

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

בפני כב' השופטת מיכל ברנט

התובעים

1. עז' וובר קלרה ז"ל

2. איוגן וובר

3. עמליה וובר

4. יואב וובר

ע"י ב"כ עו"ד קנר

נגד

הנתבעים

1. אגן יצרני כימיקלים בע"מ

2. אי.אי.גי. חברה לביטוח בע"מ

ע"י ב"כ עו"ד אלרום

פסק דין

א. פתח דבר:

1. לפניי מונחת תביעת עזבון המנוחה קלרה וובר ז"ל (להלן: "המנוחה"), בעלה ושני ילדיהם (התובעים 2 – 4 בהתאמה) נגד חברת אגן יצרני כימיקלים בע"מ (להלן: "הנתבעת"), בה עבדה המנוחה, וחברת אי.אי.גי. חברה לביטוח בע"מ אשר ביטחה את הנתבעת. לטענת התובעים, עבודתה של המנוחה אצל הנתבעת גרמה לה לחלות במחלת סרטן-השד אשר הביאה למותה.
- לשם הוכחת טענותיהם, הגישו התובעים חוות דעת מומחה מטעם פרופ' ריכטר, ואילו הנתבעים הגישו חוות דעת של ד"ר וינר ופרופסור קרטן.

1 מתוך 91

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

1

2

3

ב. רקע עובדתי:

4

2. המנוחה, ילידת 15.9.46, הייתה בעלת תואר מהנדסת כימיה.

5

6

3. החל מיום 1.9.76 ועד ארבעה ימים טרם פטירתה, עבדה המנוחה ככימאית במעבדה

7

האנליטית של הנתבעת (להלן: "המעבדה" או "המעבדה האנליטית").

8

9

במהלך שנות עבודתה במעבדה שימשה המנוחה כאחראית על מערך הטיטרציות (בדיקת

10 הרכב החומר כגון: רטיבות, חומציות וריכוז החומר) וכסגן GLP (Good Laboratory

11 Practice) – אחראית על מתן הנחיות בטיחות לעובדי המעבדה, קליטת והדרכת עובדים

12 חדשים, וכן אחראית למתן הדרכות והסברים על חומרים חדשים שנכנסו לשימוש במעבדה.

13

14

4. בשנת 1997 התגלתה בגופה של המנוחה מחלת סרטן-השד, ובעקבות טיפולים רפואיים

15

שעברה המנוחה חלה נסיגה במחלתה, אך זו שבה ופרצה בשנת 1999 וביום 19.3.03 נפטרה

16

המנוחה עקב מחלתה.

17

18

5. התובעים בפניי הם עיובון המנוחה (להלן: "התובע 1"), אלמן המנוחה (להלן: "התובע 2"),

19

ושני ילדיהם המשותפים שהיו בזמן פטירתה של המנוחה בני 20 ו-21 (להלן: "התובעת 3";

20

"התובע 4" בהתאמה).

21

22

ג. טענות התובעים:

23

אחריות:

24

6. התובעים טוענים, כי במסגרת עבודתה במעבדה, המנוחה באה במגע עם מאות חומרים

25

רעילים, לרבות: כלורופורם, קרבון טטרה כלורי, פנצטין, בנזן, טריכלורואתילן, מתלין

26

כלוריד, פורמאלדהיד (גז), פרכלורואתילן, קוורץ, וניטרוזאמינים (ת/2). התובעים מוסיפים כי

27

רק במהלך העדויות נודע להם לראשונה, כי המנוחה באה במגע גם עם קוטלי מזיקים, דבר

28

אשר הופסק לאחר שנאסר השימוש בהם על ידי מפקח העבודה הראשי.

29

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 7. לטענת התובעים נגרם להם נזק ראייתי המקים הנחה משפטית לפיה המנוחה נחשפה לאותם
2 חומרים בכמות שהספיקה לגרום למחלתה.
3
4 בעניין זה טוענים התובעים, כי הנתבעת הסתירה את העובדה שהמנוחה באה במגע עם חלק
5 מאותם החומרים, העדים מטעמה לא פירטו באילו חומרים מדובר, הנתבעת לא ניהלה או
6 הציגה רשומים כנדרש בסעיף 5 לחוק החומרים המסוכנים, התשנ"ג-1993, והנתבעת לא
7 ערכה בדיקות סביבתיות כנדרש.
8
9 8. טענת התובעים העיקרית היא שעל הנתבעת, מעסיקתה של המנוחה, הוטלה חובת זהירות
10 מושגית וקונקרטית, במסגרתה נדרשה לנקוט בכל אמצעי הזהירות הסבירים על מנת לספק
11 למנוחה מקום עבודה בטוח, אמצעי מיגון הולמים, שיטות עבודה בטוחות, מתן הדרכות,
12 ופיקוח על עבודתה. לטענתם, המדובר בחובת זהירות הקרובה לאחריות מוחלטת מאחר
13 ובמסגרת עבודתה עבדה המנוחה עם חומרים מסוכנים.
14
15 התובעים מוסיפים, שהנתבעת התרשלה, הפרה שורה ארוכה של חובות חקוקות, וגרמה בכך
16 למותה של המנוחה בטרם עת, בין היתר, בכך שהעסיקה את המנוחה בסביבה של חומרים
17 כימיים רעילים, ללא אמצעי מיגון או אוורור מתאימים, ללא אמצעי מיגון אישים מתאימים,
18 וללא הדרכה מספקת, כפי שיפורט להלן.
19
20 9. אי-ביצוע בדיקות: תקנות ארגון הפיקוח על העבודה (ניטור סביבתי וניטור ביולוגי של
21 עובדים בגורמים מזיקים) התשנ"א-1990, תקנות הבטיחות בעבודה (גיהות תעסוקתית
22 ובריאות העובדים בממסים פחמימניים הלוגניים מסוימים) התשנ"א-1990, ותקנות
23 הבטיחות בעבודה (גיהות תעסוקתית ובריאות העובדים בבנון) התשמ"ד-1983 – חייבו את
24 הנתבעת לבצע בדיקות ניטור סביבתי לאיתור כמויות החומרים הרעילים באוויר המעבדה
25 ו**בדיקות טוקסיקולוגיות**.
26
27 בדיקות ניטור סביבתי: הנתבעת החלה לבצע ניטור סביבתי של החומרים הנדונים באוויר
28 המעבדה רק בשנת 1996. הנתבעת לא הציגה אסמכתא כי החלה לבצע בדיקות אלה לפני כן,
29 ובתצהירו של מר מוטי מלצר, המשמש כממונה על הבטיחות במפעל משנת 1994, ציין, כי

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 "ברצוני לציין כי לפני שנת 1996 נערכו בדיקות ניטור סביבתיות במתקני הייצור באגן
- 2 כימיקלים אך לא במעבדות, היות ובדיקות נוספות לא נדרשו על ידי אף גורם" (ס' 11
- 3 לתצהיר).
- 4
- 5 בדיקות טוקסיקולוגיות: הנתבעת לא ערכה למנוחה בדיקות טוקסיקולוגיות לבחינת
- 6 הימצאותם של חומרים מסוכנים בגופה, ולא בדיקות כלליות. הנתבעות לא הציגו מסמך אחד
- 7 המצביע על כך שהמנוחה נבדקה אי פעם בבדיקות טוקסיקולוגיות.
- 8
- 9 ד"ר דריון העידה מטעם הנתבעות, כי הרופא התעסוקתי החליט לאילו בדיקות
- 10 טוקסיקולוגיות להפנות את העובד על בסיס דוחות הניטור הסביבתי, אך בתקופה הרלבנטית
- 11 כלל לא בוצעו במעבדה בדיקות ניטורים סביבתיים. ד"ר אבי וינר, הודה כי המנוחה כלל לא
- 12 נבדקה בבדיקות טוקסיקולוגיות.
- 13
- 14 10. אי-הספקת אמצעי-מיגון: הנתבעת הפרה את חובתה כמעביד להעמיד לרשות עובדיה אמצעי
- 15 מיגון מתאימים, כקבוע בסעיפים 27 ו-154(א) בפקודת הבטיחות בעבודה(נוסח חדש)
- 16 התש"ל-1970:
- 17
- 18 10.1. מנדפים: רק מתחילת שנות התשעים החלה הנתבעת לעשות שימוש במנדפים
- 19 במעבדה. במעבדה נעשה שימוש בחומרים רעילים פתוחים, במסגרת הליך שקילת
- 20 החומר נשקל חומר טהור ומרוכז של חומרים רעילים בחדר ללא מנדף, כך שחלק
- 21 מהעבודה במעבדה נעשה עם חומרים פתוחים.
- 22
- 23 10.2. משטר לחצים: רק בתחילת שנות ה-2000 החלה הנתבעת לעשות שימוש בלחצים
- 24 גבוהים (ביחס לסביבה החיצונית) כדי לגרום לאדי חומרים לצאת מהמעבדה
- 25 במהירות, ומניעת התפזרות אדי החומרים והאבק שלהם בחלל המעבדה.
- 26
- 27 10.3. מכשירי יניקה: בשנת 1992 הוסיפה הנתבעת יניקות אוויר המבטיחות כי האדים
- 28 שעלולים להיפלט מהחומרים יישאבו החוצה.
- 29

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 10.4. חדר הניטרוזאמינים: רק בשלב מאוחר לתחילת עבודת המנוחה אצל הנתבעת, הקימה
- 2 הנתבעת חדר הכולל אמצעי מיגון מפני ניטרוזאמינים.
- 3
- 10.5. כפפות: התובעים טוענים, כי זה אמצעי המיגון היחיד בו השתמשו במעבדה, אך לא
- 4 היתה הקפדה על השימוש בהם, והכפפות שסופקו לא התאימו לסוגי החומרים בהם
- 5 נעשה שימוש במעבדה. כך למשל, טוענים התובעים, כי העבודה עם החומר
- 6 פרכלורואתילן, מחייבת עבודה עם כפפות עמידות CLASS 5.
- 7
- 8
- 10.6. תא-כפפות סגור ומערכת נשימה אוטונומית: התובעים טוענים, כי חלק מהחומרים
- 9 עימם עבדו במעבדה היו כה רעילים וכה נדיפים עד כי חייבו לעבוד עימם בתוך תא-
- 10 כפפות סגור או עם מערכת נשימה אוטונומית, אך אמצעים אלה כלל לא היו במעבדה.
- 11
- 12
11. אי-הדרכה לגבי אמצעי מיגון ופיקוח: לטענת התובעים, הנתבעת הפרה את תקנות ארגון
- 13 הפיקוח על העבודה (מסירת מידע והדרכת עובדים) התשמ"ד-1984, בכך שלא הבהירה ולא
- 14 הדריכה את העובדים באילו אמצעי מיגון עליהם להשתמש בעבודתם, ולא פיקחה על כך
- 15 שעובדי המעבדה אכן מבצעים את אותן הוראות בטיחות.
- 16
- 17
- 18 דו"ח ההדרכות של המנוחה מציין, כי בתקופה שקדמה לפרוץ מחלתה (1997) המנוחה עברה
- 19 הדרכה בעזרה ראשונה ושתי העשרות חד-יומיות בפיתוחים כימיים, ובתקופה לאחר שחלתה
- 20 המנוחה, היא עברה הדרכות בתחום המחשוב, האינטרנט וגיליונות אלקטרוניים.
- 21
- 22 יש לדחות את טענות הנתבעת, כי דו"ח ההדרכות חלקי ובפועל המנוחה עברה הדרכות רבות
- 23 שלא תועדו. לטענת התובעים, מדובר בטענות שלא הוכחו, והנתבעים נמנעו מלזמן לעדות את
- 24 גב' אגנס שטיינר – מנהלת המעבדה האנליטית, שיכולה הייתה להוכיח את טענה זו.
- 25
- 26 נהלי העבודה של הנתבעת שחייבו עובדים לקרוא גיליונות בטיחות (דפי MSDS) ודפי מידע
- 27 בעברית שנערכו על ידי ד"ר מתי ליפשיץ לפני שהם עובדים עם חומר מסוים – אינם מעלים
- 28 או מורידים מאחוריות של הנתבעת להדריך את העובדים כיצד לעבוד עם אותם חומרים.
- 29 גיליונות הבטיחות כוללים אלפי דפי מידע שמרביתם אינם בעברית, שרוכזו בקלסרים עבי-

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 כרס. דפי המידע שנערכו על ידי ד"ר מתי ליפשיץ לא הוצגו. חלק מגיליונות הבטיחות לא
- 2 עמדו בתקינה שקבעה ארגון התקינה הבינלאומי (ISO) בשנת 2000, כך שגיליונות בטיחות
- 3 מהתקופה שקדמה לכך לא יכלו להוות תחליף ראוי להדרכת העובדים.
- 4
- 5 12. יש לדחות את טענות הנתבעות, לפיה המנוחה נחשפה לכמות זעירה של חומר מסוכן שהותרה
- 6 בחוק:
- 7
- 8 ראשית, בהתאם לכלל הראיה הטובה, על הנתבעת היה להציג מחברות המצויות בידה,
- 9 המתעדות את כל הפעמים בהם שקלה המנוחה חומרים מסוכנים, והיא נמנעה מלעשות כן.
- 10
- 11 שנית, גם אם המנוחה נחשפה לכמויות קטנות של אותם חומרים רעילים, אין כמות מינימלית
- 12 של חשיפה לחומר מסוכן שמבחינה מדעית נחשבת כלא-מסרטנת. העובדה שהמחוקק מתיר
- 13 שימוש בחומרים מסרטנים בכמויות מוגבלות אינה אומרת שחשיפה לחומר ברמה המותרת
- 14 אינה מסרטנת, אלא מבטאת את הצורך החברתי והכלכלי בשימוש באותו חומר, למרות היותו
- 15 מסרטן.
- 16
- 17 13. התובעים מלינים על כך שהנתבעת נמנעה מלהעיד הגב' אגנס שטיינר – מנהלת המעבדה
- 18 האנליטית בזמן בו עבדה המנוחה ואשר שימשה בתפקיד זה עד לאחרונה, ומר דוד דורון –
- 19 מנהל איכות הסביבה אצל הנתבעת שהיה אחראי על הבטיחות והאקולוגיה במפעל. לטענת
- 20 התובעים, חזקה שאילו היו עדים אלה מעידים הם היו תומכים בתביעה.
- 21
- 22 קשר סיבתי – העברת נטל הראיה:
- 23 14. התובעים טוענים, כי קיים קושי אינהרנטי בהוכחת הקשר הסיבתי שבין חשיפה לחומר כימי
- 24 מסוים למחלה, בשל חוסר היכולת המדעית להוכיח את הקשר האמור בצורה חד-משמעית,
- 25 תוך נטרול השפעות אחרות. כך בענייננו, גורמי סיכון העלולים לגרום לפריצת מחלת הסרטן
- 26 רבים ומגוונים והתהליכים הביולוגיים המאפשרים את התפתחות המחלה אינם ידועים.
- 27

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

15. לטענת התובעים, בשל הקושי הראייתי בהוכחת הקשר הסיבתי בין חשיפה לחומר כימי מסוכן לבין מחלה, ההלכה הפסוקה הגמישה את דרישת הקשר הסיבתי בתובענות תעסוקתיות באמצעות העברת נטל הראיה אל המזיק מכוח סעיפים 38 ו-41 לפקודת הנזיקין.

בנוסף, טוענים התובעים, להעברת נטל הראיה לנתבעת, מכוח דוקטרינת הנזק הראייתי. לשיטת התובעים, הנתבעת נמנעה מלבצע בדיקות ניטור של החומרים הרעילים, לערוך בדיקות סיבתיות ולשלוח את עובדיה לבדיקות רפואיות על מנת לוודא מבעוד מועד, כי החומרים לא חדרו לגופם. הנתבעת נמנעה מלבצע דרישות אלה, ובכך נגרם לתובעים נזק ראייתי, משום שהם לא יוכלו להוכיח כי המנוחה נחשפה לחומר הרעיל (ובאיזו כמות).

קשר סיבתי – המודל האינדוקטיבי:

16. לטענת התובעים, במצב בו קיימת עמימות מדעית, קרי מצבים בהם המדע טרם הגיע למסקנה חותכת בדבר קיומו או העדר קיומו של קשר סיבתי, נקבע על-ידי דעת הרוב בפרשת ע"א 1639/01 קיבוץ מעיין צבי נ. קרישוב, פ"ד נ"ח (5) 215 (2004) (להלן: "פרשת קיבוץ מעיין צבי") שניתן להוכיח קשר סיבתי משפטי גם באמצעות ראיות נסיבתיות-חיצוניות, על בסיס המודל האינדוקטיבי, כגון: שיעור התחלואה במחלה בקרב העובדים באותו מקום, ידע לפיו החומר גורם למחלות אחרות, תנאי העבודה שאפשרו חשיפה לאותו חומר, ופרסומים מדעיים המצביעים על הקשר.

בעניין זה טוענים התובעים, כי יש להתחשב בנתונים המפורטים להלן בעת הפעלת המודל האינדוקטיבי:

16.1. המנוחה סבלה ממחלות תעסוקתיות שנגרמו לה עקב עבודתה בנתבעת (מחלות עור (אורטיקריה ו- Contact Dermatitis) ובדלקת בלחמית העין), דבר המעיד על כך שהמנוחה באה במגע עם חומרים כימיים, ועל כך שאמצעי הבטיחות שננקטו על ידי הנתבעת לא סיפקו למנוחה הגנה ראויה.

16.2. תחלואתם של עובדים נוספים במחלת הסרטן. במהלך שנות ה-70 וה-80 עבדו במעבדה האנליטית 7 – 8 עובדות, בשנות ה-90 עבדו במעבדה 12 עובדים, וכיום

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

1 עובדים במעבדה 26 עובדים. התובעים טוענים, כי מתוך עובדים אלה, 8 עובדים חלו
2 במחלת הסרטן (כולל המנוחה), ומתוכם שלוש עובדות חלו בסרטן השד בגיל צעיר
3 מהרגיל.

4
5 16.3. בשנת 2005 הכיר המוסד לביטוח לאומי במחלת המנוחה כמחלת מקצוע.

6
7
8 קשר סיבתי – הפיצוי ההסתברותי:

9 17. לטענת התובעים, במצב בו קיים כשל מובנה, שאינו תלוי בתובע עצמו (כדוגמת חוסר ודאות-
10 מדעית), העלול להביא לתוצאה לא צודקת של דחיית התביעה, יש לנקוט בשיטת הפיצוי
11 ההסתברותי, כלומר לפסוק אחוז מגובה הנזק הנתבע, בהתאם להסתברות שהמזיק הוא זה
12 שהגביר את ההסתברות לפריצת המחלה.

13
14 התובעים מפנים לפרשת דנ"א 4693/05 בית החולים כרמל נ' עדן מלול (פורסם בנבו,
15 29.8.2010) (להלן: "פרשת עדן מלול") שם לטענתם, דעת הרוב קבעה, כי הכלל לפיו על
16 התובע להוכיח קשר סיבתי ב-51% אחרת תביעתו תידחה, אינו מתאים לכל מקרה, ובתי
17 המשפט מוסמכים לפסוק פיצוי חלקי על פי אומדנה או הערכה למידה בה הגביר המזיק את
18 ההסתברות לפריצת המחלה.

19
20 דעת הרוב נחלקה בין הגישה המצמצמת של כבוד השופט ריבלין, על-פיה רק במקרים בהם
21 קיימת "הטיה נשנית" – מצבים בהם המזיק יוצר סיכון חוזר ונשנה כלפי קבוצה של אנשים,
22 ולא ניתן לדעת אצל מי מהם הסיכון התממש בפועל - ניתן לפסוק פיצוי הסתברותי חלקי,
23 לעומת הגישה המרחיבה של כבוד השופטת נאור, כי במידה והתובע לא הצליח להוכיח את
24 תביעתו ב-51% בשל "סיבתיות עמומה", רשאי בית המשפט לפסוק פיצוי חלקי, בהתאם
25 לשיעור ההסתברות כאשר אמת המידה היא משפטית ולא מתמטית, ויכולה להיעשות גם על
26 בסיס הערכה כללית של מומחה.

27
28 מפסק הדין בעניין מלול טוענים התובעים, כי למרות שלא נקבעה הלכה בעניין, לדעת רוב
29 שופטי בית המשפט העליון תביעות לא יידחו במקרים בהם התובע לא יכול (אובייקטיבית)

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 להוכיח את תביעתו ב-51% בגלל מגבלות הידע המדעי, יש לפסוק פיצוי חלקי על פי תוספת
- 2 הסיכון שיצר המזיק במקרים של "הטיה נשנית".
- 3
- 4
- 5 התובעים טוענים כי גם לפי גישתו המצמצמת של השופט ריבלין בפסק הדין דין מלול, דין
- 6 תביעתם להתקבל, משום שקיימת "הטיה נשנית" וקיימת קבוצת נפגעים – עובדי המעבדה
- 7 שחלו בסרטן, אשר עשויים להיכשל בהוכחת תביעתם משום שלא ניתן לדעת מי מהם אכן
- 8 לקה במחלתו בעטיה של חשיפתו או שמא חלה בה מסיבות שאינן קשורות כלל בעבודתו.
- 9
- 10 קשר סיבתי – החומרים אליהם נחשפה המנוחה:
- 11 18. התובעים טוענים, כי החומרים להם נחשפה המנוחה בעבודה גרמו למחלתה:
- 12
- 13 18.1. ניטרוזאמינים: עד לשנות ה-70 כל הכימאים שעבדו במעבדה האנליטית, והמנוחה
- 14 בכללם, עבדו בניטרוזאמינים.
- 15
- 16 התובעים מוסיפים כי יש לדחות את טענת הנתבעות כי המנוחה עבדה מעט מאוד עם
- 17 החומר הנ"ל – משום שהנתבעות נמנעו מלהעיד את מנהלת המעבדה, גב' אגנס שטיינר
- 18 וכן נמנעו מלהציג את מחברות השקילה, נתונים טוקסיקולוגים אישיים ולא נתונים
- 19 סביבתיים. בנוסף, מציינים התובעים כי חומר זה שכיח בקרב חומרי הדברה.
- 20
- 21 התובעים מוסיפים, כי יש לדחות את טענת ד"ר וינר, כי הסוכנות הבינלאומית לחקר
- 22 הסרטן (International Agency for Research on Cancer) (להלן: "IARC")
- 23 קבעה שהניטרוזאמינים ו-Nitrosodiethylamine אינם גורמים לסרטן בבני אדם
- 24 אלא רק בבעלי חיים. לטענת התובעים, חומרים אלה מסווגים על-ידי ה-IARC כ-2A,
- 25 דירוג המשקף שאותם החומרים קרוב לוודאי מסרטנים בבני אדם, ומחבריו מבהירים,
- 26 כי ניטרוזאמינים לא הוגדרו כמסרטן ודאי בבני אדם משום שלא אותרה אוכלוסייה
- 27 שנחשפה אליו שתתאים למחקר אפידמיולוגי.
- 28

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 מהפרסום של IARC (17/ת) עולה, כי גידול סרטני הופיע אפילו אחרי חשיפה בודדת
- 2 (שם, סעיף 5.1), ואירגונים מדעיים נוספים מתייחסים לחומר זה כמסרטן (National
- 3 CP-65, Toxicology Program).
- 4
- 5 בנוסף, טוענים התובעים, כי החומר Nitrosodi-n-propylamine מסווג על ידי
- 6 IARC בקטגוריה B2 (21/ת) - חומר החשוד כמסרטן בבני אדם. לטענת התובעים
- 7 דירוג זה נקבע לחומר זה, ולא דירוג גבוה יותר, משום שלא נמצאה קבוצה אנושית
- 8 שתתאים למחקר.
- 9
- 10 ארגוני NTP ו-ATSDR (Agency for Toxic Substances and Disease
- 11 Registry) מגדירים את החומר כ- Reasonably anticipated to be human
- 12 carcinogen.
- 13
- 14 כך גם החומר Nitrosodiisopropylamine מוכר כחומר מסרטן המחייב עבודה
- 15 במשטר לחצים בתאי כפפות, ועל העובדים בחומר זה לעבור טיהור מיוחד (דה-
- 16 קונטימנציה) לפני ואחרי העבודה עימו.
- 17
- 18 התובעים טוענים, כי רעילותם של הניטרוזאמינים היתה מוכרת וידועה, כי כל עובדי
- 19 המעבדה האנליטית עבדו עימם, לא הודרכו לגבי הסיכונים הכרוכים בהם, לא נמסר
- 20 לרופא התעסוקתי שהעובדים עובדים עם ניטרוזאמינים, לא נערכו לעובדי המעבדה
- 21 בדיקות טוקסיקולוגיות לגילוי הימצאות החומר בגופם, ולא בוצעו בדיקות סביבתיות
- 22 לניטור כמויות הניטרוזאמינים בהלל המעבדה.
- 23
- 24 18.2. בנון: חומר מסרטן ברמה ודאית, נדיף מאוד, היכול להיספג בעור או לחדור לגוף
- 25 בנשימה או בבליעה, ובעבודה עימו חובה להשתמש במערכת סגורה.
- 26
- 27 לטענת התובעים, למרות שהתקנות חייבו משנת 1983 לבצע ניטור סביבתית לאיתור
- 28 החומר, הדבר נעשה לראשונה רק בסוף שנת 2008.
- 29

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

18.3. כלורופורם: חומר אשר נעשה בו שימוש במעבדה האנליטית, ובמונוגרף של ה-
IARC לגביו (29/ת) צוין כי קיים סיכון לתחלואה בסרטן השד כתוצאה מחשיפה
אליו.

באשר לטענת הנתבעות כי ממצאי המונוגרף מבוססים על מחקר בודד שבחן שתיית
החומר, כאשר המנוחה כלל לא שתתה אותו, טוענים התובעים, כי בהמשך המונוגרף
נוכר מחקר נוסף מתחילת שנות השמונים אשר מצא בקרב ציבור החשופים
לכלורופורם שעורי תמותה חריגים בשלושה סוגים של מחלות סרטן, ביניהם סרטן
השד.

בנוסף, על פי גיליון MSDS (1/ת) חומר זה פוגע בעור ובעיניים, כאשר המנוחה
סבלה מתופעות חוזרות של דלקת בלחמית העין ומשתי מחלות עור תעסוקתיות.

התובעים מוסיפים, כי רמת החשיפה המותרת לחומר זה הינה 10ppm, רמה נמוכה
ממצאי ניטור שנעשה במעבדה בשנת 1996, אך לטענתם בתקופה שלפני 1996 לא
הוצגו בדיקות ניטור שנעשו, אם נעשו, כך שלא ניתן לדעת האם המנוחה נחשפה לרמה
גבוהה יותר של החומר מהמותר בחוק.

18.4. קרבון טטרה-כלוריד: חומר הפוגע בעור, וגורם למחלת contact dermatitis ממנה
סבלה המנוחה. חומר זה מוגדר על ידי ATSDR כ- "Reasonably anticipated to
be human carcinogen" ארגוני OSHA) Occupational Safety and Health Administration
(, ו-NTP מתייחס לחומר זה כמסרטן.

לטענת ד"ר וינר, החומר מסווג ב-IARC כ-2B (חשוד כמסרטן), וכמות החשיפה
המירבית המותרת אליו הינה 5 ppm. בניטור שנערך במעבדה ביום 25.3.96 נמצאה
באוויר המעבדה כמות של 105 ppm של החומר, כלומר - פי 21 מהכמות המירבית
המותרת, ומאחר ולא נערכו בדיקות ניטור נוספות ולא הוכח כי החומר סולק - לא ניתן
לקבוע כי מדובר בממצא חד-פעמי כטענת הנתבעות.

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 18.5. פנציטין: חומר העלול לגרום למחלות עור ועיניים, כפי שחלתה המנוחה. חשיפה גבוהה לחומר זה עלולה לגרום לסרטן, ובמקרה שלפנינו לא ידועה רמת החשיפה מאחר ורמת החשיפה לחומר כלל לא נמדדה.
- IARC קבע כי בליעת החומר גורמת לסרטן בדרגה 1 ובדרכים האחרות בדרגה 2A, כך שיש לדחות את טענת הנתבעות, כי חומר זה מוכר כמסרטן רק בבליעה ולא בשאיפה. בשנת 2008 העלה IARC את הסיווג של החומר לדרגה 1 (מסרטן ודאי) לגבי כל צורות החשיפה.
- 18.6. טריכלורואתילן: חומר העלול לפגוע בעור ובעיניים, ומסווג על ידי ה-IARC בדרגה 2A. מחקר שנערך בטאיוואן בשנת 2007 בקרב 64,000 נשים שנחשפו לחומר גילה אצלן סיכון יתר מובהק לתחלואה בסרטן השד, סיכון שהלך וגבר ככל שהנשים נחשפו לחומר במשך תקופה ארוכה יותר.
- במחקר נוסף שנערך בדנמרק בקרב נשים בגילאי 20 – 55 שעבדו בתעשיות בהן משתמשים בממיסים אורגניים, נמצאו ממצאים דומים: ככל שהנשים עבדו בתעשייה תקופה ארוכה יותר, שעורי היתר של תחלואה בסרטן השד היו גבוהים יותר, החל מתחלואת יתר בשיעור של 40% לעובדות פחות ותיקות וכלה בעודף תחלואה של 140% בסרטן השד בקרב הוותיקות.
- 18.7. מתילן כלוריד: חומר העלול לגרום לדלקות עיניים, לפגוע בעור, ומסווג ב-IARC בדרגה 2B (חשוד כמסרטן), מחמת מיעוט המחקרים לגביו, בהם נמצא עודף תחלואה בסרטן השד. גיליון ה- NTP משנת 2011 מתייחס לעדויות נוספות, ההולכות ומצטברות, לגבי ריבוי תחלואה בסרטן השד בקרב נשים שנחשפו לחומר. ATSDR מסווג החומר בקטגוריה של חומרי הדברה.
- 18.8. פורמלדהיד: חומר רעיל, בעל נדיפות גבוהה, הדורש שהעבודה סביבו תיעשה בביגוד מגן מלא, לרבות מסיכת גז אשר לא סופקו למנוחה. לטענת התובעים, קיומו של חומר

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 זה במעבדה הוכח כדבעי – משום שד"ר בן-חיים אישרה שהחומר פארא-פורמלדהיד
- 2 עשוי להתפרק לפורמלדהיד, והוא נמצא באחד ממתקני הייצור.
- 3
- 4 18.9. טטרהכלורואתילן: החומר מסווג ב-IARC, וב-National Institute for
- 5 Occupational Safety and Health כמסרטן בדרגה 2A.
- 6 החומר עלול לגרום לקונטקט-דרמטיטיס, ועבודה עימו מחייבת מגן פנים. סרטן השד
- 7 בו חלתה המנוחה היה מסוג אנדוקרצינומה של תעלות החלב, זאת בשים לב למחקר
- 8 שמצא את החומר הנ"ל בחלב אם אצל 7 מתוך 42 נבדקות.
- 9
- 10 18.10. קוטלי מזיקים: התובעים טוענים, כי במהלך חקירת עדי ההגנה התברר כי במעבדה
- 11 האנליטית בה עבדה המנוחה, בוצעו בדיקות של קוטלי מזיקים, עובדה אשר הוסתרה
- 12 על ידי הנתבעת מהתובעים ומהרופא התעסוקתי של הנתבעת.
- 13
- 14 פרופ' ריכטר, המומחה מטעם התובעים טוען, כי חשיפה לחומרי הדברה מהווה גורם
- 15 סיכון מוכר לסרטן השד בספרות המדעית.
- 16
- 17 התובעים טוענים כי יש לדחות את טענת הנתבעות כי במפעל הנתבעת לא יוצרו קוטלי
- 18 המזיקים אלא במפעל מכתשים ברמת חובב: ראשית, בפרסומים באתר של הנתבעת
- 19 צוין שהיא זו שמייצרת את המוצר פרודקס. שנית, המנוחה עברה הדרכה לגבי קוטלי
- 20 מזיקים. שלישית, מר דייגי, מנהל הייצור והתפעול של המפעל, טען כי יש להבחין בין
- 21 שלושה סוגים של חומרים בקוטלי המזיקים: חומרים פעילי שטח – חומרים
- 22 שמאפשרים את חדירת הרעל לגופו של מושא ההדברה; חומרים טכניים – הרעלים
- 23 עצמם; חומרי מיהול – חומרים לא רעילים ואשר נועדו להפחית את כמות הרעל במוצר
- 24 המשווק לצרכן. מר דייגי אישר בתצהירו, כי במפעל נעשה מיהול ופירמול קוטלי
- 25 המזיקים, לשיטתו בכמויות קטנות יחסית, בעוד עבודת הסינתזה הכימית של קוטלי
- 26 המזיקים לא נעשתה במפעל. מר דייגי הודה כי המוצרים מגיעים למעבדה, לצרכי
- 27 דגימה, בדיקת ריכוז, צפיפות וצלילות החומרים.
- 28
- 29 קשר סיבתי – הקשר בין רשלנות הנתבעת למחלת המנוחה

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

19. התובעים טוענים, כי המנוחה חלתה במחלת סרט-השד כתוצאה מרשלנותה והפרת הוראות החוק על-ידי הנתבעת, ומפנים לאסמכתאות המפורטות להלן:
- 19.1. חוות דעתו של פרופ' ריכטר מטעם התובעים: סקרה את ההיסטוריה התעסוקתית של המנוחה, את החומרים אליהם נחשפה במעבדה, גורמי סיכון אחרים למחלתה, ומחקרים מדעיים וקבעה, כי גורמי הסיכון התעסוקתיים היו משמעותיים יותר למחלת הסרטן ממנה נפטרה.
- 19.2. מאמרי ד"ר שחם: ד"ר יהודית שחם מהמחלקה לסרטן תעסוקתי במכון הארצי לבריאות תעסוקתית וסביבתית בישראל, ערכה שני מחקרים שנעשו בקרב עובדי מעבדות בישראל ופורסמו בירחון רפואה תעסוקתית (AMERICAN JOURNAL OF INDUSTRIAL MEDICINE).
- לטענת התובעים מאמרים אלה הצביעו על עובדות מעבדה כמצויות בסיכון מוגבר לתחלואה בסרטן-השד, לצד מחלות סרטן נוספות.
- במחקר הראשון (ת/44) שערכה ד"ר שחם בקרב 4,300 עובדים שעבדו בין השנים 1960 – 1997 במעבדות בישראל נמצאה שכיחות יתר של תחלואה בסרטן ב- 35% מעל לצפוי באותו גיל. בקרב עובדות המעבדה נמצא עודף תחלואה בסרטן השד בשיעור של 58% לעומת הערך הצפוי, ובקרב חוקרות העובדות במעבדה נמצאה שכיחות סרטן השד גבוהה פי 2.89 מהצפוי.
- המחקר השני שערכה ד"ר שחם נועד להשלים את המחקר הראשון ולנסות לזהות את קבוצות החומרים הרלבנטיות שגורמות לתחלואת היתר. המחקר השני מצא כי 75.8% מהחולות בסרטן השד היו חשופות לפחות לגורם תעסוקתי מסרטן אחד, כי 5% מהחולות היו חשופות לחומרי הדברה, ומרביתן (56%-ו 63%) היו חשופות לממיסים אורגניים, ביניהם טטרה-כלורואתילן, טריכלורואתילן ומתילן-כלוריד.

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 התובעים מציינים כי ד"ר וינר בחוות דעתו מטעם הנתבעת, טען לחוסר מקוריות
- 2 מחקרה של ד"ר שחם, וכי שיעורי תחלואת יתר בסרטן השד בקרב עובדי מעבדות
- 3 נמצאו גם במחקרים שבוצעו בשבדיה בארה"ב ובאיטליה, דבר המחזק לטענת
- 4 התובעים את תוקפם של ממצאיה ומסקנותיה של ד"ר שחם.
- 5 התובעים טוענים, כי יש לרחות את טענתו של ד"ר וינר לפיה שיעורי התחלואה הגבוהים
- 6 בסרטן השד בקרב עובדות מעבדה נובעים מכך שהן יולדות בגיל מבוגר יותר מנשים
- 7 אחרות, מאחר וטענה זו לא הוכחה. לטענת התובעים, חזקה על ד"ר שחם והירחון
- 8 המדעי היוקרתי בו פורסמו המחקרים כי עובדות נחשפו לאותם החומרים, ומפנים
- 9 למחקרים הדומים שנערכו בשבדיה, ארה"ב ואיטליה שמצאו שעורים גבוהים מהצפוי
- 10 של סרטן השד בקרב עובדות מעבדה.
- 11
- 12 19.3. החלטת המוסד לביטוח לאומי להכיר במחלתה של המנוחה כמחלת מקצוע.
- 13
- 14 19.4. חוות דעת של ד"ר וינר מטעם הנתבעת, שציין כי "הספרות המובילה...טוענת שחשיפה
- 15 לכימיקלים אינה מהווה סיבה דומיננטית, אם בכלל, להופעת סרטן השד. הקשר בין
- 16 חשיפה לכימיקלים בעבודה להופעת סרטן השד נחשב אך ורק לאפשרי (probable)
- 17 ובהחלט לא ודאי" (שם, ס' 4.5.2)). לשיטת התובעים, הפירוש הנכון של המונח
- 18 "Probable" הוא – "קרוב לוודאי".
- 19
- 20 קשר סיבתי – העדר גורמי סיכון לא-תעסוקתיים למחלת המנוחה
- 21 20. התובעים שוללים את טענת הנתבעות, כי מחלתה של המנוחה נגרמה כתוצאה מגורמי סיכון
- 22 לא-תעסוקתיים וטוענים, כי העדר גורמי סיכון לבר-תעסוקתיים מגביר את משקלו
- 23 ההסתברותי של הסיכון התעסוקתי:
- 24
- 25 20.1. ראשית, הנתבעת לא הוכיחה קיום גורם סיכון חיצוני/לא-תעסוקתי אצל המנוחה. חוות
- 26 דעתו של ד"ר וינר מטעם הנתבעת, סוקרת גורמי סיכון לא תעסוקתיים, אך לא מבססת
- 27 קיום אחד מהם אצל המנוחה. פרופ' ריכטר, המומחה מטעם התובעים, ציין בחוות
- 28 דעתו, כי לא מצא גורם סיכון לא תעסוקתי להיווצרות סרטן השד אצל המנוחה.
- 29

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 20.2. שנית, המנוחה ניהלה אורח חיים בריא וספורטיבי, דאגה לתזונה בריאה, לא עישנה, לא
2 שתתה אלכוהול, לא נטלה גלולות למניעת הריון, ולא סבלה ממשקל יתר. המנוחה
3 חלתה במחלה בגיל 52, גיל צעיר יחסית למקרים הרגילים בהם נוצרת המחלה. בנוסף,
4 טוענים התובעים, כי במשפחת המנוחה לא היו מקרים של סרטן, אמה נפטרה בגיל 87,
5 ואביה בגיל 84.
6
- 7 20.3. התובעים טוענים, כי יש לדחות את טענת הנתבעות לפיה רוב מקרי התחלואה בסרטן
8 השד נובעים מסיבות ראשוניות (קונסטיטוציונאלי) ולא מסיבות חיצוניות (חשיפה
9 לגורמים תעסוקתיים או סביבתיים) לאור ממצאיה של ד"ר שחם במחקרה.
10
- 11 20.4. בנוסף, טוענים התובעים, כי יש לדחות את טענת הנתבעות לגורמי סיכון של המחלה
12 שנבעו מרמות אסטרוגן גבוהות, וסת מוקדמת, ומנופאוזה מאוחרת אצל המנוחה –
13 לטענתם, מדובר בתת-קבוצה של גורם הסיכון האסטרוגני, והנתבעת לא הוכיחה
14 שלמנוחה היה עודף אסטרוגן, ובדיקת הקולטנים לאסטרוגן בגידול המנוחה נמצאו
15 שליליים.
16
- 17 20.5. יתר גורמי הסיכון החיצוניים עליהם עמד ד"ר וינר, חסרי כל בסיס במקרה של המנוחה.
18 הנתבעות לא הוכיחו כי מבנה השד של המנוחה היה סמיך או כי היה לה פגם גנטי
19 BRCA.
20
- 21 21. התובעים מודים, כי קיימות סיבות אפשריות נוספות למחלת המנוחה בסרטן השד, אך
22 לטענתם, בנסיבותינו, די בכך שהוכח שהמנוחה נחשפה לגורם סיכון תעסוקתי ואין הוכחה
23 לכך שנחשפה לגורמי סיכון לא-תעסוקתיים כדי להגיע למסקנה המשפטית בדבר קיומו של
24 קשר סיבתי בין תנאי עבודתה לבין מחלתה.
25
- 26 התיישנות:
27 22. התובעים טוענים כי יש לדחות את טענת הנתבעות להתיישנות התביעה, מהנימוקים
28 המפורטים להלן:
29

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

22.1. התביעה דנן מורכבת משתי תביעות: האחת, תביעת תלויים בה מירון התיישנות החל
במועד פטירת המנוחה (שנת 2003); והשנייה, תביעת העיזבון והיורשים – בה החל
מירון התיישנות רק בשנת 2000 לגבי התובע 4 ובשנת 2001 לגבי התובעת 3 עם הגעתם
לגיל 18 (סעיף 10 לחוק ההתיישנות, התשי"ח-1958).

22.2. בנוסף טוענים התובעים, כי תביעתם מבוססת על עוולת הרשלנות הכוללת שלושה
רכיבים: אחריות, נזק וקשר סיבתי. סעיף 89(2) לפקודת הנזיקין, משהה את תחילתו של
מירון התיישנות עד למועד גילוי של הנזק, ולא יאוחר מ-10 שנים מיום שאירע.
בעניינו הנזק אירע בשנת 1997 כאשר חלתה המנוחה, והוא התגלה לתובעים 3 ו-4
(ילדי המנוחה) רק בשנת 2003 (לטענתם מחלת אמם הוסתרה מהם בהיותם קטינים) כך
שתביעתם שהוגשה בשנת 2006 לא התיישנה.

22.3. יתר רכיבי העילה (האחריות והקשר הסיבתי): לא היו ידועים לתובעים או למנוחה,
ובהתאם לסעיף 8 לחוק ההתיישנות, מירון התיישנות תביעתם מוארך עד שהגיעו
העובדות לידיעתם.

המנוחה לא הייתה מודעת שעבודתה במעבדה גרמה למחלתה, ולכן המשיכה לעבוד
בה גם לאחר גילוי המחלה, ובשנת 2001 פנתה בתביעה לנכות כללית ולא בתביעה
להכרה במחלתה כמחלת מקצוע.

לדברי האלמן, החשד בדבר קשר אפשרי בין מחלתה של המנוחה לבין עבודתה
התעורר בליבו אחרי פטירתה.

ד. טענות הנתבעות:

התיישנות

23. לטענת הנתבעות, דין התובענה להידחות על הסף מחמת התיישנות.

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 24. בשנת 1997 התגלתה מחלתה של המנוחה, ואילו התובענה דנן הוגשה לבית המשפט רק
- 2 בשנת 2006, שנתיים לאחר המועד האחרון להגשתה.
- 3
- 4 כבר בשנת 1997 היה בידי המנוחה חשד לקיומו של קשר סיבתי בין המחלה לעבודתה.
- 5 המנוחה הכירה היטב את החומרים עמם באה במגע לאור השכלתה, תפקידה הבכיר וסוג
- 6 עיסוקה. משיקוליה האישיים, בחרה המנוחה שלא להגיש תביעה זו עד ליום מותה.
- 7
- 8 25. הנתבעות מוסיפות, כי יש לדחות את טענת התובעים להארכת תקופת ההתיישנות מכוח סעיף 8
- 9 לחוק ההתיישנות וסעיף 89(2) לפקודת הנזיקין, מהנימוקים המפורטים להלן:
- 10
- 11 25.1. ראשית, טוענות הנתבעות, התובעים אינם עומדים בתנאי סעיף 8 לחוק ההתיישנות.
- 12 בענייננו, טוענות הנתבעות, אין זה סביר שהמנוחה, שלקתה במחלה קשה לא פעלה
- 13 כלל לבירור הגורמים לתחלואתה, וגם אין זה סביר שהמנוחה ו/או האלמן לא חשדו
- 14 שעבודתה של המנוחה היא שגרמה לתחלואה. המנוחה הייתה אישה משכילה ורחבת
- 15 אופקים, ולא ניתן לייחס לה בורות מוחלטת או "עצימת עיניים" נוכח המחלה בה
- 16 לקתה, לכן גם אם המנוחה ו/או האלמן לא העלו בליבם כל חשד כאמור, הרי שהיו
- 17 צריכים לחשווד בקיומם של קשר סיבתי או התרשלות, ומשלא עשו כן הם אינם עונים
- 18 על תנאיו של סעיף 8 לחוק.
- 19
- 20 25.2. שנית, יש לדחות את טענת התובעים כי מירון התיישנות החל במועד פטירת המנוחה
- 21 בשל היות התביעה בחלקה תביעת תלויים.
- 22
- 23 העברת הזכות מהתובע המקורי לתובע הנעבר לא פוגעת במרוץ תקופת ההתיישנות,
- 24 למעט הארכת תקופת ההתיישנות של יורש עד לשנה נוספת לפי סעיף 18 בחוק
- 25 ההתיישנות.
- 26
- 27 במקרה דנן, יש לייחס את הידיעה שהייתה למנוחה ו/או לאלמן בשנת 1997 גם
- 28 לתלויים, ומאחר ומיום פרוץ המחלה לא נוספה כל עובדה חדשה שלא הייתה ידועה

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 למנוחה, לכן גם תביעתם התיישנה, לכל המאוחר, בשנת 2004 (בחלוף שנה מיום
- 2 פטירת המנוחה).
- 3
- 4 בנוסף, טוענות הנתבעות, כי סעיף 78 לפקודת הנזיקין, מכוחו זכאים התובעים להגיש
- 5 תביעת תלויים, מתנה את האפשרות להגשתה בכך שביום הפטירה היה זכאי המנוח
- 6 לפיצויים. ביום פטירת המנוחה בענייננו, לא הייתה לה כל עילת תביעה כנגד הנתבעת.
- 7
- 8 25.3. **שלישית**, אין מקום לקבל את הטענות בדבר הארכת התיישנות תביעת התלויים משום
- 9 שדבר המחלה הוסתר מהתובעים 3 ו-4 על ידי הוריהם. החלטת המנוחה ובעלה
- 10 להסתיר את דבר מחלתה מילדיה אינה יכולה להאריך את תקופת ההתיישנות. המדובר
- 11 בהחלטה אישית-משפחתית שנטלו על עצמם המנוחה ובעלה.
- 12
- 13 25.4. **רביעית**, יש לדחות את טענת התובעים, כי פטירת המנוחה עצמה היוותה את יסוד הנזק
- 14 מבחינת התלויים ולא מחלתה. לטענת הנתבעות, מדובר במחלה קשה ואלומה עד כי
- 15 מצופה מהחולה שיחל לברר את הגורמים להתפרצותה, ואף התובעים עצמם מודים, כי
- 16 התפרצות המחלה מהווה את יסוד הנזק (סעיף 8 בעמ' 64 לסיכומים).
- 17
- 18 25.5. **חמישית**, יש לדחות את טענת התובעים כי החשד לקשר בין מחלתה של המנוחה לבין
- 19 מקום עבודתה התעורר אצל התובע 2 רק לאחר שיחתו עם מכר בשם פויו ואין לייחס
- 20 לשיחה בין השניים כל משמעות מבחינת המועד לתחילת מרוץ ההתיישנות.
- 21
- 22 לטענתן, התובע חשד בקיומו של קשר בין מחלת המנוחה לעבודתה כשנתיים לפחות
- 23 לפני המועד שבו הגיש תביעתו בפועל. כבר בחודש אוקטובר 2004 פנה התובע למוסד
- 24 לביטוח לאומי בבקשה לקבלת גמלה לתלוי, ואין כל הסבר המניח את הדעת לעובדה
- 25 שהגיש אותה רק בשנת 2006.
- 26
- 27 בנוסף, טוענות הנתבעות, כי בחקירתו התובע לא זכר לספר מתי שוחח עם אותו מכר,
- 28 וממילא שיחת חולין עם מאן דהוא אינה יכולה להוות מידע חדש מבחינת התובע.
- 29

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

25.6. חמישית, העיזבון אינו עומד בתנאי סעיף 89(2) לפקודת הנזיקין. נזקה של המנוחה
התגבש במועד פרוץ מחלתה בשנת 1997, ולכן היה עליה להגיש תביעתה עד לשנת
2004. לחלופין, טוענות הנתבעות, כי כל נזק שנגרם קודם לשנת 1996 התיישן ואינו בר
תביעה עוד, כך שאין כל רלוונטיות לשנים שקדמו לשנת 1996 במהלכן עבדה המנוחה
במפעל, למעט נזקים שהתגבשו לכאורה בין שנת 1996 ובין שנת 1997.

6

7

8

אחריות:

26. הנתבעת טוענת, כי נהגה בצורה אחראית, מקצועית וקפדנית, בהתאם לפרקטיקה המקובלת
בנוגע לחנאי העבודה במעבדה, ואף מעבר לסטנדרטים הדרושים.

10

11

המנוחה ביצעה את בדיקות המעבדה בתוך צנצנות פלסטיק או זכוכית סגורות. העובדים נטלו
את הדגימות למנדפים ותחת המנדף הכינו את החומר לביצוע בדיקות במכשירי בדיקה.
העברת הדגימות מהמנדף למכשיר הבדיקה הייתה בוייל (בקבוקון) סגור, אותו הניחו בתוך
מכונה שלוקחת בצורה אוטומטית את הדוגמה ומזריקה למכשיר. במעבדה קיים חדר שקילה
בו שוקלים את החומרים עימם עבדו במעבדות כמות של מיליגרמים, כאשר לאחר השקילה
היו מדללים את החומר הנבדק בתוך מנדף ושמים בוייל סגור. לאחר ביצוע הבדיקות, שאריות
החומרים והממיסים נאספות לכלים סגורים ומסומנים במנדפים ומשם בצורה מבוקרת לאתר
פסולת. כלי הזכוכית בהם הוכנו הדגימות נשטפים במנדף. המנוחה ביצעה במוצא בין 15 –
20 אנליזות ביום ותוצאותיהן נרשמו במחברות מסודרות לפי תאריכים.

20

21

הנתבעת טוענת, כי היא קיימה את כל הוראות הבטיחות המתחייבות מכוח החוק, ואף מעבר
לנדרש, כי המעבדה נמצאת תחת פיקוח היחידה לארגון הפיקוח על העבודה של משרד
התמ"ת, הרשות להסמכת מעבדות בתחום ה- GLP, וכי הנהיגה באופן וולונטרי סטנדרטים
בינ"ל לגבי איכות מוצר, בטיחות וגהות (GLP ISO).

25

26

הנתבעת הקפידה מיום הקמתה ועד היום על סביבת עבודה מרווחת, מוקפדת ובטיחותית
ובמעבדה הותקנו אמצעי מיגון מתקדמים, בטכנולוגיות חדשות שאינן מצויות אף מעבדות
מתקדמות ברחבי העולם המערבי.

27

28

29

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 בנוסף טוענת הנתבעת, כי העובדים קיבלו הוראות בטיחות והדרכות ביחס לכל החומרים עמם
- 2 עבדו, והיו כפופים לנהלי בטיחות קפדניים ביותר ולשיטות עבודה זהירות. המנוחה הייתה
- 3 כימאית בכירה ומנוסה ונטלה חלק פעיל בהעברת תכני הבטיחות לעובדי המעבדה, ועברה
- 4 עשרות הדרכות והשתלמויות בתחומים רבים לאורך כל שנות עבודתה.
- 5
- 6 לעובדים ספקו אמצעי מיגון אישי בשפע וללא הגבלה.
- 7
- 8 העובדים הופנו לבדיקות תעסוקתיות אחת לשנה, והועמדו לרשותם רופא ואחות תעסוקתיים.
- 9
- 10 העובדים עבדו עם חומרים בריכוזים מינימאליים ידועים מראש, בערכים נמוכים בהרבה מספי
- 11 החשיפה הקבועים בחוק, עד כי הם פוטרים את הנתבעת מהחובה לנטרם באויר.
- 12
- 13 27. בנוסף, מלינה הנתבעת על כך שהתובעים לא הגישו חוות דעת בתחום של בטיחות בעבודה
- 14 ולא ביקרו במעבדה האנליטית, ודי בעובדות אלה כדי לקבוע שהתובעים לא הרימו את הנטל
- 15 להוכיח התרשלות מצד הנתבעת בכל הנוגע לשמירה על בטיחות וגהות במעבדה, ודחיית
- 16 התביעה.
- 17
- 18 חוות דעתו של פרופ' ריכטר לא יכולה לשמש כחוות דעת בתחום הבטיחות בעבודה. פרופ'
- 19 ריכטר לא ביקר במפעל ואף ציין בחוות דעתו כי לא ידוע לו האם הנתבעת נקטה באמצעי
- 20 מיגון, הדרכה, או ניטור סביבתי. חוות דעתו נעדרת כל התייחסות לנושא של תנאי העבודה.
- 21
- 22 בדיקות:
- 23
- 24 28. ניטור סביבתי: החל משנת 1996 הנתבעת ערכה בדיקות ניטור במעבדה. התובעים לא הצביעו
- 25 על הוראה נורמטיבית שהייתה את הנתבעת לערוך בדיקות ניטור סביבתי קודם לשנת 2001,
- 26 בה הותקנו תקנות ספציפיות למעבדות.
- 27
- 28 במעבדה האנליטית לא עבדו בבנון, לכן התקנות ביחס לחומר זה אינן רלוונטיות.
- 29

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 התקנות לגבי מתילן-כלוריד ופחמן-טטראכלורי גם אינן רלוונטיות משום שהתובעים כלל
- 2 טענו שהמנוחה באה עימם במגע (לא נכללו בת/2).
- 3
- 4 29. בנוסף, טוענת הנתבעת כי יש לדחות את טענת התובעים על-פיה לא ערכו לעובדי המעבדה
- 5 בדיקות רפואיות כנדרש.
- 6
- 7 התובעים לא הצביעו על הוראה נורמטיבית או סטנדרטים מקובלים אותם לכאורה הפרה
- 8 הנתבעת בעניין זה. התובעים לא הציגו ראיות לכך שהנתבעת פעלה בניגוד לחוק או למקובל
- 9 (למשל דוגמאות של "בדיקות טוקסיקולוגיות" של עובדים ממפעלים אחרים ו/או תצהיר או
- 10 חוות דעת של רופא תעסוקתי שיתמוך בטענתה) וחוות הדעת של פרופ' ריכטר שותקת בעניין
- 11 זה.
- 12
- 13 תקנות הבטיחות בעבודה (ניטור סביבתי וניטור ביולוגי של עובדים בגורמים מזיקים),
- 14 התשע"א-2011, (כך כטענת התובעים) הן התקנות הראשונות אשר ניתן לראותן כמחייבות
- 15 בענייננו, הן אלה שהותקנו בשנת 2001, חמש שנים לאחר פרוץ מחלת המנוחה, לכן אין
- 16 להישמע לטענות לפיהן על הנתבעת היה לערוך בדיקות אלה קודם לכן.
- 17
- 18 בנוסף, טוענת הנתבעת, כי אחת לשנה הפנתה את המנוחה לבדיקות תעסוקתיות למרפאה
- 19 תעסוקתית של קופת החולים בה הייתה חברה בצירוף רשימת החומרים עמם באה במגע,
- 20 ובהמשך במסגרת המעבדה התעסוקתית בביה"ח רמב"ם, עמדה לרשות העובדים במפעל גם
- 21 אחות תעסוקתית, ופעם בשבוע נכה במפעל רופא תעסוקתי אשר תפקידו מתן מענה ומתן
- 22 פתרונות לשאלות ובעיות של העובדים בכלל ועובדי המעבדה בפרט.
- 23
- 24 אין לקבל את טענת התובעים, כי על הנתבעת היה לערוך בעצמה את הבדיקות התעסוקתיות,
- 25 זאת משום שזוהי מדיניות שמנהיגים (גם כיום) משרדי הבריאות והעבודה והפרקטיקה
- 26 המקובלת והנהוגה גם כיום. בנוסף, המפעל היה ועודנו נתון לפיקוח הדוק של משרד
- 27 העבודה. אם הנתבעת לא הייתה עורכת בדיקות רפואיות כנדרש בתקנות, הרי הדבר יבוא לידי
- 28 ביטוי בביקורת על המפעל ו/או בדרישה שישנה את נוהל הבדיקות לפיו פעל, ולא כך היא.
- 29

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

1 בנוסף, התובעים בחרו שלא לצרף לתביעתם כנתבעים את קופת החולים בה הייתה חברה
2 המנוחה, אילו סברו שכשלה בביצוע הבדיקות למנוחה ו/או את מדינת ישראל על משרדה
3 השונים כקובעת המדיניות.

4
5 התובעים הלינו על פירוט הבדיקות שבוצעו במרפאות התעסוקתיות בקופ"ח, אך נמנעו
6 מלפנות לקופת החולים באמצעות טופס ויתור על סודיות ולקבל עותק מהבדיקות שבוצעו.

7
8 תקנות הבטיחות בעבודה (גיהות תעסוקתית ובריאות העובדים בממסים פחמימניים ארומטיים
9 מסוימים) (תיקון), התשנ"ט-1999, לא חייבו את הנתבעת לערוך למנוחה בדיקות
10 טוקסיקולוגיות, זאת משום שהמנוחה לא עבדה עם ממסים פחמימניים ארומטיים המפורטים
11 בתוספת הראשונה לתקנות (להלן: "מפ"א"), והמנוחה לא נחשבת לעובדת מפ"א כהגדרת
12 המנוח בתקנות.

13
14 כך גם תקנות הבטיחות בעבודה (גיהות תעסוקתית ובריאות העובדים בחומרי הדברה שהם
15 זרחניים אורגניים וקרבמטיים), התשנ"ג-1992 לא חייבו את הנתבעת לערוך בדיקות
16 טוקסיקולוגיות למנוחה, זאת משום שהמנוחה לא נחשבת כעובד בתכשיר כהגדרתו בתקנות
17 אלה.

18
19 אמצעי-מיגון:

20
21 30. הנתבעת לא התרשלה במתן אמצעי בטיחות למנוחה: לאורך השנים קיימה דרישות החוק
22 השונות ביחס לבטיחות בעבודה בהתאם לפקודת העבודה ולתקנות שהוצאו מכוחה, ואף
23 הגבירה והחמירה בכך שהתקינה אמצעי מיגון שהחוק לא חייב והתאימה את תנאי העבודה
24 במפעל לתקנים בינ"ל ולסטנדרטים בינ"ל לעבודה במעבדות.

25
26 תקנות הבטיחות בעבודה במעבדות פורסמו לראשונה בשנת 2001. תקנות אלה הגדירו
27 לראשונה את תנאי העבודה המחייבים במעבדות דוגמת המעבדה האנליטית, לכן יש לדחות
28 כל טענות התובעים לגבי צורך בקיומם של תנאי עבודה ו/או התקנת אמצעי מיגון עובר
29 לפרסומן.

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

1
2 מיום הקמתה הנתבעת הנהיגה במעבדה האנליטית תנאי עבודה בטוחים והתקינה אמצעי
3 מיגון אישיים וכלליים בדרגה שאינה נופלת מהסטנדרט שקבעו התקנות, ואף למעלה מכך.
4
5 בטרם הותקנו התקנות משנת 2001, פקודת הבטיחות בעבודה (נוסח חדש), התש"ל – 1970
6 הייתה ההוראה הנורמטיבית שסדירה באופן כללי את תנאי הבטיחות הנדרשים ובמהלך
7 השנים הותקנו תקנות שונות מכוחה.
8
9 ד"ר דרוזין אורנה הגישה חוות דעת מטעם הנתבעת, וקבעה כי למרות שהתקנות שהותקנו
10 מכוח פקודת הבטיחות בעבודה לא חלו על המעבדה האנליטית, הנתבעת הקפידה ומילאה
11 אחר הוראות הפקודה, ובכלל זה: מנעה צפיפות במעבדה (בהתאם להוראות סעיף 21 לפקודת
12 הבטיחות), דאגה כי במעבדה תהיה מערכת אוורור (מיום הקמתה המעבדה ממוזגת, משנת
13 1992 הוספו יניקות אויר מכל למכשירים ובשנת 2000 הותקנה מערכת לחץ גבוה בהתאם
14 להוראות סעיפים 21 ו-154(א) לפקודת הבטיחות), החל משנת 1996 ערכה בדיקות ניטור
15 (בהתאם להוראות תקנות ארגון הפיקוח על העבודה (ניטור סביבתי וניטור ביולוגי של עובדים
16 בגורמים מזיקים), התשנ"א-1990, למרות שלא דובר בדרישה שחלה על מעבדות), משנות
17 ה-70 סיפקה ציוד מגן לעובדי המעבדה: חלוקים, סינרים, כפפות, משקפי מגן ומסכות
18 (בהתאם לתקנות הבטיחות בעבודה (ציוד מגן אישי), התשנ"ז-1997), בדקה את בריאותם של
19 עובדי המעבדה (לנתבעת קיים תיק אישי של מצב בריאותה של המנוחה מיום העסקתה ועד
20 לשנתה האחרונה) ולא היו במעבדה חומרים מסרטנים שתקנות הבטיחות בעבודה אוסרות
21 עבודה עמם. ד"ר דרוזין ציינה, כי המפעל הטמיע באופן וולונטרי את כללי הבטיחות בעבודה
22 ע"פ תקן ישראל, ת"י 18001, שקיים משנת 2000, כי המעבדה הנהיגה נהלים והוראות עבודה
23 קפדניים, וכי המפעל קיבל על עצמו את ניטור החומרים המסוכנים במעבדה, ולא חסך בביצוע
24 בדיקות.
25
26 3.1. החומרים המוזכרים בתקנות הבטיחות בעבודה (איסור עבודה בחומרים מסרטנים מסוימים),
27 התשמ"א - 1984, כלל אינם מצויים במעבדות אגן החל משנת 1983.
28

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 32. למרות שמינוני החומרים עמם עבדו לא היו מסוכנים (מתחת לפרמטרים של Action level
- 2 TLV), הנתבעת טוענת שסיפקה למנוחה את כל אמצעי המיגון האישיים שהיו נחוצים לה
- 3 במסגרת עבודתה בהתאם לנדרש על פי דפי המידע לחומרים השונים (MSDS), והעובדים
- 4 קיבלו הוראות ספציפיות והדרכות לגבי אופן השימוש.
- 5
- 6 הנתבעת טוענת כי מאחר והעבודה הייתה מתבצעת תחת מנדפים, אמצעי המגן שהיו דרושים
- 7 לעובדי המעבדה, אותם היא סיפקה להם, הם כפפות ומשקפי מגן.
- 8
- 9 כפפות ומסיכות: עובדי המעבדה קיבלו בשפע כפפות ומסיכות. מאחר ומדובר במוצרים חד-
- 10 פעמים לא נוהל רישום על חלוקתם. באשר לטענת התובעים כי הנתבעת לא הציגה ראיה
- 11 לחלוקתם, טוענת הנתבעת לנוק ראייתי, ומוסיפה שבמסגרת ההליכים המקדמיים התובעים
- 12 כלל לא ביקשו לקבל ראיות לעניין זה. עובדי המעבדה מבצעים פעולות רבות במהלך
- 13 המשמרת, אין זה הגיוני שכל פעולה תהיה כרוכה ברישום השימוש בכפפות או במסכות.
- 14 בנוסף, השימוש במסכות ובכפפות במעבדה לא נדרש והן היוו אמצעי עודף.
- 15
- 16 יש לדחות את טענת התובעים, כי על הנתבעת היה לספק לעובדי המעבדה כפפות עמידות 5
- 17 Class: ראשית, התובעים לא הציגו הוראה חוקית המחייבת שימוש בכפפות אלה במעבדה
- 18 לגבי חומרים כלשהם. שנית, כפפות אלה דרושות לעובדי ייצור ולא לעובדי מעבדה.
- 19
- 20 הנתבעת מוסיפה, כי סיפקה לעובדים מסכות אבק לפי הצורך בעת עבודה עם חומרים צורבים,
- 21 משקפי מגן, ולא נדרש שתותקן במעבדה מערכת נשימה אוטונומית.
- 22
- 23 33. הנתבעת מוסיפה וטוענת, כי סיפקה למנוחה את כל אמצעי המיגון הכלליים שהיו נחוצים לה
- 24 במסגרת עבודתה במעבדה.
- 25
- 26 מערכת מיזוג אוויר: מיום הקמתה המעבדה ממוזגת.
- 27
- 28 מנדפים: במעבדה הותקנו ארבעה מנדפים מיום הקמתה. בהתאם לחוק, המנדפים עוברים
- 29 בדיקות תקינות וכיול ע"י בודקים מוסמכים. במנדפים הותקנה מערכת רגשים (sensors)

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

1 אשר מצפצפים ומתריעים כאשר זרימת האוויר נחלשת, ובמקרה כזה נקראים אנשי מקצוע
2 לתיקון התקלה.

3
4 במהלך שנות ה-70 הוקם חדר ניטרוזמינים.

5
6 מערכות יניקה: בשנת 1992 הותקנו מערכות יניקה במעבדה. יצוין, כי כיום, כמו בעבר, לא
7 קיימת הוראה חוקית או הנחיה בטיחותית המחייבת התקנת מערכות יניקה במעבדה.

8
9 שטח המעבדה תוכנן באופן שימנע צפיפות.

10
11 34. יש לדחות את טענת התובעים, כי חלק מהעבודה במעבדה נעשתה עם חומרים חשופים כל
12 העבודה במעבדה בוצעה תחת מנדפים, למעט שקילה של חומרים אבקתיים שלא ניתן לעבוד
13 עימם תחת מנדף כיוון שגרגיריהם נשאבים על ידו מעלה. הנתבעת הפנתה לעדותה של גב' בן
14 חיים, על-פיה החומרים הגיעו לבדיקה במינונים מינימאליים, ידועים מראש, כי העבודה
15 נעשתה תחת אמצעי מיגון אישיים וכלליים ותחת מנדפים, למעט שקילה בחדר נפרד, שם
16 בוצעו שקילות מתוך כלים סגורים באמצעות שאיבות ע"י מזרק, ולא נעשתה עבודה עם
17 חומרים חשופים.

18
19 הדרכות:

20 35. יש לדחות את טענת התובעים בדבר אי-מתן הדרכות בטיחות והדרכות מקצועיות כנדרש,
21 ואי-הצגת מלוא רשימות ההדרכות שעברה המנוחה:

22
23 ראשית, המנוחה הייתה כימאית בכירה וסגנית ה-GLP במעבדה, ומתוקף תפקידה, המנוחה
24 הייתה האחראית על העברת ההדרכות לעובדי המעבדה.

25
26 שנית, ניתנו הדרכות שוטפות ומספקות לאורך כל שנות עבודתה של המנוחה במעבדה. כל
27 עובדי המעבדה, לרבות המנוחה, קיבלו הדרכה על כל חומר חדש שהוכנס למעבדה, לרבות
28 דרכי העבודה עימם והסיכונים הכרוכים במגע עימם (דו"ח ההדרכות והסמכת ה-GLP -
29 כנספח ג' לתצהירה של הגב' בן-חיים).

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1
- 2 המנוחה קיבלה במסגרת עבודתה עשרות שעות של הדרכות, השתלמויות והכשרות בנושאים
- 3 שונים ומגוונים לרבות בטיחות, תכונות של חומרים, שיטות עבודה, כיבוי אש, נזקי רעש,
- 4 חומרים מסוכנים הדרכות GLP ועוד.
- 5
- 6 **שלישית**, התובעים הסבו לנתבעת נזק ראייתי. התביעה הוגשה באיחור, עשרות שנים לאחר
- 7 שהמנוחה קיבלה הדרכות. בהתאם למדיניותה, הנתבעת גרסה מסמכים רבים לאחר 7 שנות
- 8 שימורם.
- 9
- 10 **רביעית**, העובדה שהוצג דו"ח של הדרכות שקיבלה המנוחה בתחומים אחרים כגון מחשוב
- 11 ואיכות סביבה תחומים משניים לכאורה לעבודתה, הרי שאין כל ספק שהיא עברה גם הדרכות
- 12 בנושאים הנוגעים ישירות לעבודתה.
- 13
- 14 במעבדה אוחסנו בקלסרים דפי מידע של היצרן (MSDS) הכולל מידע כללי לגבי, אמצעי
- 15 המיגון הדרושים בעת עבודה עמו וכן סכנות אפשריות בעת מגע עמו) עבור כל החומרים עמם
- 16 עבדו, ובכל פעם שהוכנס חומר חדש לעבודה, בוצעה הדרכה לעובדים. בנוסף, אוחסנו דפי
- 17 מידע שהוכנו ע"י ד"ר מתי ליפשיץ, טוקסיקולוג, שכללו הסבר לגבי טיפול במקרה של
- 18 הרעלה ו/או מגע עם חומר רעיל במקרה של תאונה. דפים אלה לא היוו תחליף להדרכות
- 19 ספציפיות שעברו העובדים לגבי כל חומר עמו עבדו.
- 20
- 21 כמות החומר:
- 22 36. המנוחה עבדה עם החומרים במינונים תקינים:
- 23
- 24 36.1. אף לא אחד מהחומרים שעמם באה המנוחה במגע במסגרת עבודתה אינו מוכר
- 25 כמחולל סרטן שד (אין כימיקלים המוכרים ע"י המדע העכשווי כאפשרות אטיולוגית
- 26 לסרטן השד).
- 27
- 28 36.2. אין רלוונטיות להתיר הרעלים שקיבלה הנתבעת משום שזה עוסק בחומרים רבים אשר
- 29 לא נבדקו במעבדה, ומכל מקום חומר רעיל אינו בהכרח חומר מסרטן.

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1
- 2 36.3. הנתבעת דוחה את טענת התובעים שכל החומרים שעברו במפעל עברו דרך המעבדה,
- 3 וטוענת שמבין החומרים הכלולים בת/2 הגב' בן חיים אישרה שרק קוורץ נמצא
- 4 במעבדה האנליטית.
- 5
- 6 36.4. הנתבעת הציגה דוגמאות של מחברות שקילה של המנוחה (22/נ) ועל בסיסן היא
- 7 טוענת כי ניתן להתרשם מהמינונים המזעריים של החומרים עימם עבדה המנוחה, עד
- 8 כדי חוסר יכולת מעשית לנטרם באוויר.
- 9
- 10 בדיקות הניטור הסביבתיות שבוצעו במעבדות הנתבעת מלמדים שבכל המקרים רמת החשיפה
- 11 הייתה נמוכה באופן משמעותי מתקן החשיפה המרבי המותר על פי תקנות הבטיחות בעבודה.
- 12
- 13 37. לא הוכח שהמנוחה הייתה חשופה לחומרי הדברה ללא מיגון במינונים מעל לאלה המותרים
- 14 בחוק.
- 15
- 16 38. נזק ראייתי: התובעים מלינים על כך שלא קיבלו את בדיקות הניטור שערכה הנתבעת ואת
- 17 מחברות השקילה שערכה המנוחה. בעניין זה טוענת הנתבעת, כי בהתאם להוראות הדין היא
- 18 מקפידה על שימור מסמכים לתקופה של שבע שנים ולאחריה היא משמידה את המסמכים.
- 19 לאור המועד בו הוגשה התביעה (בשנת 2006), ולאור המועד בו בוצעה פניה ראשונה לקבלת
- 20 הניטורים (בשנת 2011), ובהעדר הוראה חוקית המחייבת שימור מסמכים מעבר לשבע שנים,
- 21 אין להישמע לטענה בדבר העדר מסמכים ביחס לתקופה שלפני 2006 (7 שנים אחורה מיום
- 22 קבלת הפניה הראשונה של התובעים). בניגוד לטענת התובעים בסיכומיהם, דוגמאות של
- 23 מחברות שקילה הוגשו ע"י הנתבעת (22/נ).
- 24
- 25 39. הנתבעת טוענת כי יש לדחות את טענת התובעים, לפיה הנתבעת נמנעה מהבאתה לעדות של
- 26 הגב' אגנס שטיינר, סגנית המעבדה האנליטית בשנים הרלוונטיות לתביעה.
- 27

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

1 לטענת הנתבעת, לא היה טעם להעיד את גב' שטיינר: לאור עדותה של הגב' בן חיים, מנהלת
2 אבטחת איכות במפעל משנת 1995 אשר מכירה את כל מערכות המפעל, והמעבדה האנליטית
3 בפרט, ולאור המסמכים הרבים שהגישה הנתבעת, אשר לטענתה מוכיחים את שיטות העבודה.
4 בנוסף, התובעים נמנעו בעצמם לזמן את הגב' שטיינר להעיד ובנסיבות אלה אין לייחס כל
5 משמעות לעובדה שלא הוגש תצהיר מטעמה.

6

7

8 קשר סיבתי – העברת נטל הראייה:

9 40. הנתבעות דוחות את טענת התובעים, כי בענייננו נטל ההוכחה עובר לידן.

10

11 40.1. ראשית, לטענתן, ההלכה הפסוקה קבעה כי במצב בו קיימת עמימות מדעית או כאשר

12 שאלת הקשר הסיבתי היא שאלה מדעית, אין להעביר את נטל ההוכחה לגבי קשר

13 סיבתי.

14

15 40.2. שנית, התובעים לא הוכיחו את התנאים להעברת נטל ההוכחה לידי הנתבעות.

16

17 דוקטרינת הדבר מעיד בעד עצמו (סעיף 41 לפקודת הנוזיקין): התובעים לא הוכיחו, כי

18 התנהלות הנתבעת היא הסיבה המסתברת ביותר לתחלואת המנוחה בסרטן השד.

19 התובעים לא הצליחו להוכיח קשר של גרימה (causation) וכל הדוגמאות שהציגו

20 הצביעו לכל היותר על קשר מסוג association (כדוגמת הקשר שבין יין לאסטמה

21 ובין לק להפלות).

22

23 דוקטרינת נזק ראייתי: התובעים לא הוכיחו את תנאי דוקטרינה זו.

24

25 לא הוכח כי הנזק הראייתי הוא תוצאה של התרשלות הנתבעות: טענת התובעים היא,

26 כי יש להחיל דוקטרינה זו משום שעד לשנת 1996 לא בוצעו ניטורים סביבתיים

27 במעבדה האנליטית. אין לקבל טענה זו משום שהחובה לבצע ניטורים סביבתיים

28 במעבדות מסוג המעבדה האנליטית החלה רק בשנת 2001 (כאשר הותקנו לראשונה

29 תקנות המסדירות את תנאי העבודה במעבדות), וכי הנתבעת הוכיחה את רמות ריכוזי

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 החומרים עימם עבדה המנוחה בכל השנים הרלוונטיות. די בכך כדי לקבוע שאין
- 2 מדובר ב"עמימות". כך גם לא הוכח כי אי עריכת ניטורים מהווה התרשלות
- 3 בסטנדרטים של אותה התקופה.
- 4
- 5 לא הוכח כי קיימת עמימות עובדתית, וכי לנתבעות ישנה או הייתה נגישות לאותן
- 6 הראיות: התובעים כלל לא ביקשו לעיין במסמכים הרבים המצויים בידי הנתבעת
- 7 בשלב גילוי המסמכים, ולא ערכו סיור בחצרי הנתבעת. הנתבעת אף אינה מחויבת
- 8 לשמור את דוחות הניטור והבדיקות הסביבתיות לתקופה העולה על שבע שנים ודוחות
- 9 רבים בוערו בשל חלוף הזמן.
- 10
- 11 40.3. שלישית, ההלכה הפסוקה קבעה, כי לא ניתן להניח קיומו של קשר סיבתי רק משום
- 12 שלא הוכח אחרת.
- 13
- 14 הקשר סיבתי הנדרש:
- 15 41. בתביעות הפרת חובה חקוקה ורשלנות על התובעים מוטל הנטל, בין היתר, להוכיח במאזן
- 16 ההסתברויות יסוד הקשר הסיבתי בין הנזק הנטען לבין מעשה העוולה המיוחס לנתבעים.
- 17 בתביעות נזקי חומרים רעילים נדרש התובע להוכיח שני שלבים נפרדים:
- 18
- 19 42. בשלב הראשון על התובע להוכיח קשר סיבתי עובדתי כללי, קרי: חשיפה לחומרים מסוימים,
- 20 ברמות מסוימות, עשויה לגרום בנסיבות כלשהן לאנשים כלשהם את המחלה הנטענת. קשר
- 21 סיבתי זה יש להוכיח בעזרת ראיות מדעיות.
- 22
- 23 43. אם צלח התובע את השלב הראשון, עליו להוכיח קשר סיבתי ספציפי, קרי: להוכיח במאזן
- 24 ההסתברויות שהמחלה נגרמה כתוצאה מן החשיפה, זאת בהתחשב ברמות החשיפה אליהן
- 25 נחשף החולה, נסיבות חייו, וגורמי הסיכון האחרים אליהם היה חשוף.
- 26
- 27 44. על סמך חוות דעתו של ד"ר וינר טוענת הנתבעת, כי מנות החשיפה במקרה של המנוחה היא
- 28 כה מזעריות שלמעשה אין להתחשב בהן כגורמות לסרטן, לבטח כאשר מדובר בחומרים שאף

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 אחד מהם אינו מוכר כמסרטן בבני אדם, ובהתחשב באמצעי הבטיחות במעבדה שנקטה
- 2 הנתבעת.
- 3
- 4 45. הנתבעות מוסיפות, כי הידע המדעי בספרות הרפואית המובילה בעולם שולל גורמים
- 5 תעסוקתיים כמחוללי סרטן שד, וקובע כי עבודה במעבדות/חשיפה לכימיקלים אינה חלק
- 6 מהאטיולוגיה של מחלה זו. ד"ר וינר ופרופ' קוטן קבעו כי סרטן שד אינו נגרם מגורמים
- 7 תעסוקתיים, והאטיולוגיה של סרטן השד אינה קשורה בשום אופן לחשיפה לכימיקלים
- 8 כלשהם.
- 9
- 10 הנתבעת מבקרת את טענת התובעים על-פיה ד"ר וינר הכיר בקשר סיבתי בדרגת probable,
- 11 ומבהירה כי מדובר בציטוט מגמתי שהוצא מהקשר, וכי המומחים מטעמה קבעו כי לא קיים
- 12 כל סוג של קשר סיבתי בין גורמי התעסוקה לבין סרטן השד.
- 13
- 14 46. המכון הבינלאומי לחקר הסרטן (IARC), שנחשב לאוטוריטה הבין-לאומית בנושאי חקר
- 15 הסרטן וסיווג החומרים המסרטנים, והועידה של הגיהותנים התעשייתיים הממשלתיים
- 16 האמריקאים (ACGIH) מסווגים חומרים שבדקו בחמש קבוצות על פי מידת הסיכוי להיותם
- 17 מסרטנים בבני אדם: גורמים שהם מסרטנים וודאיים בבני אדם; גורמים שאינם מסרטנים בבני
- 18 אדם, אך הם מסרטנים בבעלי חיים נכאשר בקבוצה זו קיימת הבחנה נוספת בין חומרים
- 19 מסרטנים בבעלי חיים בעקבות חדירה לגוף בצורה שהיא ברר השוואה לבני אדם (כשאיפה,
- 20 בליעה או בספיגה דרך העור); החומר ניתן במינון משוקלל בר השוואה למינון שאליו נחשפו
- 21 בני אדם; החומר גרם לאותה מחלה סרטנית בבעלי חיים ובבני אדם; גורמים שאין אפשרות
- 22 להכיר בהם כמסרטנים; גורמים שאינם מסרטנים. כימיקל נחשב כמסרטן בבני אדם במידה
- 23 וההוכחות האפידמיולוגיות נחשבות כמספקות.
- 24
- 25 47. אף אחד מבין החומרים שהתובעים טענו שהמנוחה באה עימם במגע במסגרת עבודתה
- 26 (המפורטים בת/2) אינם מוכרים על ידי IARC או ACGIH כחומרים מסרטנים בבני-אדם.
- 27
- 28 47.1. בנון: למרות ש-ACGIH, ו-IARC קובעים כי מדובר בחומר מסרטן באופן וודאי
- 29 בבני-אדם, לטענת הנתבעת אף לא נמצא כי חומר זה גורם לסרטן השד.

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

1

2 47.2. כלורופורם: ה-ACGIH סיווג חומר זה בדרגה A3, וה-IARC סיווג חומר זה
3 בדרגה 2B. בשניהם לא נמצא החומר כמסרטן בבני-אדם, אלא בבעלי-חיים.

4

5 47.3. קרבון טטרה כלוריד: ה-ACGIH סיווג חומר זה בדרגה A2, וה-IARC סיווג חומר
6 זה בדרגה 2B. בשניהם לא נמצא החומר כמסרטן בבני-אדם, אלא בבעלי-חיים. שני
7 הארגונים קבעו כי לא הוכח קשר בין חשיפה לחומר זה והתפתחות מחלות סרטניות
8 בבני אדם.

9

10 47.4. פנצטין: אין דיווח אודותיו ב-ACGI, וה-IARC סיווג חומר זה ברמה 1 אם כי רק
11 לגבי מתן החומר כתרופה.

12

13 47.5. טריכלורואתילן: ACGI מסווג חומר זה כ-A2, ובסקירות הנזכרות בו נשלל לחלוטין
14 קשר בין חשיפה תעסוקתית לחומר זה לבין התפתחות מחלות סרטניות כלשהן,
15 ובניסויים בבעלי חיים בחשיפה בשאיפה נמצא סיכון למחלות סרטן רבות אך לא
16 לסרטן השד. IARC מסווג חומר זה כ-A2, משום שמחקרים אפידמיולוגיים בבני
17 אדם העלו נתונים סותרים לגבי הקשר בין חשיפה תעסוקתית לטריכלורואתילן ומחלות
18 סרטניות מסוימות.

19

20 47.6. מתיל-כלוריד: ACGI מסווג חומר זה כ-A4 ואינו מחשיב חומר זה כמסרטן בבני-
21 אדם, ואילו IARC סווג חומר זה בדרגה 3 ולא מצא כי חומר זה מסרטן בבני-אדם או
22 בבעלי-חיים.

23

24 47.7. פורמלדהיד: ACGI מסווג חומר זה כ-A2, וה-IARC מסווג חומר זה כ-1. במחקרים
25 אפידמיולוגיים בבני-אדם נמצא קשר מספק בין חשיפה תעסוקתית לחומר והתפתחות
26 מחלות סרטניות מסוימות אך לא מחלת סרטן השד.

27

28 47.8. פרכלורואתילן: ACGI מסווג חומר זה כ-A3 ובסקירות אפידמיולוגיות בבני אדם,
29 לרבות בעובדי מעבדה, לא נמצא התפתחות מחלות סרטניות כתוצאה מחשיפה לחומר.

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 IARC סיווג חומר זה כ-2A, ואין עדות לקשר בין חשיפה לחומר לבין התפתחות
- 2 סרטן השד.
- 3
- 4 47.9. ניטרוזאמינים: הינם קבוצה של חלבונים, הנוצרים באופן טבעי בגוף האדם בסביבה
- 5 חומצית, ובני אדם ניזונים מחומרים אלה באופן יום-יומי.
- 6
- 7 47.10. n-Nitroso-dimethyl-amine: ACGI מסווג חומר זה כ-A3, וה-IARC מסווג
- 8 חומר זה כ-2A, ובשניהם אין עדות כי חשיפה לחומר זה תגרום למחלת סרטן.
- 9
- 10 47.11. n-Nitroso-diethyl-amine: אין מידע לגבי חומר זה ב-ACGI, וב-IARC
- 11 החומר מסווג כ-2A ואין עדות להתפתחות למחלות סרטניות בבני-אדם כתוצאה
- 12 מחשיפה אליו.
- 13
- 14 47.12. n-Nitroso-n-propylamine: אין מידע לגבי חומר זה ב-ACGI, וב-IARC אין
- 15 עדות לקשר בין חשיפה אליו והתפתחות מחלות סרטניות בבני-אדם.
- 16
- 17 47.13. n-Nitrosodi-isopropylamine: אין מידע לגבי חומר זה ב-ACGI או ב-
- 18 IARC.
- 19
- 20 47.14. קוטלי מזיקים: החומרים הפעילים של קוטלי המזיקים נרכשים מספקים שונים בחו"ל.
- 21 העבודה בחומרים אלה נעשית במתקני הייצור באגן, מרחק של מאות מטרים
- 22 מהמעבדה האנליטית בה עבדה המנוחה, ובהיקף מצומצם מאוד. מכל מנת ייצור של
- 23 קוטלי מזיקים נוטלים דגימה במינונים קטנים לבדיקה במעבדה האנליטית, תוך שימוש
- 24 באמצעי מיגון ובשיטות עבודה מוקפדות. הנתבעת מוסיפה כי כלל לא בטוח שאותם
- 25 החומרים נבדקו על ידי המנוחה, ובכל מקרה, התובעים כלל לא הוכיחו את טענתם כי
- 26 מדובר בחומר מסרטן (לא צירפו ראיה או חוות דעת מתאימה).
- 27
- 28 47.15. קוורץ: לא נעשה כלל שימוש באגן.
- 29

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 48. בנוסף, טוענת הנתבעת, כי המינונים עמם באו עובדי המעבדה האנליטית במגע עם אמצעי
- 2 מיגון במהלך עבודתם, היו נמוכים בהרבה מהכמות המותרת בחוק בתנאים ללא מיגון, ומכאן
- 3 שטענות התובעים בדבר חשיפה מסוכנת לחומרים מסרטנים הינה נטולת בסיס (עמ' 53 - 55
- 4 לסיכומי הנתבעת).
- 5
- 6 49. טענת התובעים כי חלק מהחומרים אליהם נחשפה המנוחה, המסווגים כמסרטנים בבעלי-
- 7 חיים, אך לא בבני אדם, בשל העדר אפשרות להוכחתם בניסויים בבני-אדם, אינה נכונה, מדובר
- 8 בחומרים שאינם מסרטנים בבני-אדם ולכן סווגו ככאלה. בנוסף, לא ניתן לגזור גזרה שווה
- 9 לחומרים המוכרים כמסרטנים בבעלי חיים על בני אדם משום שהם אינם ברי השוואה מבחינת
- 10 דרך החשיפה לבני-אדם.
- 11
- 12 50. התובעים בחרו להוכיח את תביעתם במישור ההוכחה מדעי, אך לא הציגו ראיות מתאימות.
- 13 התובעים לא הוכיחו את תביעתם.
- 14 פרופ' ריכטר, מומחה מטעם התביעה, חסר את המומחיות המתאימה, וחוות דעתו נטולת
- 15 בסיס עובדתי או מדעי (פרופ' ריכטר כלל לא עיין בתיק הרפואי של המנוחה על מנת לשלול
- 16 קיומם של גורמי סיכון אישיים), והיא כמו גם יתר ראיות התובעים, אינה עומדת במבחנים
- 17 שנקבעו בפסיקה לבחינת משקלן של ראיות מדעיות המכונה "The Daubert Trilogy"
- 18 (להלן: "הלכת דאוברט"):
- 19
- 20 ראשית, פרופ' ריכטר ביסס את חוות דעתו על בסיס מידע שקיבל מהאלמן של המנוחה בלבד,
- 21 כך שחוות דעתו מהווה תזה מופרכת, נטולת מהימנות ורלוונטיות.
- 22
- 23 שנית, התזות של פרופ' ריכטר אינן מגובות בספרות מדעית המוכרת בקהילייה המדעית. אין
- 24 טוען כי פורסמו במסגרת מקור מהימן כלשהו, וכי עמדו בביקורת עמיתים.
- 25
- 26 51. הנתבעות מוסיפות כי גם יתר הראיות שהציגו התובעים אינן עומדות בהלכת דאוברט, וכי הן
- 27 נלקחו ממקורות מדעיים נידחים, משולי עולם המחקר.
- 28

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 בחקירתו הודה פרופ' ריכטר, כי לא קיימים טקסטים בספרות הרפואית המצביעים על קשר בין
- 2 חשיפה תעסוקתית לסרטן השד אלא רק מאמרים ספורדיים. המאמרים עליהם הסתמך פרופ'
- 3 ריכטר מתחלקים למספר קבוצות:
- 4
- 5 מחקרים אפידמיולוגיים: מחקרים העוסקים בנסיבות/הסתברותיות היכולים להעיד על קשר
- 6 בין חומר מסוים לבין מחלה מסוימת, אך אינם יכולים לקבוע "קשר סיבתי" (בשל היעדר
- 7 אלמנט השליטה). פרופ' ריכטר נמנע מלבחון את התקיימות הקריטריונים - "Hill's
- 8 Guidelines" המקובלים להוכחת קשר פוטנציאלי על מחקרים אלה, והסיק מסקנות בניגוד
- 9 גמור לאמות המידה המקובלות.
- 10
- 11 מחקרים על בעלי-חיים: נתונים ממחקרים אלה עשויים לאושש או להפריך מחקרים
- 12 אפידמיולוגיים. בנתונים המתקבלים ממחקרים אלה אין כדי לבסס קשר סיבתי כללי לבני
- 13 אדם, בשל ההבדלים בין היונקים השונים במונחי אנטומיה, פיסיולוגיה, ספיגה ופירוק של
- 14 כימיקלים בגוף, ונטייה אינהרנטית למחלות. ראיה לכך, היא העובדה כי ארגון ה-IARC
- 15 הבחין בין קטגוריות של מסרטנים או חשודים כמסרטנים בבע"ח, מקטגוריות של מסרטנים או
- 16 חשודים כמסרטנים בבני אדם.
- 17
- 18 מאמריה של יהודית שחם: מאמריה של שחם אינם עומדים ברף המינימאלי של מחקרים
- 19 בתחום האפידמיולוגיה. מאמרים אלה לא הוכרו ונדחו על ידי הקהיליה המדעית, ואינם
- 20 מהווים מקור בעל ערך אפידמיולוגי כלשהו. מאמריה לוקים בפגמים מתודולוגיים, ולא ניתן
- 21 להסיק מהם קיומו של קשר סיבתי מובהק בין עבודה במעבדה לבין התרחשות סרטן השד.
- 22
- 23 התובעים מבקרים גם כי במאמרים אלה לא צוין באילו חומרים עבדו במעבדה.
- 24
- 25 המאמרים אינם מצביעים על קשר אפידמיולוגי מובהק בין חומרים מסוימים לבין סרטן השד,
- 26 וממציא המחקרים קשורים בעובדה שלעובדות מעבדה ישנה חשיפה מוגברת להורמון
- 27 אסטרוגן והעלאת הסיכון לסרטן שד, כתוצאה מכך שהן בעלות השכלה גבוהה, נוטות
- 28 להינשא וללדת בגיל מאוחר יחסית. הסיכון הכללי ללקות בסרטן בקרב עובדי המעבדה אינו
- 29 גדול בצורה מובהקת מבהינה סטטיסטית בהשוואה לסיכון באוכלוסייה הרגילה. בנוסף,
- 30 אוכלוסיית המחקר איננה הומוגנית, קיים שוני בכימיקלים בהם משתמשים וכמות החשיפה

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 בכל מעבדה, וישנם גורמים נוספים שעשויים להיות שכיחים יותר בקרב עובדי ועובדות
- 2 מעבדה בהשוואה לאוכלוסייה הרגילה (למשל רקע סוציאקונומי ומוצא עדתי).
- 3
- 4 בנוסף, מאמריה של שחם גם אינם עומדים "בעקרונות של היל", ולא צוטטו על ידי מיטב
- 5 החוקרים בתחום ברחבי העולם (IARC או ACGIH או בספרו של המלומד דה ויטה) דבר
- 6 המעיד על כך כי מחקר זה אינו מקובל עליהם וכי אותם מומחים סבורים שעבודה במעבדה
- 7 אינה מהווה גורם סיכון להופעת סרטן שד כלל ועיקר.
- 8
- 9 ד"ר שחם בעצמה ציינה כי נתוניה אינם סופיים והמליצה על ביצוע מחקרים נוספים בסדר
- 10 גודל נרחב יותר. מדד הסיכון המיוחס (AR) של עבודה במעבדה לא נמדד. מאמרים אלה
- 11 נעדרים פירוט מקובל במחקרים אפידמיולוגי בדבר שיטות המחקר, קבוצות הנחקרים, קיומן
- 12 של הטיית וכו'.
- 13
- 14
- 15 חוות דעת פרופ' ריכטר אינה מהימנה. באף לא אחת מעבודות המחקר המצוטטות על ידי
- 16 פרופסור ריכטר לא נעשתה השוואה בין מידת ההשפעה של הגורמים הסביבתיים לאלו
- 17 הראשוניים (קונסטיטוציונליים). פרופ' ריכטר הודה בחקירתו כי לא מוכר שחשיפה
- 18 תעסוקתית או סביבתית עלולה לגרום לסרטן השד.
- 19
- 20 חוות דעתו של פרופ' ריכטר מתעלמת מגורמי סיכון אישיים אשר אף לגישתו מוכרים כגורמים
- 21 לסרטן שד (למשל העובדה שהמנוחה ילדה לראשונה בגיל 35 ושילדה שני ילדים). פרופ'
- 22 ריכטר לא בחן את תיקה הרפואי של המנוחה.
- 23
- 24 טענותיו של פרופ' ריכטר לגבי תנאי העבודה במעבדה, ושיעור תחלואת העובדים במעבדה,
- 25 נמסרו לו מפי התובע 2. פרופ' ריכטר לא ביקר במפעל או במעבדה האנליטית מאז שנות ה-
- 26 70, ולא טרח לבדוק את מהימנות המידע שנמסר לו או לבקש מידע ממקור ראשון לגבי
- 27 החומרים.
- 28

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 פרסומים שונים של גופים שונים ברחבי העולם (NIOSH, ו-NTP) אינם משתווים לפרסומי
- 2 ה-IARC – גוף שהוכר על ידי ארגון הבריאות העולמי ומשרד הבריאות בישראל, ומהווה
- 3 בענייננו הראיה הטובה ביותר, ואף עליהם ביקשו התובעים להסתמך.
- 4
- 5 לגבי טענת התובעים כי 73% ממקרי התחלואה בסרטן השד מיוחסים לגורמים סביבתיים על
- 6 בסיס המאמר משנת 2002 (ת/43), טוענת הנתבעת כי הוא חסר ערך מדעי ולכן גופים בינ"ל
- 7 והספרות המדעית המובילה לא אימצו את מסקנותיו, והתובעים ציטטו ממנו משפט אחד תוך
- 8 ניתוק המוחלט ממאמר המקור ומהסקירה המלאה שממנה נלקח.
- 9
- 10 52. על בסיס חוות הדעת של המומחים מטעמן, טוענות הנתבעות, כי למנוחה היו גורמי סיכון
- 11 רבים לתחלואה במחלת סרטן השד:
- 12
- 13 52.1. סרטן-השד הינה מחלה מאוד שכיחה בעולם המערבי. היא סיבת המוות השנייה
- 14 בשכיחותה בסרטן בנשים, מהווה כ-30% מכלל מקרי הסרטן בקרב הנשים, ומידי שנה
- 15 מאובחנים בארץ כ-3,500 מקרים חדשים. סיכוייה של אישה ישראלית ללקות בסרטן
- 16 השד במהלך חייה עומד על 1:9.
- 17
- 18 52.2. ברוב המקרים נוצרת המחלה מסיבות ראשוניות ולא מסיבות חיצוניות (מחשיפה
- 19 לגורמים תעסוקתיים או סביבתיים).
- 20
- 21 52.3. מחלת סרטן השד עשויה לנבוע מפעילות הורמון האסטרוגן. ככל שהחשיפה של
- 22 האישה לאסטרוגן ממושכת יותר ולריכוז גבוה יותר של ההורמון בדם, כך עולה הסיכון
- 23 שלה לחלות בסרטן השד.
- 24
- 25 גורמים של ווסת מוקדמת, הפסקת הווסת בגיל מתקדם, היריון ראשון בגיל מאוחר,
- 26 ומיעוט לידות והנקות מוכרים כגורמים המגבירים את הסיכון לתחלואה במחלה.
- 27

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 מחקרים אפידמיולוגיים על סרטן שד ועיסוק מקצועי מצאו שהמחלה נפוצה יותר
- 2 בעיסוקים הדורשים השכלה גבוהה, משום שבדרך כלל נשים בעלות השכלה גבוהה
- 3 נוטות להינשא וללדת בגיל מבוגר יותר, ולכן הן חשופות יותר לאסטרוגן.
- 4
- 5 52.4. מוצא: המנוחה הינה יהודיה אשכנזית ממזרח אירופה (רומניה) - קבוצת אוכלוסייה בה
- 6 סרטן השד שכיח יותר.
- 7
- 8 52.5. חשיפה ממושכת לאסטרוגן: המנוחה ילדה לראשונה בגיל מאוחר יחסית (35), היו לה
- 9 שני ילדים בלבד, והפסיקה לקבל ווסת בגיל מאוחר (סביבות גיל 53).
- 10
- 11 52.6. עודף משקל: המנוחה הייתה מצויה בעודף משקל (גובהה היה 158 ס"מ ומשקל גופה
- 12 59 ק"ג).
- 13
- 14 52.7. גנטיקה: בת-דודתה של המנוחה חלתה אף היא בסרטן-השד.
- 15
- 16 52.8. באשר לטענת התובעים, כי הגידול של המנוחה נמצא כבעל קולטנים שליליים
- 17 לאסטרוגן, טוענת הנתבעת, כי אין לכך כל משמעות מבחינת האטיולוגיה של המחלה
- 18 אצל חולה ספציפית.
- 19
- 20 52.9. לפיכך, טוענת הנתבעת, כי בהינתן העובדה שכימיקלים אינם מוכרים כאפשרות
- 21 אטיולוגית לסרטן שד, ובהינתן גורמי הסיכון האישיים שתוארו אצל המנוחה, יש
- 22 לקבוע שלגורמים האישיים תרומה מוחלטת להופעת סרטן השד אצל המנוחה.
- 23
- 24 53. הנתבעת טוענת כי אין משמעות להכרת המוסד לביטוח לאומי במחלת המנוחה כמחלת
- 25 מקצוע לעניין הקשר הסיבתי בתביעה זו. ד"ר קורט למש אשר שימש כרופא יועץ מטעם
- 26 המוסד לביטוח לאומי, וערך את המכתב מיום 7.6.05 (ת/12) העיד בחקירתו, כי כתב את
- 27 מכתבו ללא היכרות עם מפעל הנתבעת, תחומי עיסוקו, שיטות העבודה, אמצעי המיגון,
- 28 החומרים והמינונים עימם עבדה המנוחה ולא ביקר במפעל.
- 29

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 עמימות-סיבתית ומדעית
- 2 54. הנתבעת טוענת כי בענייננו לא קיימת עמימות סיבתית או מדעית המצדיקה החלת המודל
- 3 האינדוקטיבי או של מודל הפיצוי ההסתברותי.
- 4
- 5 55. פסק הדין בעניין פרשת קיבוץ מעיין צבי והמודל האינדוקטיבי אינם רלוונטיים לענייננו משום
- 6 שהם מתייחסים למצבים בהם קיימת אי-וודאות מדעית, כלומר מצבים בהם המדע טרם הגיע
- 7 למסקנה ברורה לגבי תופעה כלשהי.
- 8
- 9 בעולם המדע לא קיימת וודאות מוחלטת והנחת המוצא הינה לעולם כי כל הסבר מדעי תקף
- 10 לרגע נתון. יחד עם זאת, חוסר הוודאות המדעית שנדונה בפרשת קיבוץ מעיין צבי, המצדיקה
- 11 החלת המודל האינדוקטיבי, מדברת על מצב בו לא ניתן למצוא הסבר מדעי הנחשב לטוב
- 12 ביותר והעמיד במידה מספקת בפני הפרכה באותו רגע נתון. לטענת התובעים, אין מדובר
- 13 בחוסר הוודאות המאפיין דרך קבע את עולם המדע, שאם לא כך לעולם לא יכול היה ביהמ"ש
- 14 לדון בעניינים בהם נדרשות הכרעות הקשורות עם שאלות שבמדע. בפרשת קיבוץ מעיין צבי
- 15 לא הוצג הסבר מדעי ראוי התומך בעמדת מי מהצדדים, כך שבית המשפט לא יכול היה להגיע
- 16 לכדי מסקנה דדוקטיבית-מדעית-מתמטית, ובאותן נסיבות מיוחדות אלה בית המשפט פסק על
- 17 פי המודל האינדוקטיבי.
- 18
- 19 בענייננו, טוענות הנתבעות, אין הצדקה להחיל את המודל האינדוקטיבי: לא קיימת אי-וודאות
- 20 מדעית לגבי קשר סיבתי. הידע הרפואי העכשווי והמוכר שולל באופן פוזיטיבי וברור קיומו
- 21 של קשר תעסוקתי לסרטן השד ומצביע על גורמי תחלואה אישיים אחרים. בפני בית המשפט
- 22 הוצגו ראיות מדעיות איתנות ששוללות ומפריכות את התביעה נכך למשל חוות דעת של שני
- 23 מומחים - פרופ' קוטן וד"ר וינר, ספרות רפואית עולמית ו-IARC. אף, התובעים
- 24 עצמם הסתמכו על חוות דעתו של פרופ' ריכטר, חוות דעת של גופים אמריקאים ומאמרים
- 25 מרחבי העולם, בטענתם כי קיים קשר סיבתי, דבר המקעקע כשלעצמו את טענתם הסותרת
- 26 בדבר קיומה של עמימות סיבתית.
- 27

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 56. הנתבעות מוסיפות, כי החלת אמות המידה האינדוקטיביות בענייננו מהייבנות גם הן את דחיית
- 2 התביעה - לא ניתן לראות במקרים עליהן מצביעים התובעים כסדרה של מקרים שבכוחה
- 3 לתמוך סטטיסטית בממצאי הסיבתיות הנטענת באמות מידה אפידמיולוגיות:
- 4
- 5 56.1. ראשית, התובעים לא הוכיחו, כי החומרים עמם באה המנוחה במגע גורמים למחלות
- 6 סרטן כלשהן ולמחלת סרטן השד בפרט, ואין להניח שטענה זו היא חלק מידיעתו
- 7 השיפוטית של בית המשפט.
- 8
- 9 56.2. שנית, התובעים, לא הציגו משנה מדעית סדורה שיסודה במחקרים מדעיים מקורות
- 10 מוסמכים שמעמדם מוכר בעולם המדע והרפואה. בעניין זה תוקפות הנתבעות, את
- 11 חוות דעתו של פרופ' ריכטר מטעם התובעים, והמאמרים עליהן הסתמכה.
- 12
- 13 56.3. שלישית, התובעים לא הוכיחו את מידת האינטנסיביות שהמנוחה נחשפה לחומרים
- 14 במסגרת עבודתה, ומשכי הזמן.
- 15
- 16 56.4. רביעית, מחלת סרטן השד הינה מחלה שכיחה והתובעים לא ביקשו להוכיח נסיבות
- 17 פרטניות "חריגות".
- 18
- 19 56.5. חמישית, אין הוכחה בענייננו כי מדובר בשיעור תחלואה גבוה וחריג. טענת התובעים
- 20 בדבר תחלואה גבוהה בקרב עובדי המעבדה לא הוכחה (חולים אלה לא מסרו
- 21 לתובעים ויתור על סודיות).
- 22
- 23 57. יש לדחות את טענת התובעים כי המנוחה סבלה ממחלות תעסוקתיות נוספות הראויות לבוא
- 24 בחשבון בעת יישומו של המודל האינדוקטיבי. ראשית, פרופ' ריכטר לא עיין בתיקה הרפואי
- 25 של המנוחה ולא התייחס למחלותיה האחרות של המנוחה. שנית, התובעים לא הוכיחו את
- 26 טענתם. הם לא הראו שאותן המחלות האחרות של המנוחה קשורות לעיסוקה ולא לגורמים
- 27 אחרים, וגם לא הוכיחו קשר סיבתי רפואי בין חשיפה לכימיקל מסוים לבין המחלות שציינו.
- 28

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

58. יש גם לדהות את טענת התובעים בדבר תחלואה נוספת בקרב עובדי המעבדה האנליטית ביישום המודל האינדוקטיבי, בין היתר, מהמטעמים המופרטים להלן:

58.1. ראשית, בין כלל הקבוצה הנטענת שעבדה במעבדה, ניתן להתייחס אך ורק למנוחות מרקוביץ ויעבץ ז"ל, משום שבית המשפט קבע כי התובעים מנועים מלהתייחס או לעשות שימוש במקרים של עובדים אשר לא נתנו בידיהם טופס ויתור על סודיות רפואית, ורק משפחות המנוחות הנ"ל הסכימו.

בחוות דעתו פרופ' קוטן שולל את הקשרים התעסוקתיים למחלתן:

למנוחה מרקוביץ ז"ל היו שלושה גורמי סיכון לסרטן השד (עודף משקל, מוצא יהודי אשכנזי מזרח אירופאי (רומניה) וקבוצת גיל בסיכון).

המנוחה יעבץ ז"ל חלתה במחלה שונה סרטן המעי הגס, כאשר הקשר בין חשיפות תעסוקתיות להיארעות מחלה זו לא הוכח מדעית והמנוחה עישנה בעברה (גורם המוכר כגורם להתפתחות גידולים שפירים וסרטן במעי הגס).

58.2. שנית, פרופ' ריכטר נקב בחוות דעתו מטעם התובעים בשמותיהם של חמישה חולים במחלות סרטניות שונות מקרב עובדי המפעל, זאת מקרב 102 עובדי המעבדה וכמה מאות של עובדים במפעל כולו במשך שלושים שנה לפחות, דבר שיש בו כדי לדהות את טענת ריבוי המקרים. פרופ' ריכטר נקב גם בשמותיהם של מהנדס ומנקה במפעל, אך אלה חלו במחלות לא סרטניות.

58.3. שלישית, לא ידוע דבר אודות העובדים הנוספים ששמן אוזכר ולא ויתרו על סודיות רפואית, ובכלל זה: היסטוריה רפואית שלהם וגורמי סיכון אישיים ואחרים להם היו חשופים, והתובעים אף אישרו זאת (עמ' 522 לפרוטוקול).

פסק הדין בעניין עדן מלול:

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

59. אין לפסוק לטובת התובעים פיצוי חלקי בהתאם לתרומת הנתבעת למחלת המנוחה על פי
- גישת "ההטיה הנשנית" שקבע כבוד השופט ריבלין בפסק הדין בעניין עדן מלול והתובעים
- כלל אינם יכולים להיבנות מהלכת מלול.
-
- ראשית, לא ברור האם גישתו של השופט ריבלין בפרשת מלול זכתה לרוב, או שמא מדובר
- ברעת מיעוט.
-
- שנית, כדי לזכות בפיצוי על פי הלכת מלול על כתב התביעה להיות מנוסח בהתאם, ולציין
- שהפיצוי הנתבע הוא בשל הטיה נשנית ועוולה המונית. בכתב התביעה אין כל זכר לעניין זה,
- ולא התבקש תיקון כתב התביעה, ולכן יש להוכיח את הקשר הסיבתי לפי מאזן ההסתברויות.
-
- שלישית, ולגופו של עניין, אין כל הצדקה להחלת הכלל בדבר "הטיה נשנית" בנסיבות
- ענייננו.
-
- התובעים כלל לא הוכיחו כי הנתבעת התרשלה, כי אותה התרשלות היא גורם סיכון לנזק, כי
- הסיכון הוא משמעותי ואינו זניח, וכי קיימת עמידות מובנית כזו שגם מידע מלא לא היה
- מאפשר להגיע למסקנה.
-
- התובעים גם לא הוכיחו את התקיימותה של הטיה נשנית, לא הציגו ראיות סטטיסטיות, ולא
- הגישו חוות דעת לגבי נושאים אלה. לא קיימת "קבוצת נפגעים ברורה וחדה": אין בחצרי
- הנתבעת תחלואה עורפת בסרטן בהשוואה לאוכלוסייה הכללית. לגבי המנוחות יעבץ
- ומרקוביץ ז"ל, עובדות המעבדה האנליטית שחלו בסרטן והיו היחידות שעזיבונן נתן ויתור על
- סודיות רפואית, מפנות הנתבעות לחוות דעתו של פרופ' קוטן מטעמן, המראה כי המנוחה
- יעבץ לקחה בסרטן אחר (סרטן החלחולת). לגבי יתר העובדים-החולים, טוענת הנתבעת, כי
- התובעים לא הציגו כל נתונים (סוג מחלתם, תקופות עבודתם וסוג עבודתם, גורמי סיכון
- אישיים וכו').
-
- להלופין, התובעים לא הציגו מידע מבוסס על חולים נוספים במעבדה האנליטית שיכולים
- להיחשב "ליחיד קבוצה", כמשמעות הביטוי בפסה"ד בעניין מלול.

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

1

2

ה. הסוגיות שבמחלוקת:

3

60. להלן עיקר הפלוגתות שבמחלוקת בין הצדדים כפי שעולה מכתבי טענותיהם, הדיונים, וחוות

4

הדעת מטעם מומחיהם:

5

6

60.1. התיישנות התביעה;

7

8

60.2. האם הנתבעת הסבה לתובעים נזק ראיתי?;

9

10

60.3. האם הנתבעת לא ערכה למנוחה בדיקות כנדרש?;

11

12

60.4. האם הנתבעת לא סיפקה למנוחה אמצעי מיגון כנדרש?;

13

14

60.5. האם הנתבעת לא סיפקה למנוחה הדרכות כנדרש?;

15

16

60.6. העברת נטל הראייה להוכחת הקשר הסיבתי;

17

18

60.7. האם התובעים הוכיחו קשר סיבתי בין עבודתה של המנוחה אצל הנתבעת למחלתה?;

19

20

60.8. פרשת קיבוץ מעיין צבי והמודל האנדרוקטיבי;

21

22

60.9. פיצוי הסתברותי ופרשת עדן מלול;

23

24

ו. דיון והכרעה:

25

ו.1. התיישנות

26

27

61. הנתבעת טוענת כי יש להורות על דחיית התביעה לאור התיישנותה.

28

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 לטענת הנתבעת, בשנת 1997 התגלתה מחלתה של המנוחה, והתובענה דנן הוגשה רק בשנת
- 2 2006 – שנתיים לאחר המועד האחרון להגשתה.
- 3
- 4 מאידך, טוענים התובעים, כי יש לדחות את טענת ההתיישנות. לשיטתם, התביעה מורכבת
- 5 משתי תביעות: **האחת**, תביעה תלויה בה מירון התיישנות החל במועד פטירת המנוחה (שנת
- 6 2003); **והשנייה**, תביעת העיזבון והיורשים – בה החל מירון התיישנות רק בשנת 2000 לגבי
- 7 התובע 4 ובשנת 2001 לגבי התובעת 3 עם הגעתם לגיל 18 (סעיף 10 לחוק ההתיישנות,
- 8 התשי"ח-1958).
- 9 בנוסף טוענים התובעים, כי הנזק אירע בשנת 1997 כאשר חלתה המנוחה, והוא התגלה
- 10 לתובעים 3 ו-4 (ילדי המנוחה) רק בשנת 2003 (מחלת המנוחה הוסתרה מהם בהיותם
- 11 קטינים).
- 12 סעיף 89(2) לפקודת הנזיקין, משהה את תחילתו של מירון ההתיישנות עד למועד גילוי של
- 13 הנזק, ולא יאוחר מ-10 שנים מיום שאירע, כך שתביעתם שהוגשה בשנת 2006 לא התיישנה.
- 14
- 15 המנוחה לא הייתה מודעת שעבודתה במעבדה גרמה למחלתה, ולכן המשיכה לעבוד בה גם
- 16 לאחר גילוי המחלה, ורק בשנת 2001 פנתה בתביעה לנכות כללית ולא בתביעה להכרה
- 17 במחלתה כמחלת מקצוע. יתר רכיבי העילה (האחריות והקשר הסיבתי) לא היו ידועים
- 18 לתובעים או למנוחה, ובהתאם לסעיף 8 לחוק ההתיישנות, מירון התיישנות תביעתם מוארך
- 19 עד שהגיעו העובדות לידיעתם.
- 20
- 21 62. לאחר בחינת טענות הצדדים, סבורה אני כי דין טענת ההתיישנות בכל הנוגע לתביעת
- 22 התלויים, להידחות, אך בכל הנוגע לתביעת עיזבון והיורשים דינה להתקבל:
- 23
- 24 סעיף 6 לחוק ההתיישנות, התשי"ח-1958 (להלן: "**חוק ההתיישנות**") קובע, כי "**תקופת**
- 25 **ההתיישנות מתחילה ביום שבו נולדה עילת התובענה**", וסעיף 5 לחוק ההתיישנות קוצב את
- 26 תקופת ההתיישנות לשבע שנים.
- 27
- 28 באשר לחלקה של התביעה העוסק בתביעת תלויים, קובע סעיף 78 לפקודת הנזיקין כדלהלן:
- 29 "**גרמה עוולה למותו של אדם, והיה אותו אדם, אילולא מת, זכאי אותה שעה**"

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 לפיצויים לפי פקודה זו בעד חבלת גוף שגרמה לו העולה - יהיו בן זוגו, הורו
- 2 וילדו זכאים לפיצויים מן האדם האחראי לעולה".
- 3
- 4 בתביעת תלויים מועד תחילת מירון ההתיישנות הינו מועד פטירת המנוחה (ת.א. (מרכז)
- 5 37132-03-13 דבורה חצב נ' תרכובות ברום בע"מ, פס' 44 (פורסם בנבו, 23.10.2013).
- 6 בשנת 1997 התגלתה מחלת המנוחה, ממנה נפטרה בשנת 2003. בנסיבות אלה, ובאופן
- 7 תיאורטי, אילולא מתה המנוחה, היא הייתה יכולה להגיש תביעה נגד הנתבעת על בסיס
- 8 מחלתה, ותביעתה באותה עת, טרם התיישנה. יתרה מזאת, התביעה דנא הוגשה בשנת 2006,
- 9 בטרם חלפה תקופת התיישנות ממועד פטירת המנוחה, ודי בכך בכדי לדחות את טענת
- 10 התיישנות בכל הנוגע לתביעת התלויים.
- 11
- 12 63. בשונה מתביעת התלויים, תביעת העיזבון (על ידי היורשים) היא תביעתו של המנוח, ואין היא
- 13 מהווה תביעה של היורשים עצמם. ראו: ע"א 1945/09 עזבון המנוחה סמניה מרוזה ז"ל נ'
- 14 המועצה האזורית מטה אשר, פס' 6 לפסק דינו של המשנה לנשיאה כבוד השופט ריבלין
- 15 (פורסם בנבו, 19.1.2012) (להלן: "פרשת מרוזה"):
- 16 "...מבחינה מהותית תביעת העיזבון (על ידי היורשים) היא תביעתו של
- 17 המנוח, ואין היא מהווה תביעה של היורשים עצמם. הנוק הנתבע הוא זה
- 18 שנגרם למנוח, ועילת התביעה היא עילתו של המנוח שעברה ליורשיו ... בתור
- 19 שכזו, הרי אין לתביעת-היורשים-בשם-העיזבון יותר או פחות מכפי שהיה
- 20 למנוח עצמו. כל עילתם היא עילת המנוח ואין בה דבר משל עצמם ..."
- 21
- 22
- 23 64. תחילה טוענים התובעים לתחולת סעיף 89(2) לפקודת הנזיקין הקובע, כי "מקום שעילת
- 24 התובענה היא נזק שנגרם על ידי מעשה או מחדל - היום שבו אירע אותו נזק; לא נתגלה הנזק
- 25 ביום שאירע - היום שבו נתגלה הנזק, אלא שבמקרה אחרון זה תתיישן התובענה אם לא
- 26 הוגשה תוך עשר שנים מיום אירוע הנזק".
- 27

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

1 לטענת התובעים הנזק (מחלת המנוחה) התגלה לתובעים 3 ו-4 (ילדי המנוחה) רק בשנת
2 2003, משום שמחלת אימם הוסתרה מפניהם בהיותם קטינים על-ידי הוריהם (המנוחה
3 והתובע 2).

4
5 סעיף 18 לחוק ההתיישנות קובע כדלהלן:

7 "לענין חישוב תקופת ההתיישנות אין נפקא מינה אם הזכות נתבעת על ידי
8 הזכאי המקורי או על ידי חליפו או אם הזכות נתבעת נגד החייב המקורי או נגד
9 חליפו, ובלבד שאם נסבה הזכות בדרך ירושה, לא תסתיים תקופת ההתיישנות
10 לפני שעברה לפחות שנה אחת מן היום שבו נסבה הזכות".

11
12 למעשה, סעיף 18 בחוק ההתיישנות מעביר לחליפו של המנוח, את תקופת ההתיישנות
13 שנותרה למנוח בעת פטירתו, ואם מדובר על זכות תביעה שהועברה בדרך של ירושה, קובע
14 סעיף 18 לא תסתיים תקופת ההתיישנות לפני שעברה לפחות שנה אחת מן היום שבו נסבה
15 הזכות. כלומר סעיף 18 אינו משהה את תקופת ההתיישנות, אלא מעביר לחליפו של התובע
16 את זכות התביעה, לרבות תקופת ההתיישנות שנותרה לו.

17
18 ראו: פרשת מרוזה, פס' 6.2 – 3 לפסק דינו של כבוד השופט הנדל:

19
20 "על פי סעיף 18, התובע המקורי מעביר לחליפו את תקופת ההתיישנות
21 שנותרה לו. כאשר תקופת ההתיישנות טרם החלה, הוא מעביר לו 7 שנים
22 מלאות. עדיין, יש לשלב בתוך אפשרות זו את התקופה של שנה המופיעה
23 בסעיף 18... בפועל, היא מהווה תקופה מינימלית כאשר תקופת ההתיישנות
24 של הקטין טרם הסתיימה במהלך חייו. לאמור, יישומה הרגיל של הסיפא נוגע
25 לחליפו של תובע כאשר תקופת ההתיישנות כבר החלה ונותרה ממנה פחות
26 משנה...

27 אוסיף, כי קביעת המחוקק, שכאשר התובע מגיע לבגרות הוא זכאי לשבע
28 שנים מלאות, איננה מובנת מאליה. ניתן היה לנקוט בכלל אחר, ולפיו הוא
29 יהיה זכאי לשנה אחת בלבד, כדינו של חליף שירש תביעה לאחר שעברו

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 למעלה משש שנים. ברם, הדין אינו כן: העדר תביעה מצידו של קטין אינו
- 2 גורע בכהוא זה מן הזמן שבו הוא רשאי לתבוע".
- 3
- 4 בעת שהתובעים קיבלו את זכות התביעה של המנוחה (עם פטירתה) הם קיבלו גם את תקופת
- 5 התיישנות שחלפה למנוחה מרגע שהתגלע הנזק ועד למועד פטירתה (שש שנים). מירון
- 6 ההתיישנות של התובעים 3 ו-4 כיורשי המנוחה, החל מרגע הפיכתם לכאלה, ולא מרגע
- 7 שהתגלה להם דבר מחלתה של המנוחה. כאשר נפטרה המנוחה התובעים 3 ו-4 היו מודעים
- 8 היטב למחלת אימם שהביא למותה, ובנסיבות אלה התובעים 3 ו-4 אינם יכולים להישמע
- 9 בטענה המבוססת על סעיף 89(2), משום שתקופת ההתיישנות שנותרה למנוחה בעת פטירתה,
- 10 שנה, הועברה לתובעים.
- 11
- 12 אוסיף בעניינם של התובעים 3 ו-4, כי ככל שהם סבורים כי דבר הסתרת מחלתם אימם הסבה
- 13 להם נזק, הרי עליהם היה להלין על כך מול אלה שהסתירו מה את המידע (הוריהם) ולא
- 14 הנתבעת.
- 15
- 16 65. התובעים טוענים לתחולת סעיף 8 לחוק ההתיישנות. לטענתם אחריות והקשר הסיבתי בין
- 17 עבודת המנוחה למחלתה הסתבר לתובע 2 רק אחרי פטירתה, בעקבות שיחה עם מכר, אשר
- 18 בעקבותיה השיג את רשימת החומרים עימם עבדה המנוחה, ולבחון את הקשר בין עבודת
- 19 המנוחה למחלתה.
- 20
- 21 ראשית, התובע כיורש המנוחה, קיבל את זכות התביעה של המנוחה ביחד עם תקופת
- 22 התיישנות שחלפה למנוחה. כך, שגם אם הייתי מגיעה למסקנה כי יש מקום להחיל את סעיף 8
- 23 לחוק התיישנות, הרי לא היה בכך כדי להועיל לתובע 2, שהרי אין חולק כי בשנת 2004, עת
- 24 שהגיש בקשה למוסד לביטוח לאומי להכיר במחלת המנוחה כמחלת מקצוע, היה חשד בליבו
- 25 לגבי קשר בין עבודת המנוחה לבין מחלתה, ולכן, לכל המאוחר, תביעתו הייתה מתיישנת
- 26 בשנת 2005, כעבור שנה מהמועד בו הוא חשד לקשר האמור, ושנה לפני שהגיש את התביעה
- 27 דנן.
- 28
- 29 שנית, ולגופו של עניין, אינני סבורה כי יש להחיל את סעיף 8 על המקרה דנן.

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

סעיף 8 לחוק ההתיישנות קובע כדלהלן:

"נעלמו מן התובע העובדות המהוות את עילת התובענה, מסיבות שלא היו תלויות בו ושאינן בזהירות סבירה לא יכול היה למנוע אותן, תתחיל תקופת ההתיישנות ביום שבו נודעו לתובע עובדות אלה".

בע"א 2919/07 מדינת ישראל - הוועדה לאנרגיה אטומית נ' עדנה גיא-ליפל, פס' 47 לפס' דינו של כבוד השופט עמית (להלן: "פרשת ליפל") נקבע כדלהלן:

"חשד המתעורר אצל תובע ואף חשד בכוח (צריך היה לחשוד) ייחשב כ"קצה חוט" המתחיל את מרוץ ההתיישנות ומבטל את השעיית המירוץ לפי סעיף 8" (ההדגשות לעיל אינן במקור – מ.ב.).

בענייננו, ובשים לב לתפקידה של המנוחה (אחראית על מתן הנחיות הבטיחות לעובדי המעבדה ומתן הדרכות והסברים על חומרים חדשים שנכנסו לשימוש במעבדה), ניסיונה רב-השנים באותה עת, טענת התובעים בדבר תחלואה עודפת בקרב עובדי המעבדה, ואופי עבודתה (בה עסקה מדי יום בבדיקות חומרים כימיים), איני סבורה כי טענת התובע 2, כי הוא והמנוחה כלל לא חשדו בקשר אפשרי בין עבודתה של המנוחה לבין מחלתה עד לשיחה עם אותו מכר, נכונה, אלא משוכנעת אני, כי כבר עם התגלות המחלה אצל המנוחה, היה למנוחה ולתובע 2, לכל הפחות, קצה חוט לחשוד בדבר הקשר בין מחלתה לעבודתה. יתרה מכך, עובר להגשת תביעה זו, לא התגלתה לתובע 2 כל עובדה חדשה שלא הייתה ידוע לו קודם לכן ברשותו או ברשות המנוחה, שיש בה להצדיק הגשתן של התביעות באיחור כה רב. רשימת החומרים שעמם עבדה המנוחה הוא מידע שממילא היה ידוע למנוחה בזמן בו חלתה, ו"בזהירות סבירה" יכול היה התובע 2 לבררו.

66. אינני רואה ממש בטענת התובעים, לפיה מרוץ ההתיישנות לגבי התובעים 3 ו-4 החל רק עם הגעתם לגיל 18. כאמור, התובעים 3 ו-4, יורשי המנוחה, עם הפיכתם לכאלה קיבלו את זכות התביעה של המנוחה ביחד עם תקופת התיישנות שחלפה למנוחה בת ששת השנים, תקופה

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

1 אשר חלפה בשנת 2004, שנתיים קודם להגשת התביעה דנן. בעת פטירת המנוחה, והפיכתם
2 של התובעים 3 ו-4 ליורשיה, התובעים היו כבר בגירים, לכן אין כל רלוונטיות להוראות סעיף
3 10 לחוק ההתיישנות, ותביעתם כיורשי המנוחה התיישנה בשנת 2004.
4
5 67. לסיכום חלק זה, אני סבורה כי תביעת התלויים לא התיישנה, בעוד תביעת העיזבון והיורשים
6 התיישנה.
7

2.1. אחריות

8
9 68. התובעים טוענים, כי הנתבעת הפרה שורה ארוכה של חובות חקוקות שנועדו להגן על עובדי
10 המעבדה, והתרשלה בקיום חובותיה כמעביד לדאוג לספק אמצעי הגנה לעובדים מפני
11 חומרים מסוכנים אליהם נחשפה במהלך עבודתה, הדרכה לגבי אותם החומרים וסכנותיהם,
12 ולא ביצע בדיקות כנדרש.
13
14 69. מאידך, טוענת הנתבעת, כי היא נהגה בצורה אחראית, מקצועית וקפדנית, בהתאם לפרקטיקה
15 המקובלת בנוגע לתנאי העבודה במעבדה, ואף מעבר לסטנדרטים הדרושים.
16

3.1. החומרים עימם עבדה המנוחה

17
18 70. התובעים טוענים כי במעבדה בה עבדה המנוחה נעשה שימוש בחומרים המפורטים להלן:
19 כלורופורם, קרבון-טטרה-כלורי, פנצטין, בנזן, טריכלורואתילן, מתילן-כלוריד, פורמאלדהיד,
20 פרכלורואתילן, קוורץ, ניטרוזודי-N-פרופילאמין, ניטרוזודיאזופרופילאמין,
21 ניטרוזודיאמין, ניטרוזודימתילאמין (ת/2). בחקירתה אישרה הגב' בן חיים את נוכחותם
22 של החומרים הנטענים זולת החומרים קוורץ ו- פורמאלדהיד (עמ' 37 ש' 13 – 17, ש' 5 – 11
23 עמ' 44 פרוטוקול הדיון מיום 24.12.12).
24
25 התובעים טוענים, כי גם החומר פורמאלדהיד היה במעבדה, זאת משום שלטענתם פארא-
26 פורמלדהיד עשוי להפוך לפורמאלדהיד.
27
28 דין הטענה להידחות הן משום שמדובר בטענה שבמומחיות והתובעים לא צירפו חוות דעת
29 התומכת בטענתם זו או הסתמכו על חוות דעת קיימת בתיק, הן משום שהגב' בן-חיים שעל פי

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

1 עדותה מבקשים התובעים להוכיח את טענתם לנוכחות החומרים במעבדה, העידה בצורה
2 ברורה וחד משמעית כי החומר פורמאלדהיד לא היה במעבדה.
3
4 71. בסיכומים טענו התובעים לראשונה, כי המנוחה נחשפה גם לחומרי הדברה, ולחומרים אשר
5 הוצאו מהמעבדה עקב מסוכנותם. לטענתם, הדבר הוסתר מהם, והתגלה להם רק במהלך
6 החקירות.
7
8 איני יכולה לקבל טענה זו. התובעים לא ביקשו לתקן את כתב תביעתם בהתאם, ולא הוכיחו או
9 פירטו את הנסיבות בהן הוסתר המידע מהם כטענתם, ולכן איני נדרשת לאותם חומרים
10 וטענות.

4.1. נזק ראייתי ביחס לשאלת האחזיות

12 72. התובעים טענו כי נגרם להם נזק ראייתי משום שהנתבעת לא הציגה בפניהם רשימות חומרים
13 מסוכנים בהם נעשה שימוש במעבדה, בהתאם לסעיף 5 בחוק החומרים המסוכנים, השתנ"ג-
14 1995 (להלן: "חוק החומרים המסוכנים"), לא ערכה בדיקות סביבתיות כנדרש, לא העביר את
15 מחברות השקילה של המנוחה ועוד.
16
17 מאידך, טוענת הנתבעת, כי בהתאם להוראות הדין היא הקפידה על שימור מסמכים לתקופה
18 של שבע שנים ולאחריה היא השמידה אותם. התובעים הגישו את תביעתם רק בשנת 2006 זמן
19 רב לאחר שהמנוחה חלתה (1997) וזמן רב לאחר שהנתבעת גרסה את המסמכים אותם
20 מבקשים התובעים.

23 73. בפרשת ע"א 916/05 שרון כדר נ' פרופסור יובל הרישנו, עמ' 31 (פורסם בנבו, 28.11.2007),
24 עמד בית המשפט העליון על טיבה דוקטרינת הנזק הראייתי :
25

26 "נזק ראייתי מוגדר כמצב בו לא יוכל התובע להוכיח כי יש קשר סיבתי בין
27 הרשלנות לנזק. מקום שהתנהגות רשלנית של הנתבע שללה מהתובע את
28 היכולת או את הסיכוי להוכיח אחד ממרכיבי תביעתו באשר לנזקו הישיר,
29 עשוי הנתבע לשאת בתוצאות באופן שתוטל עליו אחזיות בת פיצוי בנוזקין

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 בגין הנזק הראייתי שגרם לתובע. לדוקטרינת הנזק הראייתי שתי נפקדות
 2 מרכזיות: האחת, כעילת תביעה נזיקית עצמאית של ניזוק נגד אותו אדם או
 3 מוסד שבאשמתו נגרם הנזק הראייתי, כאשר לא בכל המקרים יהא זה
 4 הנתבע בתביעה המרכזית אשר במסגרתה נגרם הנזק הראייתי. זהו הפן
 5 הנזיקי של הדוקטרינה. השנייה, כעילה להעביר נטל ראייה במסגרת
 6 התביעה המרכזית מכתפי התובע אל כתפי הנתבע בהנחה שהנתבע הוא גם
 7 זה שגרם לנזק הראייתי, הכל לפי העניין ובהתאם לנזק הראייתי שנגרם. זהו
 8 הפן הראייתי של דוקטרינת הנזק הראייתי... צא וראה, כי דוקטרינת הנזק
 9 הראייתי אינה אלא הוראה בדבר העברת נטל השכנוע במצבים שבהם
 10 התרשלותו של הנתבע מנעה מהתובע מידע חיוני להוכחת תביעתו. היא
 11 מאפשרת בנסיבות מסוימות לקבוע חזקות עובדתיות. עיקרה של
 12 דוקטרינה זו, שלא אומצה בפסיקה נכון לעת זו בפן המהותי שבה, הוא
 13 בדבר קיומו של ראש נזק של נזק ראייתי אשר מקנה עילת תביעה עצמאית
 14 בגין אובדן מידע ... במילים אחרות, היא מבקשת לפתור בעיות של אי
 15 ודאות בזהירות הגורם העובדתי לנזק נתון על ידי הפיכת אי הוודאות עצמה
 16 לנזק בר פיצוי בעולת הרשלנות... נתבע הגורם לאי ודאות ראייתית עשוי
 17 לשאת באחריות בשל כך" (ההדגשות אינן במקור – מ.ב.).
- 18
- 19 74. איני יכולה לקבל את טענת התובעים בעניין הנזק הראייתי, משום שאי-קבלת המסמכים
 20 הנטענים אינה נובעת מרשלנותה של הנתבעת, אלא מרשלנותם של התובעים עצמם.
- 21
- 22 ראשית, התובעים לא הוכיחו את טענתם. התובעים לא הצביעו על הוראה נורמטיבית שחייבה
 23 את הנתבעת לשמור על אותם מסמכים שהם מבקשים בסיכומיהם עד לתקופה בה הוגשה
 24 התובענה.
- 25
- 26
- 27 כך למשל, באשר לרשימות החומרים: סעיף 5(ה) בחוק החומרים המסוכנים, קובע כי על
 28 הנתבעת היה לשמר את אותן הרשימות במשך שלוש שנים בלבד, כאשר התובעים הגישו את

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

1 התביעה שלוש שנים לאחר שהנתבעת נפטרה – בנסיבות אלה איני סבורה כי נגרם לתובעים
2 נזק ראייתי ואין להם להלין אלא על עצמם.

3
4 כך גם באשר לדוחות הניטור: כפי שנראה, התובעים הוכיחו כי הנתבעת החלה לבצע דו"חות
5 ניטור במעבדה בשנת 1996. התובעים לא מלינים על כך שלא קיבלו את אותם הדו"חות, אלא
6 טוענים שנגרם להם נזק ראייתי בכך שהנתבעת לא ביצעה בדיקות אלה קודם לכן, אך אקדים
7 ואומר כי לא הוכח בפניי שהנתבעת נדרשה לבצע בדיקות אלה קודם לשנת 1996 – לא מכוח
8 הוראה נורמטיבית מסוימת ולא מכוח חובת הזהירות.

9
10 שנית, הסיבה לאי קבלת המסמכים נובע מרשלנותם של התובעים עצמם, אשר הגישו את
11 תביעתם כעבור תקופה ארוכה לאחר שהתגלתה מחלתה של המנוחה. גם לאחר שעלה החדש
12 בליבם, עת שהגישו את תביעתם למוסד לביטוח לאומי, לא ביקשו לקבל את אותם החומרים,
13 וגם כשהגישו את התביעה דגן לא ביקשו את אותם המסמכים במסגרת ההליכים המקדמיים.
14 בנסיבות אלה התובעים לא יכולים להבנות ולהפוך את נטל ההוכחה בשל רשלנותם לדרוש
15 את אותם מסמכים בזמן אמת.

16
17 יתרה מזאת, לדעתי התובעים הם אלה שהסבו לנתבעת נזק ראייתי ולא להיפך, בכך שהמתינו
18 במשך שנים רבות להגשת תביעתם, ומבקשים כעת לקבל מסמכים שחלקם נערכו לפני עשרות
19 שנים בטרם חלתה המנוחה, ולהיבנות מכך שהנתבעת לא שמרה על מסמכים אלה.

20
21 7.5. בנוסף, טענו התובעים שהנתבעת נמנעה מלהגיש תצהיר מטעם הגב' אגנס שטיינר, סגנית
22 המעבדה האנליטית בשנים הרלוונטיות לתביעה. אין בידי לקבל את טענת התובעים, ולו
23 משום שהתובעים עצמם לא ביקשו לזמנה לחקירה ואף לא ביקשו לחייבה במתן תצהיר,
24 ומשום שאיני סבורה כי עדותה הייתה נחוצה לצורך הכרעה בתיק דגן לאור עדותה של הגב'
25 בן חיים מטעם הנתבעת.

26
27
28 **5.1. אחריות – בדיקות**

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 76. התובעים טוענים, כי הנתבעת לא ביצעה בדיקות ניטור חומרים, טוקסיקולוגיות וכלליות
- 2 למנוחה למרות שנדרשה לעשות כן. לעומת זאת, טוענת הנתבעת כי החלה לבצע בדיקות
- 3 ניטור החל משנת 1996, וכי היא לא נדרשה לבצע בדיקות קודם לכן, משום שלטענתה רק
- 4 בשנת 2001 הותקנו תקנות הבטיחות במעבדות, במסגרתן נדרשו לראשונה לבצע בדיקות
- 5 ניטור.
- 6
- 7 77. בעניין זה מקובלת עליי טענת הנתבעת, כי היא נדרשה לבצע בדיקות ניטור ובדיקות
- 8 טוקסיקולוגיות לעובדי המעבדה רק עם חקיקת תקנות הבטיחות בעבודה (בטיחות וגיהות
- 9 תעסוקתית בעבודה עם גורמים מסוכנים במעבדות רפואיות, כימיות וביולוגיות), התשס"א-
- 10 2001, תקופה המאוחרת למועד בו חלתה המנוחה במחלה.
- 11
- 12 ד"ר אורנה דריזין, אשר שימשה כמנהלת המעבדה הארצית לבריאות הציבור, ומנהלת הרשות
- 13 הלאומית להסמכת מעבדות, בתקופה הרלוונטית, העידה מטעם הנתבעת, שהחובה לביצוע
- 14 בדיקות אלה לעובדי המעבדות (להבדיל מעובדים אחרים) קמה רק עם חקיקת תקנות
- 15 הבטיחות בעבודה (בטיחות וגיהות תעסוקתית בעבודה עם גורמים מסוכנים במעבדות
- 16 רפואיות, כימיות וביולוגיות), תשס"א-2001 (ראה סעיף 5.1. לחוות דעתה; עמ' 96) (ראו גם
- 17 חקירת ד"ר וינר עמ' 160 לפרוטוקול הדיון).
- 18
- 19 בתקופה הרלוונטית, כמו היום, המעבדה הייתה תחת פיקוח משרד העבודה, כך שכל
- 20 שהנתבעת לא הייתה מבצעת בדיקות כנדרש הדבר היה עולה באותן בדיקות של משרד
- 21 העבודה.
- 22
- 23 78. התובעים לא תמכו את טענתם כנדרש, לא בחוות דעת התומכת בטענתם, לא הראו מעבדות
- 24 כדוגמת המעבדה האנליטית בהן בוצעו אותן בדיקות במהלך התקופה הרלוונטית, ואף
- 25 טענתם שאותן תקנות שאלהן הפנו חייבו את הנתבעת לבצע בדיקות אלה במהלך שנות
- 26 עבודתה של המנוחה אצל הנתבעת:
- 27
- 28
- 29

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

1

2

3

4 תקנות ארגון הפיקוח על העבודה (ניטור סביבתי וניטור ביולוגי של עובדים בגורמים מזיקים),
5 התשנ"א-1990 (להלן: "תקנות הניטור") פורסמו ברשומות ביום 29.11.1990 ובוטלו עם
6 חקיקת תקנות הבטיחות בעבודה (ניטור סביבתי וניטור ביולוגי של עובדים בגורמים מזיקים),
7 התשע"א-2011.

8

9 לשונה המקורי של תקנה 2 בתקנות הניטור קבעה כדלהלן: "בדיקות סביבתיות תעסוקתיות
10 יבוצעו החל ברמת הפעולה, אך ורק בידי בודק מעבדתי מוסמך ובמעבדה מוסמכת,
11 במכשירים מכוילים ובשיטות מקובלות שאישר מפקח עבודה ראשי; מעבדה מוסמכת
12 תרשום את נתוני הכיול ותוצאות הבדיקות ותשמור אותם במשך 20 שנים לפחות".

13

14 תקנה 1 בתקנות הניטור הגדירה מה היא "רמת הפעולה", בגינה הייתה קיימת חובה לבצע
15 בדיקות סביבתיות תעסוקתיות:

16

17 "רמת הפעולה" – ACTION LEVEL (AL) - רמה של מחצית החשיפה המשוקללת
18 המותרת – לגבי גורמים כימיים, ורבע החשיפה המשוקללת המותרת - לגבי אבק מזיק, שהחל
19 בה קיימת חובה לפקח על בריאות העובדים באמצעות ניטור סביבתי – בדיקות סביבתיות
20 תעסוקתיות, וניטור ביולוגי – בדיקות רפואיות תקופתיות".

21

22 תקנה 4 בתקנות הניטור הגדירה מתי נדרש ביצוע בדיקות טוקסיקולוגיות:

23

24 בדיקות טוקסיקולוגיות ביולוגיות אצל עובדים החשופים או עומדים להיות חשופים לגורמים
25 כימיים ופיסיקליים, יבוצעו אך ורק בידי מעבדה לבדיקות טוקסיקולוגיות: תוצאות הבדיקות
26 הטוקסיקולוגיות יימסרו לשירות הרפואי אשר ביקש אותן וכן למפקח עבודה שהוא רופא, על
27 פי דרישתו בכתב.

28

29

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

1 התובעים נמנעו מלהוכיח, כי רמת הפעולה לה הייתה חשופה המנוחה בעבודתה באותה
2 התקופה, כמו גם בתקופה מאוחרת יותר (שלגביה אין חולק שיש דו"חות ניתור) הייתה כזו
3 שחייבה ביצוע בדיקות רפואיות תקופתיות, וכי המנוחה נחשפה לגורמים כימיים ופיסיקליים
4 שחייבו ביצוע בדיקות טוקסיקולוגיות, כך שלא עלה בידם להוכיח כי הנתבעת הפרה את
5 הוראות תקנות אלה באותה התקופה.

6
7 ביום 17.12.1992 פורסמו ברשומות תקנות ארגון הפיקוח על העבודה (ניטור סביבתי וניטור
8 ביולוגי של עובדים בגורמים מזיקים) (תיקון), השת"ג-1992 (להלן: "התיקון הראשון"),
9 אשר קבעו, כי הגדרת רמת הפעולה תימחק (תקנה 1(3) בתיקון הראשון), וכי תקנה 2 תהיה
10 כדלהלן:

11
12 "בדיקות תעסוקתיות במקום העבודה יבוצע אך ורק בידי בודק מעבדתי מוסמך ובמעבדה
13 מוסמכת, מכשירים מכיילים ובשיטות מקובלות שאישר מפקח העבודה הראשי; מעבדה
14 מוסמכת תרשום את נתוני הכיול ותוצאות הבדיקות ותשמור אותם במשך 20 שנים לפחות".

15
16 נוסח תקנה 2 לאחר התיקון הראשון אינה נוקטת בלשון חובה, ואף אינה מפרטת מי מחויב
17 בביצוע אותן הבדיקות, אלא מפרטת את האופן בו יש לבצע את הבדיקות התעסוקתיות.

18
19 בנסיבות אלה, ובהעדר הסבר המניח את הדעת מדוע אותה התקנה חייבה את הנתבעת בביצוע
20 הבדיקות, לא ניתן לומר כי תקנות הפיקוח, בנוסחן באות עת, חייבו את הנתבעת לבצע
21 בדיקות שכאלה בתקופה הרלוונטית למנוחה, והתובעים לא הוכיחו אחרת (ואף לא התייחסו
22 להתפתחות החקיקתית).

23
24 ביום 22.11.1995 פורסמו ברשומות תקנות ארגון הפיקוח על העבודה (ניטור סביבתי וניטור
25 ביולוגי של עובדים בגורמים מזיקים) (תיקון), השת"מ"ו-1995 (להלן: "התיקון השני"), אשר
26 נכנסו לתוקף ביום 22.12.1995 (תקנה 8), וקבעו שבמקום תקנה 2 לתקנון העיקריות יבוא:
27 "במפעל או במקום עבודה שבו עובדים בגורמים מזיקים הנקובים בתוספת הראשונה יערוך
28 המעביד בדיקות סביבתיות - תעסוקתיות (להלן – הבדיקות); בתכיפות של אחת לשנה לפחות
29 זולת אם הורה מפקח עבודה אזורי על תכיפות שונה".

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

1

2 תקנה 1(2) בתיקון השני, הגדירה מי נחשב לעובד בגרומים מזיקים: "עובד החשוף לאחד או
3 יותר הגרומים המזיקים הנקובים בתוספת הראשונה, בריכוז העולה על רמת הפעולה
4 הסביבתית – תעסוקתית, בעבודות ייצור, במעבדות לרכות מעבדות הנמצאות במרכזים
5 רפואיים, בעבודה חלקית או מלאה במשך 30 ימים בשנה לפחות, אלא אם כן קבע מפקח
6 עבודה אזורי תקופה אחרת" (ההדגשות אינן במקור – מ.ב.).

7

8 מבין אותם החומרים, אין מחלוקת בין הצדדים, כי במעבדה נעשה, לכל הפחות, שימוש
9 בחומרים מתילן כלוריד וכלורופורם (רשימת החומרים בהם נעשה שימוש במעבדה (ת/2),
10 עדותה של הגב' בן-חיים לגבי החומרים בהם נעשה שימוש במעבדה עמ' 233 – 235
11 לפרוטוקול הדיון; ודו"ח הבדיקה הסביבתית מיום 3.3.1996 (ת/6)). יצוין, כי בתקנות ארגון
12 הפיקוח על העבודה (ניטור סביבתי וניטור ביולוגי של עובדים בגורמים מזיקים) (תיקון),
13 השנתנ"ט-1999 (להלן: "התיקון השלישי"), נוספו מספר חומרים נוספים.

14

15 הנתבעת החלה לבצע את בדיקות ניטור כבר בשנת 1996 (סעיף 10 ונספח א' לתצהיר מוטי
16 מלצר, הממונה על הבטיחות באגן כימיקלים משנת 1994). ממצאי דו"חות הניטור (כפי
17 שמופיעים בנספח א' לתצהירו של מר מלצר), כך שגם אם תקנות הניטור חייבו את הנתבעת,
18 הרי זו עמדה בדרישה זו. יצוין שמתוך עשרות בדיקות שנעשו בתקופה הרלוונטית, רק
19 בשתיים נמצאו ממצאים חריגים, אחד לגבי מקום שאינו המעבדה בה עבדה המנוחה, והשני
20 של עובדת אחרת במעבדה שאינה המנוחה, כך שלא ניתן לומר כי יש באותם הדו"חות כדי
21 להוכיח שהנתבעת הפרה את חובתה לפי תקנות אלה, ביחס למנוחה.

22

23 בנוסף, לא הראו התובעים, שהמנוחה נחשבה לעובדת במפ"א כהגדרת המונה בתקנות
24 הבטיחות בעבודה (גיהות תעסוקתית ובריאות העובדים בממסים פחמימניים הלוגניים
25 מסויימים), התשנ"א-1990, הן בתקופה בה הותקנו התקנות הללו, הן בתיקונים השונים
26 שנעשו בתקנות בתקופה המאוחרת יותר בהם מלינים התובעים שמכוח תקנות אלה חויבה
27 הנתבעת לבצע בדיקות ניטור ובדיקות טוקסיקולוגיות.

28

29

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 כך גם לא הוכח שהמנוחה הוגדרה כעובדת בבנון כהגדרת מונח זה בתקנות הבטיחות בעבודה
- 2 (גיהות תעסוקתית ובריאות העובדים בבנון), התשמ"ד-1983, לא בנוסחן המקורי של התקנות
- 3 ולא בהתאם לתיקונים שנעשו במרוצת השנים בהם מלינים התובעים שמכוח תקנות אלה
- 4 נדרשה הנתבעת לבצע בדיקות ניטור ובדיקות טוקסיקולוגיות.
- 5
- 6 79. יצוין, כי מר מוטי מלצר העיד כי הנתבעת דאגה לביצוע בדיקות תקופתיות לעובדי המעבדה,
- 7 תחילה באמצעות קופת החולים בה היתה חברה ולאחר מכן באמצעות מרפאה תעסוקתית
- 8 (ראו נספח ט' לתצהירו באשר למועדים בהן נבדקה המנוחה; עמ' 15 לחוות דעתה של ד"ר
- 9 דריזין).
- 10
- 11 80. לסיכום, התובעים לא הוכחו את טענתם בדבר הפרת חובה חקוקה, משום שלא הראו, כי
- 12 במועד המוקדם למועד בו החלה הנתבעת לבצע בדיקות ניטור, הוטלה עליה חובה חוקית
- 13 לבצען. לצורך הוכחת טענתם זו, על התובעים היה להראות, כי סוגי החומרים אליהן נחשפה
- 14 המנוחה, בצירוף המינונים אליהן נחשפה, חייבו בהתאם לתקנות ביצוע בדיקות אלה בטרם
- 15 נערכו – אך התובעים נמנעו מלעשות זאת. התובעים, ככל הנראה היו מודעים לאותו קושי
- 16 בטענתם, ניסו להיבנות מכך שהנתבעת לא חשפה בפניהם חומרים אשר יכולים היו להוכיח
- 17 את טענתם (כך למשל תוצאות בדיקות ניטור לפני שנת 1996, מחברות שקילה וכו') – אך
- 18 מהצד השני, הנתבעת טענה כי אותם חומרים אינם בידה מאחר ואלה נגרסו או שהתובעים
- 19 כלל לא ביקשו אותם. בנסיבות אלה, סבורה אני, כי לתובעים אין להלין אלא על עצמם שבחרו
- 20 להגיש את תביעתם רק בשנת 2006, ובהעדר חובה חוקית לשמור את אותם המסמכים מעבר
- 21 לתקופת ההתיישנות הרגילה, או בהעדר בקשה מצדם לחשוף אותם – לא מצאתי כל רלב
- 22 בהתנהלות הנתבעת.
- 23
- 24 81. אוסיף גם, שהתובעים כלל לא הוכיחו את טענתם בדבר רשלנות. לצורך הוכחת טענתם בעניין
- 25 זה, על התובעים היה להראות מה הייתה חובת הזהירות הקונקרטית של הנתבעת במהלך כל
- 26 שנות העבודה של המנוחה. התובעים לא עשו זאת. התובעים ניסו להיבנות מכך שכיום יש
- 27 חובות רבות על המעבדה האנליטית, אך לא הוכיחו כי אותה טכנולוגיה כיום, הייתה זמינה
- 28 בתקופה בה עבדה המנוחה במעבדה, כי מעבדות הדומות למעבדה האנליטית נקטו באותם
- 29 האמצעים, ואילו הנתבעת נמנעה מהם.

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

1

2

3

6.1. אחריות – אמצעי מיגון

82. לטענת התובעים, בשנים הרלוונטיות, העבודה במעבדה נעשתה בסביבה של חומרים רעילים פתוחים. הנתבעת הפרה את חובתה כמעביד להעמיד לרשות עובדיה אמצעי מיגון מתאימים, ולמנוע את חשיפתם לאדים ולאבק העלולים להזיק לבריאותם כקבוע בסעיפים 27 ו-154(א) בפקודת הבטיחות בעבודה (נוסח חדש) התש"ל-1970.

7

8

לאחר בחינת הראיות, ובעיקר חוות דעתה של ד"ר אורנה דריזין ועדותה של הגב' בן-חיים, נחה דעתי כי לא נפל כל פגם בהתנהלות הנתבעת בנוגע למתן אמצעי מיגון. מראיות אלה עולה, כי הנתבעת נקטה בכל אמצעי מיגון אישיים וכלליים שנדרשו בהתאם להוראות הדין, ואף החמירה ודרשה שימוש באמצעי מיגון שהחוק לא חייבם. כך למשל במעבדה נעשה שימוש בכפפות, סיגרים, מסיכות אבק, משקפי מגן, מניעת צפיפות במעבדה, מערכת אוורור, יניקות אויר מכל המכשירים, מערכת לחץ גבוה ועוד.

14

82.1. מנדפים: התובעים טוענים, כי רק מתחילת שנות התשעים החלה הנתבעת לעשות שימוש במנדפים במעבדה, וגם כיום לא מתבצעת כל העבודה במעבדה תחת מנדפים. במסגרת הליך השקילה, נשקל חומר טהור ומרוכז (ולא מדולל) של חומרים רעילים בחדר ללא מנדף. לטענת התובעים, עובדה זו מצביעה על כך שלפחות חלק מהעבודה במעבדה נעשתה עם חומרים פתוחים, דבר המטיל על הנתבעת את החובה להציג ראיות משכנעות על תנאי העבודה במעבדה וההגנה שסופקה לעובדיה.

21

22

23

24

אין בידי לקבל את טענת התובעים. מהעדויות שהובאו בפניי עולה כי במעבדה הותקנו ארבעה מנדפים מיום הקמתה, ומלבד הליך השקילה, כל העבודה במעבדה נעשתה בקרבתם (ראו עדות הגב' בן חיים עמ' 207 ש' 15 – עמ' 208 ש' 18; עמ' 212 ש' 8 – 11; עמ' 214 ש' 22 – 24; עמ' 239 ש' 11 – עמ' 240 ש' 6 לפרוטוקול הדיון).

28

29

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

1 באשר להליך השקילה, טענת התובעים כי הדבר מעיד שנעשתה עבודה בחומר פתוח,
2 אין בה בכדי לסייע לתובעים. מעדויות גב' בן-חיים, אשר לא נסתרו על ידי התובעים,
3 עולה כי בהליך השקילה נדגמו קוטלי עשבים אבקתיים (שלא ניתן לעבוד עימם תחת
4 מנדף בשל החשש להתפזרותם בחלל החדר) (עמ' 266 ש' 25 – עמ' 267 ש' 11 עמ'
5 269 ש' 25 - עמ' 270 ש' 8) בכמות מזעריות (עמ' 212 ש' 8 – עמ' 213 ש' 16; עמ'
6 270 ש' 23 – עמ' 271 ש' 19 לפרוטוקול הדיון).

7
8 טענת התובעים בעניין זה מתבססת על הוראות סעיפים 27 ו-154(א) בפקודת
9 הבטיחות בעבודה(נוסח חדש) התש"ל-1970, הקובעים כדלהלן:

10
11 "27. אמצעים יעילים ונאותים יינקטו כדי להשיג ולקיים, על ידי מחזור אויר צח,
12 אוורור מספיק בכל חדר עבודה, וכדי ליטול, במידה שהדבר מעשי, נוקם של
13 אדים, אבק וזוהמה אחרת העלולים להזיק לבריאות והמתהווים תוך כדי תהליך
14 או עבודה המבוצעים במפעל.

15 ...
16 154. (א) אם בקשר לתהליך פלוני נפלטים אבק, אדים או זיהום אחר שמחמת
17 מהותם וכמותם עלולים הם לפגוע בעובדים או להטרידם, או נפלט אבק כלשהו
18 בכמות ניכרת, יינקטו כל האמצעים הדרושים כדי להגן על העובדים מפני נשימת
19 האבק, האדים או הזיהום האחר ולמנוע הצטברותם בחדר עבודה" (ההדגשה
20 אינה במקור – מ.ב.).

21
22 בעניין סעיף 27, התובעים לא הוכיחו טענתם בשים לב ליתר אמצעי המיגון בהם
23 נקטה הנתבעת (ובעיקר למיזוג האויר ולמסכות בהם עשו העובדים שימוש במעבדה).

24
25 באשר לסעיף 154(א) לפקודה, התובעים כלל לא התייחסו לכמות החשיפה המזערית
26 של החומר לו היו חשופים העובדים במהלך הליך השקילה, כעולה מעדותה של הגב'
27 בן-חיים, כך שלא הוכיחו כי הנתבעת לא נקטה בכל האמצעים הדרושים כדי להגן על
28 העובדים בהליך השקילה.

29

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

1

2 יתרה מזאת, התובעים גם לא הראו כי הנתבעת התרשלה בעניין זה. התובעים לא
3 הוכיחו מהו סטנדרט הזהירות בו נדרשה הנתבעת לנקוט, וכי הנתבעת הפרה אותו.
4 בעניין זה היה מצופה מהתובעים להראות מה הן שיטות השקילה הננקטות במעבדות
5 הדומות למעבדה האנליטית, ואשר לא ננקטו אצל הנתבעת, בשים לב לאופי העבודה,
6 החומרים שנשקלו, כמותם, וההתפתחות הטכנולוגית במרוצת השנים.

7

8 משטר לחצים, מכשירי יניקה וחדר ניטרוזאמינים: התובעים מלינים על כך שרק
9 בשנת 1992 הוסיפה הנתבעת מכשירי יניקות אוויר, ובתחילת שנות האלפיים התקינה
10 משטר לחצים, ובנתה חדר ניטרוזאמינים, ולא קודם לכן.

11

12 התובעים לא הוכיחו את טענתם בעניין זה. התובעים לא פירטו מדוע על הנתבעת היה
13 להתקין מכשור זה בטרם הותקן בפועל, ולמעשה מבקשים הם להיבנות מכך
14 שהנתבעת לימים נקטה באמצעי מיגון מתקדמים יותר, בהתאם להתקדמות
15 הטכנולוגית. התובעים לא הראו בעניין זה הוראה נורמטיבית או סטנדרט מחייב אחר
16 שאותו לכאורה הפרה הנתבעת, לא התחשבו ביתר אמצעי המיגון בהם נקטה באותה
17 עת הנתבעת, ולא הראו מעבדות אחרות בהם ננקטו אמצעים אלה קודם לנתבעת.
18 בנסיבות אלה, דין טענת התובעים להידחות.

19

20 כפפות, תא-כפפות סגור או מערכת נשימה אוטונומית: התובעים מלינים על כך שלא
21 הייתה הקפדה על השימוש באמצעים אלה, וכי הכפפות שסופקו לא התאימו
22 לחומרים עימם עבדו במעבדה. לטענת התובעים, בהסתמך על גיליון בטיחות חומרים
23 (Material Safety Data Sheet) (להלן: "MSDS"), נדרשה הנתבעת לספק
24 למנוחה כפפות עמידות CLASS 5 לעבודה עם החומר פרכלורואתילן. כך גם לגבי
25 החומרים: כלורופורם, וקרבון טהר-כלוריד, בנזן.

26

27 גם בעניין זה דין טענת התובעים להידחות משום שהתובעים לא הוכיחו את טענתם.
28 התובעים לא הפנו להוראה נורמטיבית שהייתה לעשות שימוש בסוג מסוים של
29 כפפות או שימוש בתא-כפפות סגור או במערכת נשימה אוטונומית.

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

1 התובעים לא נימקו או הוכיחו כי השימוש באמצעים אלה נדרש תוך התחשבות ביתר
2 אמצעי המיגון בהם נקטה הנתבעת, ואופי העבודה (ייצור מול מעבדה), לא צירפו
3 חוות דעת מתאימה להוכחת טענתם כי ככה ראוי היה לעבוד עם אותם החומרים, ולא
4 הראו את אמצעי המיגון בהם נעשה שימוש במעבדות אחרות הדומות לזו של
5 הנתבעת, בתהליכי עבודה דומים לאלה שנעשו במעבדה.

6

7

7.1. אחריות – הדרכות

8 8.3. תקנה 1 לתקנות ארגון הפיקוח על העבודה (מסירת מידע והדרכת עובדים), התשמ"ד-1984
9 קבעה חובה על המחזיק במקום עבודה למסור לעובדיו מידע בדבר סיכוני הבטיחות
10 והבריאות הקיימים במקום העבודה, כדלהלן:

11 "המחזיר במקום עבודה ימסור לעובד במקום העבודה מידע עדכני בדבר
12 סיכוני הבטיחות והבריאות, הקיימים במקום העבודה, ובמיוחד בתחנת
13 העבודה שבה מועסק העובד, הנובעים משימוש בציוד או בחומרים או
14 מתהליך ייצור או מכל סיבה אחרת (להלן – סיכונים), וכן ימסור לו הוראות
15 עדכניות לשימוש, הפעלה ותחזוקה בטוחים של ציוד, של חומרים ושל
16 תהליכי עבודה כאמור".

17

18 תקנה 2 לתקנות חייבה את המעסיק להדריך את העובדים בעניין היבטים הקשורים בהגנה
19 מפני סיכונים בעבודה, ולוודא שההדרכה שניתנה תהיה כראוי וכי העובדים פועלים על פיה:

20

21 2. (א) המחזיק במקום עבודה ידריך את העובדים במקום העבודה בעניין
22 ההיבטים הקשורים בהגנה מפני סיכונים, וכן לענין שימוש, הפעלה
23 ותחזוקה בטוחים כאמור, ויחזור ויבצע מדי פעם את הדרכת העובדים
24 בהתאם לצורך.

25 (ב) ההדרכה כאמור בתקנת משנה (א) תבוצע באמצעות אדם או גוף
26 המתאימים לכך מבחינה מקצועית, באופן שלעובד תהיה בקיאות ברמה
27 סבירה, בהתאם לתפקידו במקום העבודה ולסיכונים להם הוא חשוף.

28 (ג) המחזיק במקום העבודה ינקוט אמצעים כדי לוודא שההדרכה שניתנה
29 לעובדים הובנה על ידם כראוי וכי הם פועלים על פיה.

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

(ד) ..."

תקנה 5 לתקנות חייבה את המעסיק לתעד את ההדרכות שניתנו בפנקס הדרכה:
**"המחזיק במקום עבודה ינהל פנקס הדרכה ובו ירשום את אלה: שמות
 העובדים שהשתתפו בהדרכה, מועדי מתן ההדרכה, סוג ההדרכה, שם
 המדריך, כשירתו ותפקידו.**

84. **ראשית**, לטענת התובעים, הנתבעת הפרה את הוראות תקנות ארגון הפיקוח על העבודה
 (מסירת מידע והדרכת עובדים), בכך שלא הדריכה את המנוחה אודות החומרים המסוכנים
 עימם עבדה:

דו"ח ההדרכות של המנוחה (צורף כנספח ג' לחוות דעתה של ד"ר דריזין) מציין כי בתקופה
 לפני פרוץ המחלה המנוחה עברה הדרכה בעזרה ראשונה (בשנת 1994) ושתי העשרות
 בפיתוחים כימיים (ביום 15.8.96 וביום 30.12.96), ובתקופה שלאחר פרוץ המחלה עברה
 המנוחה הדרכות הנוגעות בחלקן הגדול למחשוב.

לטענת התובעים, אין לקבל את טענת הנתבעת שדו"ח ההדרכות חלקי ובפועל המנוחה עברה
 הדרכות רבות שלא תועדו בדו"ח ההדרכות, משום שמדובר בטענה שלא הוכחה, והפעילויות
 וההדרכות המתוארות בחוות דעתה של ד"ר דריזין, אינן משקפות את נהלי העבודה במעבדה
 בשנים הרלבנטיות, לגביהם ד"ר דריזין העידה כי אינה זוכרת. הנתבעים נמנעו מלזמן לעדות
 את גב' אגנס שטיינר – מנהלת המעבדה האנליטית, שיכולה הייתה להוכיח את טענתם זו.

שנית, נהלי העבודה של הנתבעת שהייבו עובדים לקרוא גיליונות בטיחות (דפי MSDS)
 ודפי מידע שערך ד"ר מתי ליפשיץ, בטרם עבדו עם חומר מסוים - אינם מעלים או מורידים
 מאחריותה של הנתבעת להדריך את העובדים כיצד לעבוד עם אותם החומרים המסוכנים. דפי
 המידע שנערכו על ידי ד"ר מתי ליפשיץ לא הוצגו על ידי הנתבעת. המדובר באלפי דפי מידע
 שמרביתם כלל אינם כתובים בעברית, שרוכזו בקלסרים עבי-כרס, ולא ניתן היה להניח
 שעובדים אכן יקראו אותם ויבינו את תוכנם. בנוסף, חלק מגיליונות הבטיחות לא עמדו
 בתקינה שקבעה ארגון התקינה הבינלאומי (ISO) בשנת 2000.

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

1
2 85. דין טענת התובעים להפרת תקנות ארגון הפיקוח על העבודה (מסירת מידע והדרכת עובדים)
3 להידחות.
4
5 הגב' בן-חיים העידה, באופן מהימן ועקבי, כי במעבדה נערכו מספר סוגים של הדרכות:
6 הדרכות מחשוב/אקסל;
7
8 הדרכות בטיחות ספציפיות: הדרכות בטיחות לגבי חומר ספציפי שהגיע למעבדה. הדרכות
9 אלה לא תועדו בשל כמותן הרבה.
10
11 הדרכות בטיחות כלליות: הדרכות בטיחות כלליות (לא היו ספציפיות לחומר כזה או אחר),
12 אשר תועדו ונשמרו אצל אנשי הבטיחות בנתבעת, ונגרסו כעבור שבע שנים (ראו עמ' 111 ש'
13 3 – עמ' 115 ש' 9 לפרוטוקול הדיון מיום 25.12.12).
14
15 תקנות ארגון הפיקוח על העבודה (מסירת מידע והדרכת עובדים), חייבו את הנתבעת לתת
16 למנוחה הדרכה לגבי היבטים הקשורים בהגנה מפני סיכונים בעבודתה. הן הדרכות הבטיחות
17 הספציפיות, הן הדרכות הבטיחות הכלליות, עונות לכאורה לדרישת תקנות ארגון הפיקוח על
18 העבודה על החובה לערוך הדרכה. לכל אלה יש להוסיף את תפקידה של המנוחה כסגן GLP
19 והאחראית על מתן הנחיות בטיחות לעובדי המעבדה, הקלסרים עם גיליונות הבטיחות (דפי
20 MSDS) (שבהמשך הדברים נראה שהמומחה מטעם התובעים הסתמך עליהן בחוות דעתו).
21 בנסיבות אלה, ובהעדר ראיות סותרות מצד התובעים, סבורה אני כי הנתבעת הוכיחה כי היא
22 סיפקה למנוחה הדרכות, לכל הפחות, כנדרש בתקנות.
23
24 התובעים טוענים כי יש לדחות את טענת הנתבעת לכך שסיפקה הדרכות בטיחות למנוחה,
25 מאחר והנתבעת לא הציגה ראיות תומכות – איני מסכימה עם טענה זו. הגב' בן חיים הסבירה
26 שהדרכות הבטיחות הכלליות כן תועדו כנדרש, נשמרו במשך שבע שנים, ונגרסו לאחר מכן
27 (עמ' 109 לפרוטוקול הדיון מיום 25.12.12). בנסיבות אלה מקובלת עליי טענת הנתבעת, כי
28 השתתפותם של התובעים במשך שנים רבות, גרמה לה נזק ראייתי, ומסמכים רבים המעידים על
29 ההדרכות נגרסו בשל חלוף הזמן. בהעדר חובה חוקית אשר חייבה את הנתבעת לשמור

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

מסמכים לתקופה ארוכה מתקופת ההתיישנות, אין לתובעים להלין אלא על עצמם בעניין זה.
באשר לטענת התובעים, כי הנתבעת נמנעה מלזמן לעדות את גב' אגנס שטיינר – מנהלת
המעבדה האנליטית, אציין כי אני סבורה כי היה צורך בכך.

4

5

8.1. אחריות – סיכום

86. לאחר בחינת טענות הצדדים, וראיותיהם, סבורה אני, כי התובעים כשלו להוכיח כי הנתבעת
התרשלה, או כי הפרה חובה חקוקה, ביחס למנוחה, משכך דין תביעתם להידחות.

8

יחד עם זאת, ראיתי לנכון להתייחס גם לטענות התובעים ביחס לקשר הסיבתי לכאורה, בין
המעשים שהם ביקשו לייחס לנתבעת לבין נזקה של המנוחה.

10

11

12

9.1. קשר סיבתי – היפוך נטל ההוכחה

87. התובעים טוענים, כי קיים קושי אינהרנטי בהוכחת הקשר הסיבתי שבין חשיפה לחומר כימי
מסוים לבין מחלה בשל חוסר היכולת המדעית להוכחת הקשר האמור בצורה חד-משמעית,
תוך נטרול השפעות אחרות. בנוסף, טוענים התובעים, שכאשר עוסקים במחלות סרטן, הידע
המדעי פחות מדויק משום שגורמי הסיכון העלולים לגרום לפריצת המחלה רבים ומגוונים.

16

17

88. תחילה, טוענים התובעים, כי עקב הקושי הראייתי להוכחת הקשר הסיבתי בין החשיפה
לחומר הכימי לבין המחלה, ההלכה הפסוקה הגמישה את דרישת הקשר הסיבתי בתובענות
תעסוקתיות. על סמך פסק הדין בעניין ת.א. (ת"א) 1070/92 עזבון המנוח איטח נ' מדינת
ישראל (לא פורסם, העתק צורף כנספח לסיכומי התובעים) (להלן: "פרשת איטח"), טוענים
התובעים להעברת נטל הראיה אל המזיק מכוח סעיפים 38 ו-41 לפקודת הנזיקין.

22

23

אין בידי לקבל את טענת התובעים בעניין העברת נטל ההוכחה מכוח סעיפים 38 ו-41 לפקודת
הנזיקין, אף מבלי להתייחס לשאלה האם מדובר בהלכה מחייבת. התובעים טענו טענה זו
בעלמא מבלי לבסס את תנאי אותן דוקטרינות. כך למשל התובעים לא הראו שלא היה להם או
למנוחה ידיעה או יכולת לדעת מה היו הנסיבות שגרמו למקרה אשר הביא לידי הנזק; הנזק
נגרם על ידי נכס שלנתבעת הייתה שליטה מלאה עליו; אירוע המקרה מתיישב יותר עם

28

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

1 המסקנה שהנתבע לא נקט בוהירות סבירה מאשר עם המסקנה שהוא נקט בה (פרשת איטח,
2 עמ' 16 – 17).
3
4 89. בנוסף, טוענים התובעים, להעברת נטל הראיה לנתבעת, מכוח דוקטרינת הנזק הראיית.
5 לשיטת התובעים, היקוקי הבטיחות מחייבים את המעביד לבצע ניטור של החומרים הרעילים,
6 לערוך בדיקות סביבתיות ולשלוח את עובדיו לבדיקות רפואיות על מנת לוודא מבעוד מועד,
7 כי החומרים לא חדרו לגופם. מעביד שלא ביצע פעולות אלה גרם לעובד שחלה נזק ראייתי,
8 משום שאותו עובד לא יוכל להוכיח כי נחשף לחומר הרעיל (ובאיזו רמה נחשף אליו), קמה
9 הנחה שהראיה היתה תומכת בגרסתו של התובע, ונטל השכנוע עובר אל הנתבע.
10
11 לעניין זה אפנה לדיון שערכתי בסעיף 4.1 לעיל, ולתוצאה אליה הגעתי, כי התובעים לא
12 הוכיחו את טענתם ואת תחולת הדוקטרינה על נסיבות העניין.
13

10.1. קשר סיבתי – דיון

15 90. בפרשת קיבוץ מעיין צבי דן בית המשפט העליון בתביעת עובד של קיבוץ מעיין צבי נגד
16 הקיבוץ ומדינת ישראל, בטענה שעבודתו במוסך של הקיבוץ, שכללה עבודה עם רפידות
17 העשויות אסבסט, גרמה לו לחלות בסרטן Non-Hodgkin's Lymphoma.
18
19 כבוד השופטת (בדימוס) דורנר (אליה הצטרף כבוד השופט א' לוי ז"ל) קבעה בדעת רוב את
20 מידת ודרך ההוכחה הנדרשת להוכחת קשר סיבתי בין חשיפה לחומר מסוים לבין המחלה
21 הספציפית בה חלתה המנוחה (שם, בפס' 10):
22

23 "במקרה שלפנינו השאלה הצריכה לפנינו היא אם ניתן לומר שהוכח במאזן
24 ההסתברויות – רף ההוכחה הנדרש במשפט אזרחי – כי חשיפתו העוללתית
25 של העובד לאסבסט היא שגרמה לנזקי מחלתו. ידוע הוא כי חשיפה
26 לאסבסט גורמת לסרטן. אך גדר הספקות נובע מכך שאין בעולם המדע
27 והרפואה (להלן יחד – מדע) תשובה חד-משמעית לשאלה אם זן הסרטן
28 הנדיר והספציפי שבו חלה העובד יכול להיגרם אף הוא כתוצאה מהחשיפה
29 לאסבסט. אכן כאמור אין בית-המשפט יכול לתת מענה לשאלה זו בעזרת

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 ידיעתו השיפוטית בלבד, ונדרש הוא לפנות לעולם המדע באמצעות
- 2 מומחים. אלא שבית-המשפט הוא שמכריע לבסוף בין חוות-הדעת
- 3 הסותרות באמצעות הכלים השיפוטיים העומדים לרשותו, והוא קובע על
- 4 בסיסן את האמת המשפטית באשר למציאות המדעית ... ואף בכך לא די:
- 5 על בית-המשפט – ועניין זה עיקר – לשקול את הידע המדעי במאזניים
- 6 משפטיים, לאמור: כי על בית-המשפט להביא בחשבון את ההבדל המהותי
- 7 שבין אופן הוכחת תביעות במשפט האזרחי, הדורשת רמת ודאות שהיא
- 8 מעבר ל-50% בלבד, לבין רמת הוודאות הנדרשת לצורך קביעת עובדות
- 9 בעולם המדע, שם הוכחה ברמת הסתברות של 51% אינה נחשבת כהוכחה
- 10 כלל. לשם כך על בית-המשפט לדלות מעדויות המומחים המדעיים,
- 11 שעולם מושגיהם ורמות ההוכחה שאליהן הם רגילים שונים בתכלית, את
- 12 התשובה לשאלה המשפטית (השונה) של עמידה ברף מאזן ההסתברויות
- 13 (ההדגשות אינן במקור – מ.ב.).
- 14
- 15 91. לאחר בחינת טענות התובעים, הנתבעות, המומחים מטעמם וראיותיהם, סבורה אני כי
- 16 התובעים לא הוכיחו קשר סיבתי - לא כללי ולא ספציפי - בין תחלואתה של המנוחה בסרטן
- 17 השד לבין החומרים עימם עבדה במעבדה.
- 18
- 19 92. פרופ' אליהו ריכטר, המומחה מטעם התובעים, הינו רופא בהכשרתו, ומנהל היחידה לרפואה
- 20 תעסוקתית וסביבתית בבית"ס לרפואה באוניברסיטה העברית.
- 21
- 22 בחוות דעתו, קבע פרופ' ריכטר, מעל לכל ספק, "שחשיפותיה התעסוקתיות של גב' קלרה
- 23 וובר ז"ל היו הגורם החשוב והמשמעותי ביותר למחלת סרטן השד ממנו נפטרה" (עמ' 8 לחוות
- 24 דעתו). להלן נימוקיו של פרופ' ריכטר לקביעתו:
- 25
- 26 92.1. החומרים אליהם נחשפה בעבודתה:
- 27 92.1.1. N-Nitrosodimethylamine – חומר מסרטן;
- 28 92.1.2. N-Nitrosodiisopropylamine – חשוד כמסרטן;
- 29 92.1.3. N-Nitrosodi-n-propylamine – Tumorigen, Mutagen

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 Carbon Tetrachloride – רעיל ביותר ; 92.1.4
- 2 Chloroform – חשוד כמסרטן ; 92.1.5
- 3 ; Acetonitrile 92.1.6
- 4 Phenacetin – חשוד כמסרטן ; 92.1.7
- 5 Tetrahydrofuran – מסרטן בבעלי חיים. 92.1.8
- 6
- 7 92.2. עדוּתו של בעלה של המנוחה (התובע 2) המנוחה הייתה חוזרת לביתה עייפה ותשושה,
- 8 עם עיניים מגורות, אדומות ושורפות ונוקקה לטיפות עיניים, ובגדיה היו ספוגים
- 9 בריחות קשים של חומרים כימיים.
- 10
- 11 92.3. אמצעי מיגון בהם נקטה הנתבעת: ציין פרופ' ריכטר, כי לא ידוע לו לגביהן, מלבד
- 12 בדיקותיה התקופתיות של המנוחה אחת לשנה.
- 13
- 14 92.4. עובדי מעבדה אחרים: מבין 12 עובדי המעבדה האנליטית, חמישה חלו במחלת
- 15 הסרטן – שתיים בסרטן השד בסביבות גיל 50, ושלושה במחלות סרטן אחרות (סרטן
- 16 מע העיס; סרטן במוח).
- 17
- 18 92.5. ספרות מקצועית: פרופ' ריכטר הפנה בחוות דעתו למאמרה של ד"ר יהודית שחם,
- 19 שחקרה את שכיחות מחלות הסרטן בקרב עובדי מעבדה בישראל. לטענת פרופ'
- 20 ריכטר, בשני המאמרים נמצא עליה בשכיחות מקרי סרטן השד וסרטנים אחרים בקרב
- 21 עובדי המעבדה.
- 22
- 23 92.6. גורמי סיכון לא תעסוקתיים: ציין פרופ' ריכטר – עליה בגיל, היסטוריה משפחתית,
- 24 עישון, נטילת הורמונים, היסטורית פוריות, דיאטה – לא היו אצל המנוחה.
- 25
- 26 93. לאחר בחינת חוות דעתו של המומחה מטעם התובעים, משוכנעת אני, כי התובעים לא הוכיחו
- 27 את טענתם עבודתה של המנוחה היא שגרמה למחלת סרטן השד ממנה סבלה:
- 28
- 29

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

1

2 93.1. בחקירתו הודה פרופ' ריכטר, כי חוות דעתו התבססה על דפי היצרן הנלווים לחומר

3 (M.S.D.S) ומאמרים בלבד, אך לא הסתמכה על דו"ח של מוסדות בין-לאומיים,

4 כדוגמת ארגון ה-I.A.R.C, אשר אף לשיטתו של פרופ' ריכטר הם מהווים הסמכות

5 הגבוהה בקביעת רמת הסרטן של החומרים:

6

7 "ש: ...תאשר לי שהמסמך היחידי מבחינת הקרצילוגניות של החומרים

8 הינו המסמך שהתייחסת אליו אל M.S.D.S.

9

...

10 ת: וגם כן הספרות המקצועית שיש בתיאור של החוות דעת שלי.

11 ש: יפה, וגם הספרות המקצועית המופיעה כאסמכתאות

12 REFERENCES בסוף חוות הדעת, נכון?

13 ת: נכון.

14 ש: אז עכשיו בוא נראה, קודם כל תסביר לנו מה זה M.S.D.S.

15 ת: MATERIAL SAFETY DAILER SHEETS

16 ש: שזה בעברית, אם אתה יכול להגיד לנו בפשטות, שזה פרסום שמוציא

17 מי? היצרן?

18 ת: היצרן תחת איזה פיקוח מסוים. על ידי היצרן.

19 ש: היצרן, ששם הוא כותב את האפיון של החומר ומה הסיכונים

20 והסכנות הידועות לגבי החומר. זה נכון?

21 ת: נכון.

22 ש: ואזהרות, איך לעשות, איך לא לעשות, זה מה שנקרא M.S.D.S, זה

23 מסמך מאוד מאוד חשוב ובסיסי לכל מי שהולך ועובד עם החומר,

24 נכון?

25 ת: זה מעצמו לא הכרח מספיק, אבל זה עוזר.

26 ש: אז עכשיו בוא ניגש ל-M.S.D.S.

27 ת: M.S.D.S הוא לא סמכות סופי לגבי

28 ש: אלא יש מוסדות אמריקאיות ידועים, חשובים שהם הסמכות הסופית

29 לגבי הקרצילוגניות או הסיכון בחומרים כימיים אלה ואחרים, נכון?

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 ת: הייתי אומר שיש גורמים בינלאומיים שהם יותר סמכותיים.
- 2 ש: אל הגורמים הבינלאומיים האלה לא התייחסת בחוות הדעת שלך
- 3 משום מה, נכון?
- 4 ת: יש איזה חפיפה מסוימת.
- 5 ש: נכון או לא נכון?
- 6 ת: אבל יש חפיפה, D.H.O או S.H.A.
- 7 ש: ...יש מוסדות בינלאומיים שהם אלה שקובעים את הסיכונים שיש
- 8 בחומרים אלה ואחרים, נכון?
- 9 ת: נכון, קובעים, אבל
- 10 ש: אגב, למשל A.I.R.C.
- 11 ת: I.A.R.C
- 12 ...
- 13 ש: כל תשעת החומרים עליהם אתה מדבר, תראה לי באיזה שהוא אחד
- 14 מהמקורות שעליהם דיברנו, M.S.D.S., AIAC (IARC - מ.ב.).
- 15 וה-A.C.G.I.H, באחד מהם שהוא גורם או עלול לגרום לטרטן שד
- 16 אצל בני אדם...
- 17 ...
- 18 כ' השופטת: אינדיקציה בשלושת הגורמים שהוא הצביע עליהם
- 19 I.A.R.C., A.C.G.I.H וה-M.S.D.S. שמראה, הוא מבקש
- 20 תשובה אם יש
- 21 העד: ב-M.S.D.S. ו-H.D.I. לא מתייחס להם כגורמים סמכותיים,
- 22 הגורם היחיד הוא "I.A.R.C."
- 23 (עמ' 16 ש' 17 – עמ' 17 ש' 21, עמ' 23 ש' 27 – עמ' 24 ש' 10 בפרוטוקול
- 24 הדיון מיום 6.9.2011).
- 25
- 26 הפגמים בחומרים עליהם הסתמך פרופ' ריכטר בחוות דעתו נלמדים גם מריבוי
- 27 ההפניות של התובעים, בסיכומיהם, לדפי ארגון ה-IARC ביחס לכל אחד ואחד
- 28 מהחומרים הנטענים, דפים שהמומחה מטעם התובעים כלל לא התייחס אליהם בחוות
- 29 דעתו.

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1
- 2 93.2. פרופ' ריכטר הודה בנוסף, כי אף לא אחד מהחומרים אליהם התייחס בחוות דעתו,
- 3 מוכר כגורם לסרטן השד בבני-אדם, אלא מוכר כגורם מסרטן בבעלי-חיים, אך לא
- 4 מוכר כגורם למחלת סרטן השד אצל בעלי-חיים:
- 5
- 6 "ש: ...האם זה נכון אם כן, תאשר לי שאף אחד מתשעת החומרים אין שום
- 7 קביעה או התייחסות לכך שהוא גורם לסרטן שד בבני אדם, נכון או
- 8 לא נכון?
- 9 ת: אין ממצאים על כך אבל יש נתונים בבעלי חיים...
- 10 אין ממצאים במחקרים בבני אדם.
- 11 ש: אין ממצאים. אין שום חומר חשוד כגורם לסרטן שד בבני אדם בכל
- 12 החומרים אליהם התייחסת בחוות הדעת, נכון או לא נכון?
- 13 ת: אין מידע בבני אדם, אבל זה לא אומר שזה לא חשוד. עצם העובדה
- 14 שיש תוצאות בבעלי חיים פירושו הדבר שזה חשוד.
- 15 ...
- 16 ש: ...גם בפרטום לגבי בעלי חיים, האם זה נכון שגם שם לא נותנים שום
- 17 דבר לעניין סרטן שד? נכון או לא נכון?
- 18 ת: באופן מפורש, כן.
- 19 ש: כלומר גם לגבי אותו סרטן בבעלי חיים, אין התייחסות לסרטן שד.
- 20 ת: לא, כאשר מדובר בחשיפות מעורבות זה סיפור אחר לגמרי.
- 21 (עמ' 25 ש' 26 – עמ' 26 ש' 12; עמ' 59 ש' 31 – עמ' 60 ש' 1 בפרוטוקול
- 22 הדיון מיום 6.9.2011).
- 23
- 24 93.3. בנוסף, חוות דעתו של פרופ' ריכטר התייחסה רק לחלק מהחומרים שהתובעים טוענים
- 25 שגרמו למחלתה של המנוחה.
- 26
- 27 94. חוות דעתו של פרופ' ריכטר לוקה גם בכך שהתעלמה מחלק ניכר מגורמי הסיכון האישיים
- 28 שהיו אצל המנוחה לתחלואה בסרטן השד, על אף שפרופ' ריכטר הודה כי אלה מגדילים
- 29 משמעותית את סיכוי תחלואתה של המנוחה במחלת סרטן השד:

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1
- 2 ש: ...האם זה נכון שגם צריך לבדוק מהם הגורמים שבדרך כלל יודעים
- 3 כמשפיעים על היווצרותה של מחלה ספציפית, נכון?
- 4 ...
- 5 ת: כן.
- 6 ...
- 7 ש: ...האם זה נכון שסרטן השד נפוץ יותר בקרב נשים אשכנזיות?
- 8 ת: נכון.
- 9 ש: האם זה נכון שסרטן שד הוא סיבת המוות השנייה בשכיחותה אצל
- 10 נשים? והוא סיבת המוות העיקרית בנשים שבגילאים שבין 40 ל-55?
- 11 ת: המוביל.
- 12 ש: ... האם זה נכון שבעצם הסרטן הזה הוא קשור לגורם בראש
- 13 ובראשונה לגורמי הסיכון המרכזיים, זה הנרשא של האסטרוגן, נכון?
- 14 ת: כן, יש בזה משהו.
- 15 ש: כאשר האסטרוגן אנחנו מדברים על כך שאישה שהחלה את המחזור
- 16 החודשי שלה בגיל צעיר, יש לה סיכון מוגבר של 30, 40% מעבר
- 17 לאוכלוסיה הכללית, נכון?
- 18 ת: כן, כן.
- 19 ש: אישה שהגיל שבו המחזור נפסק הוא מאוחר יותר, גם היא בסיכון של
- 20 40, 50% מעבר לשכיחות האחרת, נכון?
- 21 ת: כן.
- 22 ש: זאת ועוד, אישה שיולדת לראשונה מעל גיל 30 או 35, הסיכון שלה
- 23 לחלות בסרטן שד הרבה יותר גבוה, נכון?
- 24 ת: נכון.
- 25 ש: האישה שהיא נמנעת מהנקה, גם היא הסיכון שלה גבוה יותר לחלות
- 26 בסרטן שד, נכון?
- 27 ת: נכון.
- 28 ש: אישה שלוקחת גלולות גם היא הסיכון שלה לחלות בסרטן שד גובר,
- 29 נכון?

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 ת: כן.
- 2 ש: אישה שהיא, דרך אגב, עישון לא קשור לסרטן שד, נכון?
- 3 ת: יש וריכוזים.
- 4 ש: האם זה נכון שנשים ... עם השכלה גבוהה הם בסיכון יתר לחלות
- 5 בסרטן שד, נכון?
- 6 ת: זה סמן של סיכון, זה לא גורם סיכון, זה סמן.
- 7 ...
- 8 ש: האם היא הייתה מטופלת בקופת חולים במשך שנים?
- 9 ת: למה זה רלוונטי?
- 10 ש: כדי לדעת למשל האם היו לה גורמי סיכון?
- 11 ת: היו לה שני ילדים.
- 12 ש: באיזה גיל היא ילדה אותם?
- 13 ת: לא זוכר בדיוק.
- 14 ש: זה נושא שהוא חשוב, אמרת לנו, מבחינת האתילוגיה, נכון?
- 15 ת: חשוב אבל לא קריטי.
- 16 ...
- 17 ש: היא ילדה את הילדים בגיל 35, את הילד הראשון.
- 18 ת: כן.
- 19 ש: אם כך היה לה גורם סיכון משמעותי מבחינה זו.
- 20 ת: נכון, לא טריוויאלי.
- 21 ש: בגיל 53 נפסק אצלה הווסת, המחזור, זאת אומרת זה גיל מאוחר, זה
- 22 גם גורם סיכון משמעותי, נכון?
- 23 ת: רגע, כבר אז היא
- 24 ש: הייתה כבר חולה, נכון, אז לכן יכול להיות שהמחזור נפסק בגלל
- 25 טיפולים, אבל אנחנו יודעים שלפחות עד לתקופה הזאת היא הייתה
- 26 עדיין עם מחזור, זה אומר שיש לה גורם סיכון גבוה עכשיו, נכון?
- 27 ת: סביר.
- 28 ש: סביר. אנחנו יודעים עוד גם שהיא הייתה אשכנזיה, נכון?
- 29 ת: כן.

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 ש: אנחנו יודעים גם שהיא מבחינת הסמן, האם אתה שאלת אם היא
- 2 היניקה את הילדים?
- 3 ת: המידע לא היה אז לפניי.
- 4 ...
- 5 ש: ...למה את הנושא המרכזי הזה של גורמי הסיכון אצל האישה הספציפית
- 6 שנפטרה שהיא נושא חוות הדעת שלך, לא בדקת? זה היה זמין.
- 7 ת: זה לא היה זמין כאשר
- 8 ש: זה היה זמין מאוד, כי אתה מייצג או בא מטעם המשפחה. למה לא
- 9 בדקת? תענה לי תשובה על זה.
- 10 ת: הייתי צריך לבדוק, אבל בכל זאת זה לא משנה את דעתי.
- 11 ש: ... האם בדיקות או הקרנות רנטגן גם הם יכולות לגרום לטרטן שד
- 12 כשלעצמם?
- 13 ת: כן.
- 14 ש: זה הקרינה המיינמת שדיברנו עליה, ממוגרפיה זה קרינה מיינמת,
- 15 נכון?
- 16 ת: כן.
- 17 ש: זה גורם סיכון משמעותי.
- 18 ת: וויכוחים גדולים על זה.
- 19 ש: זה גורם סיכון.
- 20 ת: זה גורם סיכון.
- 21 ש: האם המנוחה עשתה צילומי ממוגרפיה במהלך
- 22 ת: לי לא ידוע על כך.
- 23 ש: טוב, אז בוא נבדוק, אם היית רואה את התיק הרפואי והיית מתעניין
- 24 קצת אז היית רואה שבמשך 13 שנים היא הייתה עושה באופן רציף
- 25 בדיקות ממוגרפיה.
- 26 ת: באיזה שנים?
- 27 ש: בשנים שלפני גילוי מחלתה.
- 28 ...
- 29 ת: כמה פעמים?

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

1 ש: פעם בשנתיים 13 שנים ברציפות.

2 ת: 6 פעמים.

3 ש: נכון.

4 ת: 6 פעמים זה לא

5 ש: תראה איזה יופי, ציפיתי לתשובה הזאת, אתה לא מבין כמה שציפיתי

6 לתשובה הזאת.

7 ת: זה ביחס לחשיפות שלה? אז אם כן, אם זה היה סיכון כל כך גדול, אז

8 למה עושים את זה?

9 ...

10

11 ש: ...בספר של דה-ויטו שהזכרנו קודם, עניין צודדי, שם הוא אומר

12 שבדיקות ממוגרפיה מגדילות את הסיכון באחוז או גורמות לאחוז

13 אחד מכלל מקרי סרטן השד.

14 ת: כן, זה הולך כל 99%, זה מה שאני אמרתי, ביחס לכל שאר הגורמים.

15 תן לי לתקן אותך, אני הייתי מעורב בכל הוויכוחים על הממוגרפיה,

16 מה שכן הוא רוצה שהוויכוח מה תורם לנו לעומת הסיכון. בשנים

17 האחרונות נעשו מאמצים אדירים להוריד את המנה שמקרינים לשד

18 ויתר על כן יש תמיד הדילמה של מהי ההשפעה של הקרינה למישהי

19 שהיא כבר בסיכון מוגבר לחשיפות אחרות, הוויכוחים האלה בלי

20 סוף".

21 (עמ' 44 ש' 25 – עמ' 45 ש' 18 – עמ' 46 ש' 13; עמ' 50 ש' 12 –

22 עמ' 51 ש' 9; עמ' 53 ש' 7 – עמ' 54 ש' 12; עמ' 60 ש' 26 – עמ' 61 ש' 6

23 בפרוטוקול הדיון מיום 6.9.2011).

24

25 95. יתרה מזאת, מחקירתו של פרופ' ריכטר עולה, כי הוא כלל לא בהן את תיקה הרפואי של

26 המנוחה, אלא הסתמך על סיכום המחלה שלה, ופרטים שנמסרו לו מהתובע 2:

27

28 "ש: ...האם זה נכון שאתה לא עיינת בכלל בתיק הרפואי שלה?

29 ת: אבל ידעתי מה הרקע.

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 ...
- 2 ש: האם עיינת בתיק הרפואי?
- 3 ת: הסיכום מחלה נותן לי הרבה הרבה רקע.
- 4 כב' השופטת: אבל השאלה לא זאת, האם עיינת?
- 5 העד: לא.
- 6 ש: האם ביקשת את התיק הרפואי שלה?
- 7 ת: לא זוכר.
- 8 ש: לא זוכר שביקשת? או לא זוכר
- 9 ת: לא זוכר, אבל התעניינתי בסיכום המחלה".
- 10 (עמ' 49 ש' 19 – ש' 31 בפרוטוקול הדיון מיום 6.9.2011).
- 11
- 12 96. בנוסף, פרופ' ריכטר הודה, כי האופן בו נחשפה המנוחה לאותם החומרים (חשיפה
- 13 סביבתית או תעסוקתית) כלל אינו מוכר כגורם סיכון לתחלואה במחלת סרטן השד:
- 14
- 15 "ש: ...תאשר לי בבקשה שהנושא של החשיפה הסביבתית התעסוקתית
- 16 אינו הופיע בכלל ברשימת גורמי הסיכון להופעת סרטן שד, והנה יש
- 17 לי אפילו
- 18 ת: אני יודע את זה.
- 19 ...
- 20 ש: אין שום רמז לכך שחשיפה תעסוקתית או סביבתית עלולה לגרום
- 21 לסרטן שד או שהיא בין גורמי הסיכון להיווצרות של סרטן שד, נכון
- 22 או לא נכון?
- 23 ת: כן, כן, אני מכיר את זה.
- 24 ...
- 25 ש: ...בכל הספרים המרכזיים באונקולוגיה אין שום רמז לכך שאכן סרטן
- 26 שד יכול להיגרם מגורמים תעסוקתיים או סביבתיים, זו המסקנה
- 27 ת: הטקסטים האונקולוגיים לא מזכירים את זה. אני יודע מזה".
- 28 (עמ' 46 ש' 21 – ש' 24; עמ' 47 ש' 1 – 3; עמ' 48 ש' 26 – 29 בפרוטוקול
- 29 הדיון מיום 6.9.2011).

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

1

2

97. גם מחקריה של ד"ר יהודית שחם, שפרופ' ריכטר הסתמך עליו בחוות דעתו, והתובעים טענו כי מאמרים אלה מראים שעובדות מעבדה מצויות בסיכון מוגבר לתחלואה בסרטן-השד, אינם יכולים לסייע לתובעים. **ראשית**, טענת התובעים נסתרה על ידי עדותו של המומחה מטעמם, כי חשיפה תעסוקתית אינה מוכרת כגורם סיכון לתחלואה במחלת סרטן השד (ראה ציטוטים בסעיף 0 לעיל). **שנית**, לא ניתן לקבוע את המשקל הראייתי של מחקרים אלה. התובעים טענו כי המאמרים פורסמו **"בירחון מוביל ברפואה תעסוקתית"** (פסקה כה.3 לסיכומי התובעים), יחד עם זאת, התובעים לא הוכיחו טענה זו, לא הראו כי שיטת המחקר בה נקטה ד"ר שחם היא מקובלת בתחום, ולא הציגו הסבר המניח את הדעת מדוע ארגוני מחקר בין-לאומיים, כדוגמת ארגון ה-IARC, והספרות המובילה בתחום, לא אימצו את מסקנות מחקרים אלה, כמו גם מחקרים דומים למחקר זה. **שלישית**, ממחקריה של ד"ר שחם כלל לא ברור האם האוכלוסייה שהשתתפה במחקר (עובדות מעבדה בישראל) נחשפה לחומרים שנמצאו במעבדה (כפי שהתובעים טוענים שהיה בעניינה של המנוחה).

16

98. התובעים הבינו את הקושי בהוכחת טענותיהם ובחוות הדעת שצירפו, ובסיכומיהם מיעטו להתייחס לחוות דעתו של פרופ' ריכטר, והפנו למאמרים ודוחות רבים של מוסדות מסוימים, אך מדובר במסמכים שהמומחה מטעם התובעים כלל לא התייחס אליהם – לא בחוות דעתו ולא בהקירתו, ובטח שלא הוכיח את תוכנם או נכונותם, כך שלא ניתן להעריך את מהימנות אותם המסמכים, נכונותם, ובנסיבות אלה, גם לא ניתן לקבל את טענות התובעים על בסיסם

23

ראו **פרשת מעיין צבי**, פס' 26 לפסק דינה של כבוד השופטת (כתוארה אז) נאור:
"בתיקי נזקי חומרים רעילים, לעתים יעיד מומחה על עבודה (ניסויים או מחקרים) שביצע בעצמו; לעתים אודות מחקרים שבוצעו על ידי אחרים. מחקרים מדעים (או מדעים-לכאורה) שביצעו אחרים אינם מוגשים ישירות, אלא בבסיס חוות דעת מומחים: 'כדי שספרות מקצועית תתקבל כראיה, יש להעיד מומחה על ערכו של הספר ועל מהימנות מחברו, אחרת יש

29

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 להתייחס לכתוב כאל עדות שמיעה גרידא' (ע"פ 889/79 חמו נ' מ"י, פ"ד
- 2 לו (4) 493, 479; ראה גם קדמי, בע' 574).".
- 3
- 4 ראו גם: י' קדמי על הראיות, עמ' 783 – 784 (מהדורה משולבת ומעודכנת, 2009).
- 5
- 6 99. בנסיבות אלה, לא ניתן לומר שהתובעים הוכיחו את הנטען על ידם, ולא הראו, בהתאם
- 7 למאזן ההסתברויות הנדרש, כי קיים קשר סיבתי בין עבודתה של המנוחה אצל הנתבעת
- 8 לבין מחלת סרטן השד בה לקתה.
- 9
- 10 100. לכל אלה יש להוסיף את גורמי הסיכון הלא-תעסוקתיים הרבים שהיו מצויים אצל המנוחה
- 11 לתחלואה במחלת סרטן השד, אשר מתיישרים יותר עם מחלתה של המנוחה, מאשר
- 12 עבודתה אצל הנתבעת:
- 13
- 14 מחלת סרטן השד הנה מחלה בעלת שכיחות רבה בעולם המערבי - בשיעור ממוצע של
- 15 אחת מכל תשע נשים, ומהווה סיבת המוות השנייה בשכיחותה אצל נשים בקבוצת הגיל 40
- 16 – 55 (סעיף 1 לחוות דעתו של פרופ' קוטן).
- 17
- 18 המנוחה הייתה ממוצא אשכנזי ממזרח אירופה – קבוצה המוכרת כבעלת שכיחות עודפת
- 19 לתחלואה במחלת סרטן-השד (סעיף 1 לחוות דעתו של פרופ' קוטן).
- 20
- 21 בנוסף, המנוחה נמנתה בקבוצה בעלת סבירות גבוה מאוד לרמות גבוהות של הורמון
- 22 האסטרוגן אשר חשיפת ארוכה אליו מעלה את הסיכון לסרטן השד:
- 23
- 24 ראשית, המנוחה הדלה מלקבל ווסת בגיל 53 - דבר המעלה את סיכון התחלואה במחלת
- 25 סרטן השד ב-35% (בהשוואה להפסקת ווסת בגיל 42) עד 50% (בהשוואה להפסקת הווסת
- 26 בגיל 55) (סעיף 4.2.1 לחוות דעתו של ד"ר וינר);
- 27
- 28 שנית, המנוחה ילדה את בתה הבכורה בגיל 35 – דבר המעלה את סיכון התחלואה במחלת
- 29 סרטן השד פי 2 עד 5 (בהשוואה לילדה בגיל 18) (סעיף 4.2.1 לחוות דעתו של ד"ר וינר);

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

1
2 **שלישית**, למנוחה היו שני ילדים. מיעוט לידות והנקות מוכר כגורם המגדיל את הסיכוי
3 לחלות במחלת סרטן השד ב-50% (בהשוואה לאישה שילדה 5 לידות והניקה 5 ילדים)
4 (סעיף 4.2.1. לחוות דעתו של ד"ר וינר).
5
6 בנוסף, בת דודתה של המנוחה מדרגה שנייה חלתה במחלת סרטן השד, כאשר ב-32%
7 מהנשים המטופלות במכונים אונקולוגיים קיים סיפור משפחתי של המחלה (סעיף 4.2.4.
8 לחוות דעתו של ד"ר וינר);
9
10 איני מקבלת את טענת הנתבעת, כי המנוחה סבלה מעודף משקל, צרכה מזון עתיר שומן,
11 ולא ביצעה פעילות ספורטיבית – משום שהנתבעת לא הוכיחה טענה זו.
12
13 אוסיף, כי איני מוצאת ממש בטענת התובעים לפיה יש לדחות את גורמי הסיכון הלא
14 תעסוקתיים של המנוחה משום שלא הוכח עודף אסטרונגן. אומנם, לא נמצאה ראיה כי
15 למנוחה היה עודף אסטרונגן בדמה עובר למחלתה, יחד עם זאת, התובעים, ואף המומחה
16 מטעמם, לא חולקים על כך שהמנוחה השתייכה למספר קבוצות בעלות גורמי סיכון גבוהים
17 אשר כל אחת בפני עצמה, מעלה את הסבירות לחלות במחלה – כך שטענת התובעים
18 בעניין זה אינה מעלה או מורידה. על אותו משקל ניתן לומר כי התובעים לא הוכיחו כי
19 למנוחה לא היו רמות גבוהות של אסטרונגן, כך שלא ניתן לבטל בנקל את גורמי הסיכון הלא
20 תעסוקתיים שהיו למנוחה.
21
22 באשר לממצא לפיו בגידול של המנוחה נמצא קולטנים לאסטרונגן שליליים – התובעים לא
23 הסבירו כיצד הדבר מעיד על כך שלמנוחה לא היו רמות אסטרונגן גבוהות בטרם חלתה,
24 התקופה הרלוונטית לענייננו. חוות דעת המומחה מטעם התובעים אינה מתייחסת לעניין,
25 ואף התובעים לא צירפו כל אסמכתא אחרת התומכת בטענתם זו, ומאידך, מומחי הנתבעת
26 הציגו עמדה עקבית ומהימנה לפיה אותו ממצא אינו מפחית מגורמי הסיכון שהיו למנוחה.
27
28 כך העיד ד"ר וינר:
29 **"ש: ...בוא נניח שהיינו לוקחים אותה בחייה, אחרי שהיא חלתה, ובודקים**

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 את הגידול שלה ומוצאים שהקולטנים שלו חיוביים לאסטרוגן, אז
- 2 היתה לה הוכחה טובה?
- 3 ת: אין קשר ישיר שאומר אם הקולטנים חיוביים זה נגרם מאסטרוגן
- 4 וקולטנים לא חיוביים זה לא נגרם מאסטרוגן.
- 5 ש: קולטנים חיוביים לאסטרוגן?
- 6 ת: כן, כן. אין עדות. יש קשר שאומר שאסטרוגן גבוה גורם לטרטן.
- 7 במקרים מסוימים יש על פני הגידול קולטנים לאסטרוגן. במקרים
- 8 אחרים אין קולטנים לאסטרוגן, זה לא אומר שאין קשר בין הדברים...
- 9 ש: אני מבקש שתעיין בחווה"ד של פרופ' קוטן עמ' 2, תחת הכותרת
- 10 "המחלה מושא התביעה" שורה 7.
- 11 ת: הקולטנים לאסטרוגן היו שליליים. קראתי את זה ואני חוזר ואומר, זה
- 12 לא שולל את הקשר בין ריבוי אסטרוגן והתפתחות טרטן השד.
- 13 ש: אבל מחליש?
- 14 ת: לא מחליש שום דבר
- 15 ש: אין קשר? בשביל מה עושים את זה?
- 16 ת: אני אסביר, גברתי, אין שום קשר כשמוצאים בביופסיה של גידול שד
- 17 קולטנים לאסטרוגן שקיימים על תאים טרטניים של רקמת השד או
- 18 שלא מוצאים, כלומר אין קולטנים לאסטרוגן ברקמת השד, זה לא
- 19 מעיד על האתילוגיה, זה לא מעיד על הקשר בין סיבה למסובב.
- 20 ש: בשביל מה עושים את זה?
- 21 ת: אנחנו בודקים בגלל הטיפול. הטיפול בנשים שיש להן קולטנים
- 22 לאסטרוגן כולל מתן הורמונים שיפסיקו את הקישור של אסטרוגן
- 23 לקולטנים אחרי שטיפלנו בטרטן.
- 24 ש: אבל אם הם לא קולטים?
- 25 ת: אין קשר...
- 26 ת: אני אסביר שוב, אני הייתי מתעלם משום שהשינויים הרכים שקורים
- 27 בתא טרטני הם כאלה שיכול להיות שבהתחלה היה קישור לאסטרוגן
- 28 ויכול להיות שלא, אבל אנחנו יודעים מבחינה סטטיסטית שנשים
- 29 שחשופות הרבה שנים לאסטרוגן יש להן סיכון יתר. במידה ויש להן

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 אח"כ, בשינויים הרבים שהפך התא הסרטני במשך המון שנים של
- 2 תהליך "הסרטון", אם אח"כ אנחנו מוצאים קולטנים או לא, זה לא
- 3 קושר אותנו לאמירה שבכל זאת חשיפת יתר לאסטרוגן היא כן גורמת
- 4 לסרטן, למרות שאח"כ אנחנו לא מוצאים קולטנים."
- 5 (עמ' 368 ש' 19 – 369 ש' 28, עמ' 371 ש' 2 – 7 לפרוטוקול הדיון).
- 6
- 7 כך העיד פרופ' קוטן:
- 8 "ש: אבל מאחורי הכל או שאתה קולט את זה או שלא קולט, לא חשוב לי
- 9 איך?
- 10 ת: "...ממש לא. מערבבים פה תחומים, אני כבר הבנתי. מערבבים פה
- 11 תחומים. סרטן-שד יכול להיות עם רצפטורים חיוביים ומושרה ע"י
- 12 אסטרוגנים. ההשריה של הגידול היא חשיפה לאסטרוגנים ואותם
- 13 אסטרוגנים יכולים להשרות סרטן-שד עם רצפטורים שליליים
- 14 לאסטרוגנים. זה בכלל לא שייך.
- 15 ש: לא הצלחתי להבין
- 16 ת: אני יכול עוד פעם להסביר. חשיפה לאסטרוגן משרה סרטן-שד. אותו
- 17 סרטן-שד יכול להיות כמו אצל הגברת הזאת עם רצפטורים שליליים,
- 18 אבל הוא יכול להיגרם ע"י זה שהיא נחשפה לאסטרוגנים.
- 19 ש: אתה לא יודע?
- 20 ת: בטוח..
- 21 ת: תן לי לגמור עד הסוף. א' זה לא שייך לעניין כיוון שזה היה לה גידול
- 22 עם רצפטורים שליליים זה אותו גידול עשוי להיגרם ע"י חשיפה
- 23 לאסטרוגנים. זה שני דברים שונים.
- 24 ש: זה לא מה שהסבירו לי
- 25 ת: אז הסבירו לך לא נכון
- 26 ש: אין חור"ד אחרת, בגלל זה אני מתעניין על-ידך
- 27 ת: אז הסבירו לך לא נכון, לצערי. באשר זה ההתבטאות של התא
- 28 הסרטני, האסטרוגן עובד בכלל על רקמת השד הנורמלית והוא גורם
- 29 לה, לרקמת השד הזו בתהליכים שונים לייצר סרטן-שד שיכול להיות

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 עם רצפטורים שליליים או חיוביים, זה בכלל לא שייך לעניין. אני
- 2 מוכרח להגיד לך, לגברת הזו היו גורמי סיכון, לפי הנתונים שקראתי
- 3 היא לא היתה רזה, היא ילדה בגיל 36"
- 4 (עמ' 570 ש' 26 – עמ' 571 ש' 22 לפרוטוקול הדיון).
- 5
- 6 101. בטרם אסיים, אבחן את טענות התובעים באשר לתחולת המודל האינדוקטיבי על ענייננו,
- 7 וכן פסק הדין בעניין עדן מלול.
- 8
- 9 102. בפרשת **קיבוץ מעיין צבי**, קבעה השופטת (בדימוס) דורנר שכאשר לא ניתן להוכיח קשר
- 10 סיבתי באמצעות שיטת ההסתברות המתמטית, "על בית-המשפט לפסוק על יסוד המודל
- 11 האינדוקטיבי המגלם את ניסיון החיים והשכל הישר, מתוך הכרה בכך שפתרון המקרה
- 12 הקונקרטי אינו יכול להמתין תמיד להתפתחויות בעולם המדע. יש לבחון את מארג הראיות
- 13 ואת משקלן, ועל בסיסם לקבוע:....אם המסקנה הסבירה יותר היא זו של אחריות התובע".
- 14 (שם, בפס' 11).
- 15
- 16 ובהמשך קבעה שבאותו המקרה הספציפית קיים קשר סיבתי-עובדתי בין החשיפה לאסבסט
- 17 לבין מחלתו הנדירה של העובד: "ראשית, היות מחלתו של העובד מחלת סרטן בצירוף
- 18 העובדה המדעית, שכבר הפכה לחלק מידעו השיפוטית של בית-המשפט בדבר היות
- 19 האסבסט חומר מסרטן. שנית, הקשר שנמצא בספרות הרפואית, הנסמכת על מחקרי מקרים
- 20 (case studies), בין החשיפה לאסבסט לבין הלימפומה שבה חלה העובד. שלישית,
- 21 חשיפת העובד במשך שנים בדרך קבע ובמהלך שעות רבות ביממה לאבק אסבסט. רביעית,
- 22 הגיל הצעיר יחסית (37) שבו חלה העובד במחלה הנדירה, המופיעה בדרך-כלל בשנות ה-
- 23 60 לחיי-האדם. חמישית, השיעור הגבוה של העובדים שחלו במחלת הסרטן (7 מתוך 14
- 24 עובדים)...למומחים מטעם המדינה לא היה הסבר הגיוני אחר להתפרצות המחלה הנדונה
- 25 אצל העובד בגיל צעיר, עובדה שאף לה נתן פרופ' רביד משקל..." (שם, בפס' 12).
- 26
- 27 בענייננו, וכפי שתואר בהרחבה לעיל, בעולם המדע, נכון להיום, אופן החשיפה הנטענת
- 28 בעבודה במעבדה אינו מוכר כבעל קשר סיבתי לתחלואה במחלת סרטן השר.
- 29

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 התובעים טוענים, ובצדק, שהמודל האינדוקטיבי עשוי, במקרים המתאימים, לקבוע קשר
- 2 סיבתי באמצעות ראיות נסיבתיות, אף כאשר בעולם המדע טרם הוכר קשר סיבתי במידת
- 3 ההוכחה הנדרשת במשפט הפרטי.
- 4
- 5 יחד עם זאת, איני סבורה כי יישום המודל האינדוקטיבי על הנסיבות דנן יסייע לתובעים:
- 6
- 7 **ראשית**, למנוחה היו גורמי סיכון כה רבים, אשר כל אחד מהם בפני עצמו, בעל סבירות
- 8 גבוהה לגרום למחלת המנוחה.
- 9
- 10 **שנית**, בעוד שבעניין **קיבוץ מעיין צבי** הוכחה השיפה תעסוקתית ישירה שלא באמצעות
- 11 אמצעי מיגון, באופן אינטנסיבי ולאורך זמן, הדבר לא הוכח בענייננו, אלא הוכח שהנתבעת
- 12 נקטה באמצעי מיגון ואיתור (ראה סעיפים 6.15.1 לעיל).
- 13
- 14 **שלישית**, התובעים טענו כי בעת יישום המודל האינדוקטיבי יש להעניק משקל לעובדה
- 15 שבשנת 2005 המוסד לביטוח לאומי הכיר במחלת המנוחה כמחלת מקצוע, אך איני סבורה
- 16 שיש באותה עובדה בכדי להטות את הכף לטובת התובעים.
- 17
- 18 בחקירתו של ד"ר קורט למש, אשר שימש כרופא יועץ של המוסד לביטוח לאומי והמליץ
- 19 לאשר את התביעה למוסד לביטוח לאומי (ת/12), עולה כי ד"ר למש ביסס את המלצתו על
- 20 סמך מאמרים, מסמכים רפואיים, עדויות שהיו בתוך התיק בביטוח הלאומי, ורשימת
- 21 חומרים שהמנוחה נחשפה אליהם.
- 22
- 23 לאור חקירתו של ד"ר למש, איני סבורה כי אותה קביעה של המוסד לביטוח לאומי בעלת
- 24 משקל משמעותי לצורך יישום המודל האינדוקטיבי – כאשר לא ברור על אילו מאמרים
- 25 הסתמך ד"ר למש בקביעתו, ונכונותם; לא ברור האם התמונה הרפואית השלמה של
- 26 המנוחה נפרסה בפניו (או שמא הוצגו מסמכים חלקיים), וכלל לא ידוע אילו חומרים הוצגו
- 27 בפניו ובכלל מי ערך את המסמך שעל בסיסו קבע ד"ר למש את שקבע.
- 28 **ת: מה שבדקתי זה האבחנה, מסמכים הרפואיים ואיזה עדויות היו בתוך**
- 29 **התיק בבטוח הלאומי לגבי עם איזה חומרים היא עברה וכו' וכו', אבל**

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1 לא הייתי פיזית במקום.
- 2 ש: מה שכתבת כאן זה בעצם דעתך על סמך מאמרים וכד'?
- 3 ת: מאמרים בארץ ובחור"ל.
- 4 ...
- 5 ש: אתה כמובן לא יכול להגיד לנו ואתה לא יודע להגיד לנו, כי לא בדקת
- 6 את זה, מהם המינונים או הכמויות שאליהם היא נחשפה, נכון?
- 7 ת: בהחלט לא
- 8 ש: אתה גם לא יודע להגיד לנו מה היו אמצעי ההגנה אצלם במעבדה
- 9 וכד'?
- 10 ת: גם לא
- 11 ש: אתה לא בדקת גם וראית לאיזה חומרים היא נחשפה, נכון?
- 12 ת: לא בדקתי. ראיתי בתיק את הרשימה של החומרים שהשתמשו
- 13 במעבדה שלה
- 14 ש: מי אמר לך את החומרים, מי שלח לך?
- 15 ת: אני לא זוכר. היה בתיק
- 16 ש: אתה לא יודע להגיד לי איזה חומרים, מי נשלח ומי אמר?
- 17 ת: יכול להיות שהממונה על בטיחות של המפעל
- 18 ש: אבל אתה לא יודע להגיד דבר וחצי דבר היום לבית המשפט בעניין
- 19 הזה?
- 20 ת: לא זכור לי"
- 21 (עמ' 363 ש' 1 – 27 לפרוטוקול הדיון).
- 22
- 23 לא בכדי, ההלכה הפסוקה קבעה שבית המשפט אינו כבול בהכרעות של המוסד לביטוח
- 24 לאומי. ראו לעניין זה ע"א 8587/07 אברהם אלמליח נ' האוניברסיטה העברית, פס' 17
- 25 (פורסם בנבו, 3.12.2009):
- 26
- 27 "...כבר נפסק לא אחת כי אף אם יתכנו נקודות השקה שונות בין קביעותיו
- 28 של המוסד לביטוח לאומי ובין הליכים משפטיים המתנהלים באותו
- 29 עניין...ככלל אין קביעותיו של המוסד לביטוח לאומי בעניינו של הנפגע

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

מחייבות לצורך ההליך המשפטי ובו על בית המשפט להכריע בשאלות
השנויות במחלוקת (ובכללן סוגיית הקשר הסיבתי ככל שהיא עולה וצריכה
הכרעה באותו הליך), על פי הראיות המונחות בפניו (ראו לעניין זה ע"א
390/06 גרינשטיין נ' אקרשטיין תעשיות בע"מ, פסקה 17 (פורסם בנבו),
22.7.2008). במקרה שלפנינו דן בית המשפט בסוגיית הקשר הסיבתי
ולאחר שניתח את מכלול הראיות שהוצגו מטעם שני הצדדים הגיע
למסקנה כי לא מתקיים קשר כזה בין מחלת הפרקינסון בה חלה המערער
ובין חשיפתו הנטענת לחומרים מסוכנים במסגרת עבודתו אצל המשיבה.
העובדה שהמוסד לביטוח לאומי היה נכון להכיר במערער כנפגע עבודה
מצביעה לכאורה על כך שהמוסד לביטוח לאומי הגיע למסקנה שונה, אך
בכך בלבד אין כדי לשלול את התוצאה אליה הגיע בית משפט קמא
בהתבסס על הראיות שהוצגו בפניו.

רביעית, התובעים טוענים כי 8 מבין עובדי המעבדה (בשנות השבעים והשמונים כללה
המעבדה האנליטית לטענת התובעים 7-8 עובדים, בשנות התשעים 12 עובדים ואילו וכיום
מונה המעבדה 26 עובדים) חלו במחלת הסרטן. לטענת התובעים, כל אי-דיוק במספר
עובדי המעבדה יש לזקוף לחובת הנתבעת שלה הידע לגבי כמות העובדים במעבדה
האנליטית, וכמות העובדים שחלו במחלת הסרטן, וכי אין לזקוף לרעתם אי-קבלת ויתורים
רפואיים מצד אותם עובדים שחלו במחלת הסרטן (סעיף לח' לסיכומי התובעים).

התובעים טענו כי מספר עובדים חלו במחלת הסרטן על סמך עדותה של הגב' בן-חיים:
המנוחה חלתה במחלת סרטן השד; עובדת חלתה בגיל 45 בסרטן השד; עובדת חלתה בגיל
61 בסרטן המעי הגס; עובד חלה בלויקמיה בגיל 47; עובד חלה בסרטן הלב לב בגיל 59;
בגיל 60 התגלה במוחו של אחד העובדים גידול שפיר; עובדת חלתה בסרטן השד בגיל 50;
עובד חלה בסרטן הריאות (סעיף לח. 8 לסיכומי התובעים).

כפי שעולה מפרשת **קיבוץ מעיין צבי** הרציונל ביישום המודל האינדוקטיבי קיים מקום בו
המדע טרם הכריע בסוגיה מסוימת הרלוונטית להוכחת הקשר הסיבתי הנטען. יחד עם זאת,
אין פירוש המודל הזה, כי דיני הראיות הכלליים אינם חלים בבחינה זו, כמו גם רף ההוכחה
הנדרש מהתובעים בהוכחת טענתם זו.

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

1
2 לטעמי, יישום נכון של המודל האינדוקטיבי מחייב מהטוען לתחולתה, הוכחה, בהתאם
3 לרף ההוכחה הנדרש במשפט הפרטי, את נסיבותיו כל עובד ועובד הנמנה בקבוצה הנטענת
4 על-ידי התובעים, על מנת שבית המשפט יוכל להגיע למסקנה, מושכלת, האם הגיוני יותר
5 שמחלת אותם עובדים נגרמה בשל עבודתם באותו המקום, או שם בשל מאפיינים ייחודיים
6 לאותם העובדים.

7
8 השוו: בפרשת ת"א (י-ם) 3324-09 עיזבון המנוחה חיה כשדן ז"ל נ' בית החולים שערי
9 צדק, פס' 26 (פורסם בנבו, 12.9.2012) (ערעור על פסק הדין נדחה על-ידי בית המשפט
10 העליון בשל אי הפקדת ערבון (ע"א 7974/12)):

11
12 "אף שעובדת מחלתם של 4 עובדי מעבדה בסרטן המעי הגס ועובד נוסף
13 בסרטן הקיבה, הוזכרה גם בחוות דעתו של ד"ר משה (בע' 2 לחוות
14 הדעת), איש מן המומחים לא ייחס לעובדה זו משמעות בכל המתייחס
15 לסוגיית הקשר הסיבתי בין החשיפה למחלה. פרופ' קוטן ציין כי לא ידוע
16 כמה עובדים הועסקו בסה"כ במעבדה במהלך כל שנות פעילותה, לא
17 נבדקו ולא דווחו פרטים חשובים כגון עישון, אופי העבודה של הלוקים
18 בממאיריות, מחלות רקע, היארעות סרטן במשפחותיהם, מידת חשיפתם
19 למסרטנים, אם בכלל, וכד' (נתונים שלא הובאו אף בפני בית המשפט).
20 פרופ' קוטן הדגיש עוד כי סרטן היא מחלה נפוצה וכי אחד מכל 3 מקרי
21 מוות הוא כתוצאה מסרטן. גם ד"ר משה, מומחה התובעים, שהגיש חוות
22 דעת מקיפה ורחבה, לא ראה לייחס משמעות לנתון זה, ובחקירתו הסכים
23 מפורשות כי אין לנתון זה, כשלעצמו, כל משמעות...

24 יצוין כי מן הנתונים המעטים שהובאו ביחס לאותם עובדים עולה, כי
25 מדובר בעובדים שאופי העסקתם שונה (המנוחה ציינה בחקירתה כי מדובר
26 בעובדת מעבדה נוספת ועוד שלוש רופאות), אשר חלו במחלה בתקופות
27 שונות (המנוחה ציינה בחקירתה כי אחת מן העובדות חלתה לאחר שפרשה
28 לפנסיה לפני 8 שנים). לפי עדות ד"ר ריינוס, מנהל המכון לפתולוגיה,
29 עובדים כיום במעבדה 20 עובדים, ולאורך השנים עבדו בה עשרות

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

1 עובדים (ההדגשה אינה במקור – מ.ב.).

2

3

4 כך בענייננו, סבורה אני כי התובעים לא הוכיחו במידה הנדרשת את טענתם בעניינם זה.

5 התובעים לא הראו את נסיבותיהם האישיות של אותם עובדים (כך למשל משך התקופה בה

6 עבדו אצל הנתבעת; האם המחלה פרצה בזמן עבודתם אצל המנוחה; האם לאותם עובדים

7 היו גורמי סיכון אישים לתחלואה בסרטן; האם עבודתם הייתה דומה לעבודת המנוחה; מהו

8 שיעור התחלואה הכללי במחלות סרטניות ביחס לגיל חברי הקבוצה הנטענת ועוד) כך שלא

9 ניתן לגזור גזרה שווה בינם לבין המנוחה, וכינם לבין עצמם.

10

11 כל טענת התובעים בסיכומיהם מבוססת על חקירתה של הגב' בן חיים, תוך שהתובעים

12 בחרו להתעלם מקשיים שעלו בחקירתה, כך למשל: לא התייחסו התובעים לעובדה שחלק

13 מהעובדים שחלו בסרטן היו בעלי עורף משקל המוכר כגורם סיכון למחלת הסרטן (ראו

14 עמ' 346 ש' 27, עמ' 348 ש' 3 – 4 בפרוטוקול הדיון), לכך שאחד העובדים שחלה

15 בלוקמיה, חלה במחלה שנים רבות לאחר שחדל לעבוד אצל הנתבעת (עמ' 348 ש' 3 – 4

16 בפרוטוקול הדיון), לכך שהמנוחה ועובדת נוספת עבדו בתעשייה ברומניה (עמ' עמ' 348

17 ש' 18 – 19) ושתנאי העבודה שם לא ידועים.

18

19 לטעמי, וכפי שהבעתי דעתי לא אחת במהלך הדיונים, ככל שביקשו התובעים להסתמך על

20 מקרה כזה או אחר, היה עליהם לפנות לאותם עובדים או למשפחותיהם בבקשה לויתור על

21 סודיות רפואית, לקבל ראיות מהימנות לגבי נסיבות תחלואתם, כך שהם יוכלו להראות כי

22 הגיוני יותר שסיבת מחלתם היא עבודתם אצל הנתבעת, ולא גורמים אחרים.

23

24 אוסיף, שממילא התובעים לא הוכיחו שמדובר בשיעור תחלואה חריג. מבין 8 העובדים

25 שהתובעים טוענים שחלו בסרטן, רק שתי משפחות הסכימו לוותר על חיסיון רפואי,

26 ובשונה מהנתבעת שהגישה חוות דעת של פרופ' קוטן השוללת קשר בין מחלתם לבין תנאי

27 עבודתם אצל הנתבעת (לאחת העובדות היו שלושה גורמי סיכון למחלת סרטן השד ממנה

28 סבלה – עורף משקל, מוצא אשכנזי וקבוצת גיל סיכון; השנייה, עישנה דבר המוכר כגורם

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

1 סיכון רב למחלת סרטן במעי הגס ממנה סבלה), ואילו התובעים לא הגישו חוות דעת
2 התומכת בטענתם.
3
4 יתרה מזאת, בחוות של פרופ' ריכטר מטעם התובעים, נטען שרק 5 מתוך 12 העובדים
5 הקבועים של המעבדה חלו (שלושה עובדים חלו במחלת הסרטן, אצל עובד אחר נמצא
6 גידול שפיר, ועובדת אחת פרשה לגמלאות עקב בעיות בכבד), ושהתובע 2 מכיר שני
7 עובדים נוספים שעבדו לא רחוק ממעבדתה של המנוחה, כך שממילא בהתאם לחוות דעתו
8 של פרופ' ריכטר הוכיחו התובעים, לכל היותר, תחלואה של שלושה עובדים במחלת
9 הסרטן, כאשר לשתיים מתוכם היה גורמי סיכון עודפים למחלה ממנה סבלו, כפי שעלה
10 מחוות דעתו של פרופ' קוטן.
11
12 יוצא אפוא, שהתובעים לא הוכיחו טענתם זו.
13
14 אוסיף, כי איני סבורה, כטענת התובעים, כי קבוצת הייחוס לבחינת שיעורה העודף של
15 התחלואה הינו 12. מקובלת עליי טענת התובעים, כי אין לראות בקבוצת הייחוס 102 כפי
16 שציין ד"ר וינר בחוות דעתו (סעיף 4.2 לחוות דעתו) משום שבחקירתו הודה כי ייתכן
17 ומספר זה משקף את כל העובדים בששת מעבדות הנתבעת (עמ' 191 ש' 14 – 19
18 לפרוטוקול הדיון). יחד עם זאת, טענו התובעים בסיכומיהם כי כיום עובדים במעבדה 26
19 עובדים, לפי חוות דעתה של ד"ר דריזין, בשנות ה-80-70 עבדו 7-8 עובדות במעבדה, ולפי
20 מר דוד דורון, בשנות ה-90 עבדו במעבדה 12 עובדים שבאו במגע עם אותם החומרים. יחד
21 עם זאת, טענו התובעים כי קבוצת הייחוס הינה 12 – אך איני יכול לקבל זאת ממספר סיבות
22 – האחת, התובעים התעלמו מהעובדה כי חלק מהעובדים התחלפו במרוצת השנים (כך
23 למשל העובד שחלה במחלת הלוקמיה תקופה ממושכת לאחר שסיים את עבודתו אצל
24 הנתבעת). שתיים, הטענה אינה מתיישבת עם עדותה של הגב' בן-חיים, שהעידה כי במהלך
25 השנים עבדו במעבדה הספציפית בה עבדה המנוחה עשרות רבות של עובדים (עמ' 350 ש'
26 19 – 20 לפרוטוקול הדיון). טענת התובעים לפיה על הנתבעת היה להראות את כמות
27 העובדים במעבדה, מתעלמת מכך שהתובעים הם אלה שטענו כי במעבדה בה הועסקה
28 המנוחה קיים שיעור תחלואה עודף, ולפיכך עליהם רבץ הנטל להוכיח את טענתם. יתרה
29 מזאת, התובעים עצמם ביקשו לבסס את כל טענתם זו על חקירתה של הגב' בן חיים.

87 מתוך 91

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

1
2 **חמישית**, התובעים טוענים שביישום המודל יש לקחת בחשבון גם את העובדה שהנתבעת
3 חלתה בשלוש מחלות תעסוקתיות (שתי מחלות עור ודלקת בלחמית העין).
4 אין בידי לקבל טענה זו ולו בשל העובדה שהתובעים לא הוכיחו, כי אותן מחלות נגרמו
5 עקב עבודתה של המנוחה אצל הנתבעת. המומחה מטעם התובעים כלל לא בדק את תיקה
6 הרפואי של המנוחה, ולא הוכח קשר בין עבודתה של המנוחה לאותן המחלות, כך שלא
7 ניתן לייחס את אותן המחלות לתעסוקתה של המנוחה אצל הנתבעת, ולא ניתן לקבל טענת
8 התובעים כי: "...סבלה המנוחה מאירועים חוזרים של דלקת בלחמית העין, שגם היא ידועה
9 כמחלה תעסוקתית שנובעת מחשיפה לחומרים רעילים" (סעיף 4.ו) – אין מדובר במידע
10 שבידיעה שיפוטית של בית המשפט, ועל הטוען טענה זו להוכיח באמצעות חוות דעת, דבר
11 שהתובעים לא עשו.

12
13 103. בפרשת דנ"א 6181/11 **שירותי בריאות כללית נ' brown and wililiamson**
14 **tobacco corp**, פס' 8 (פורסם בנבו, 26.1.2011), עמד המשנה-לנשיאה, כבוד השופט
15 ריבלין, על הלכת הסיבתיות העמומה לאחר הדיון הנוסף שנערך בדנ"א 4693/05 **בית**
16 **חולים כרמל נ' מלול** (פורסם בנבו, 29.8.2010):
17

18 "בדיון הנוסף בפרשת מלול, בהרכב של תשעה שופטים, נבחנה
19 ההתמודדות הראויה עם מקרים של "סיבתיות עמומה", בהם קיים קושי
20 להוכיח את הקשר הסיבתי בין התנהגותו העולתית של המזיק לבין הנזק
21 שנגרם לניזוק. בפסק דיני בפרשה זו, נקבע מבחן 'ההטיה הנשנית', אשר
22 זכה ככל הנראה להסכמת רוב חברי ההרכב (ראו: אריאל פורת "אחריות
23 הסתברותית לאחר פסק דין מלול" ספר שלמה לוין (צפוי להתפרסם,
24 2012), והשוו: ישראל גלעד דיני נזיקין – גבולות האחריות 1403 (2012)
25 (להלן: גלעד). על-פי מבחן זה, ניתן לסטות מעקרון מאזן ההסתברויות
26 בהתקיים ארבעה תנאים: מזיק או קבוצת מזיקים, היוצרים סיכון חוזר
27 ומשותף, לקבוצת ניזוקים, בנסיבות בהן קיימת הטיה שיטתית בשימוש
28 בכלל מאזן ההסתברויות (פרשת מלול, בפס' 22 לפסק דיני). בשל ההטיה
29 הנשנית והשיטתית הגורמת לחוסר יכולת להוכיח את יסוד הקשר הסיבתי

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

1 במאזן הסתברויות, קובע המבחן כי יהיה הניזוק זכאי לפיצוי על-פי
2 ההסתברות לקיום אחריות נזיקית. כך למשל, במקרה בו קבוצת ניזוקים
3 שנחשפה לחומר מסוכן חלתה, וקבוצה זו הועמדה בסיכון חוזר ומשותף
4 כתוצאה מהתנהגות רשלנית של מזיק, ומקום בו קיימים מחקרים מדעיים
5 הגורסים כי ישנו סיכוי בשיעור מסויים לכך שהחשיפה לחומר המסוכן היא
6 הגורם למחלה. במקרה כזה, על-פי מבחן ההטיה הנשנית, אף אם כל ניזוק
7 וניזוק, השייך לקבוצת הניזוקים, יתקשה להוכיח כי מחלתו נובעת
8 מחשיפתו לחומר המסוכן, הוא יהיה זכאי לפיצוי בגובה השיעור האמור
9 מנזקו, שגובהו כגובה הסיכוי לכך שנוקיו נגרמו כתוצאה ממעשה
10 העולה. (ההדגשות אינן במקור – מ.ב.).

11
12 בענייננו, התובעים לא הוכיחו כי הנתבעת יצרה סיכון חוזר ומשותף לקבוצת ניזוקים, וכי
13 קיימת הטיה שיטתית, לא הראו נתונים סטטיסטיים לגבי אותה קבוצה הנטענת בהשוואה
14 לכלל האוכלוסייה, וחוות הדעת מטעם אינה תומכת כלל בטענתם (ראו סעיף 102 לעיל),
15 בנסיבות אלה לא ניתן לקבוע כי מתקיים מבחן ההטיה הנשנית ולא ניתן לפסוק פיצויים
16 הסתברותיים.

17
18 השוו את פרשת חיילי הקישון, ת"א (חי') 972/00 מיכאל עצמון נ' חיפה כימיקלים בע"מ,
19 פס' 15 (פורסם בנבו, 17.6.2013) (ערעור על פסק הדין תלוי ועומד (ע"א 6102/13) בעניין
20 סיבתיות עמומה, וכן להריג ההטיה הנשנית:

21
22 "...האמת ניתנת להיאמר כי אף קיומה של קבוצת ניזוקים לא הוכח, שהרי
23 התובעים לא התיימרו לטעון טענה, כאילו המדובר בקבוצה, וכאילו
24 תביעתם מבוססת על טענות סטטיסטיות – אפידמיולוגיות. אף לגופו של
25 עניין, אין המדובר בקבוצה בעלת מאפיינים זהים, שכן המדובר באנשים
26 שרמת החשיפה שלהם למי הקישון הנה שונה, נעשתה בתקופות שונות,
27 ואף באזורים שונים, והם אף חלו במגוון מחלות השונות אלו מאלו.
28 ואף חשוב מכך, גם התנאי השלישי בדבר קיומו של סיכון חוזר ומשותף
29 אינו מתקיים בענייננו. מעבר לעובדה כי התובעים עצמם לא טענו כי קיים

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

גורם סיכון משותף לכלל התובעים, ובוודאי שלא הוכיחו זאת, הרי שנתברר בדיון כי גורמי הסיכון הנטענים אינם מהווים, בצורת החשיפה שבה נחשפו אליהם התובעים, כגורמי סיכון למחלות השונות נשוא התביעה. במצב דברים זה שבו הראיות המדעיות שהובאו אינן מבססות כל עיקר את הטענה כי החומרים הרלוונטיים, בצורת החשיפה אליהם נחשפו התובעים, מהוות גורם סיכון למחלות השונות בהן הם לקו, ברור כי לא ניתן לדבר על "סיכון חוזר משותף" העומד בבסיס מבחן ההטיה הנשנית. התובעים אף לא הוכיחו, ולמעשה אף לא ניסו להוכיח, כי לגבי כל אחד ואחד מהם נתקיים כלל ההטיה הנשנית, ובוודאי לא מה שיעורה של ההטיה הנטענת. משנמנעו התובעים מלבסס תביעתם, על נתונים סטטיסטיים, לא ברור הכיצד התכוונו להוכיח את טענת ההטיה הנשנית, שהרי קביעת ההטיה הנשנית איננה על דרך הניחוש או הספקולציה, אלא יש לבססה על ראיות סטטיסטיות, או מדעיות, אשר תאפשרנה לבית המשפט לשום את שיעורה של ההסתברות הנטענת (ראה עמ' 31 לפ"ד בעניין מלול).

סוף דבר:

104. לאור כל האמור לעיל, אני דוחה את התובענה.

105. בנסיבותיו המצערות של תיק זה, כל צד ישא בהוצאותיו.

ניתן היום, כג' סיון כ"ג סיוון תשע"ה, 10 יוני 2015, בהעדר הצדדים. המזכירות מתבקשת לשלוח העתק פסק הדין לצדדים.

מיכל ברנט, שופטת

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

ת"א 7301-06 עז' וובר קלרה ז"ל ואח' נ' אגן יצרני כימיקלים בע"מ ואח'

תיק חיצוני:

- 1
- 2
- 3